
**የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ም/ቤት የቋሚ
ኮሚቴዎች አደረጃጀትና አሰራር
ውጤታማነትና ተግዳሮቶች**

በኢትዮጵያ ሕግ ባለሙያዎች ማህበር የተዘጋጀ

አፕኒ ቡድን አባላት ውብሸት ሽፈራው (ዶ/ር)፣ በቀለ በላይሁን (ዶ/ር)፣ አበባው
ምናየ (ዶ/ር)

ሰኔ 2013 ዓ.ም : :

ምስጋና.....	4
ክፍል አንድ.....	5
1. ጠቅላላ.....	5
1.1. ጭማቂ.....	5
1.2. መግቢያ.....	7
1.3. የጥናቱ ዋና ዓላማ.....	8
1.4. የጥናቱ ዝርዝር ዓላማ.....	9
1.5. የጥናቱ ወሰን.....	9
1.6. የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች.....	9
1.7. የመረጃ ትንተና.....	11
ክፍል ሁለት.....	12
2. የሕዝብ ምክር ቤትና ሕዝብ.....	12
2.1. ጠቅላላ.....	12
2.2. ምክር ቤትና ለውጥ.....	14
2.3. የሕዝብ ድምጽ የሚሰማባቸው ሌሎች መንገዶች.....	17
2.4. የሕዝብ ምክር ቤት ተወዳዳሪ የሌለው ሚና.....	18
2.5. ምክር ቤትና ቴክኖሎጂ.....	19
2.6. ለሕዝብ ተደራሽ መሆን.....	20
ክፍል ሶስት.....	25
3. የሕዝብ ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች.....	25
3.1. የምክር ቤት ኮሚቴ.....	25
3.2. የኮሚቴ አይነቶችና ዓላማ.....	27
3.3. የቋሚ ኮሚቴ አደረጃጀት.....	30
3.4. የቋሚ ኮሚቴዎች ብዛት.....	33

ሰንጠረዥ 1.....	36
1.1. የኮሚቴ ሊቀ መንበር.....	39
1.2. የቋሚ ኮሚቴ አባልነት.....	42
1.3. የቋሚ ኮሚቴ ተግባራት.....	44
1.3.1. ሕግ ማውጣት.....	47
1.3.2. የቁጥጥርና ክትትል ስራ.....	50
1.4. የባለሙያ እገዛ.....	65
1.5. የኮሚቴ ስብሰባና አጀንዳ.....	68
1.6. የክትትል ስራ እርምጃ እና ተግዳሮቶች.....	76
1.7. የቋሚ ኮሚቴዎች ውጤታማነት.....	81
ክፍል ሶስት.....	84
2. ማጠቃለያ እና ምክር ሃሳብ.....	84
2.1. ማጠቃለያ.....	84
2.2. ምክረሃሳብ.....	87
ሰንጠረዥ 2.....	96
አባሪዎች.....	101
ሰንጠረዥ 3.....	101
ማጣቀሻዎች፤.....	104
ሕጎች.....	106
በቃለ መጠይቅ የተሳተፉ አካላት.....	107
መጠይቅ የሞሉ ተቋማት እና ቋሚ ኮሚቴዎች.....	107
አትኩሮት ቡድን ውይይት ተሳታፊዎች.....	110
የአትኩሮት ቡድን መነሻ የውይይት ነጥቦች.....	111
ለምክር ቤት አባላት የተዘጋጀ መጠይቅ.....	116
ለባለድርሻ አካላት የተዘጋጀ መጠይቅ.....	122

ምስጋና

ይህ ጥናት በአግባቡና በተገቢው ጊዜ እንዲጠናቀቅ ለቃለ መጠይቅ ትብብር በማድረግ፣ መጠይቆችን ሞልተው በመመለስ ከፍተኛ ትብብር ላደረጉልን ሁሉ ምስጋናችንን ለማቅረብ እንወዳለን፡፡ ጥናቱ የተሳካ እንዲሆን ያላሰለሰ እገዛ ላደረጉልን የምክር ቤቱ አመራሮች በተለይም ለምክር ቤቱ ጽ/ቤት ኃላፊና ም/ኃላፊ፣ ለወ/ሪት አንችንአሉ ይገዙና እና ለወ/ሮ ቅድስት ወንድም በተለይ የላቀ ምስጋናችንን ለማቅረብ እንወዳለን፡፡

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕዝብ ተወካዮች ምክርቤት የቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት አሰራር ውጤታማነትና ተግዳሮቶች

ክፍል አንድ

1. ጠቅላላ

1.1. ጭማቂ

በአንድ ሀገር ውስጥ ዲሞክራሲያዊ አስተዳደር አለ ከተባለ የመንግስት አካላት አሰራር ሕዝባዊ እና ግልጽ መሆን ያለበት ከመሆኑም በላይ የመንግስት አካላትም ስላከናወኑት ተግባር ሁሉ ተጠያቂ መሆን ይኖርባቸዋል፡፡ የግልጽኝነትና የተጠያቂነት መርህ የመንግስት አካል የሆነውን የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤትንም የሚመለከት ነው፡፡ ምክር ቤቱም ይህንን መርህ የሚከተል ለመሆኑ አንዱ ቁልፍ ማሳያዎች አሰራሩና አደረጃጀቱን የሚመለከቱ ጉዳዮች ናው፡፡

የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ሕዝብ የሚመራበትን ሕግ የማውጣት ስልጣን ያለው ከመሆኑም በላይ የመንግስት አስፈጻሚ አካላት ፖሊሲና ድርጊት ሁሉ ከሕዝብ ፍላጎት ጋር የተጣጣመ ስለመሆኑ የማረጋገጥ ኃላፊነት አለበት፡፡ በዚህ ጥናት ውስጥ የሀገራችን የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በሕገ መንግስቱ የተሰጠውን ስልጣን ተግባራዊ ለማድረግ የሚያስችለው አሰራር እና አደረጃጀት ያለው ለመሆኑ ተዳሷል፡፡ የምክር ቤቱን ሁሉንም አይነት አሰራሮችና አደረጃጀቶች መዳሰስ አስቸጋሪ ስለሚሆን ጥናቱ ትኩረት ያደረገው በምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች አሰራርና አደረጃጀት ላይ ሆኑ ኮሚቴዎች በአሰራራቸውና በአደረጃጀታቸው እየገጠማቸው ያለውን ተግዳሮት እና ተግዳሮቶቹ ዓላማቸውን ከማሳካት አንጻር ምን ያህል ሳናክ እንደፈጠሩ በመዳሰስ ላይ ያተኮረ ነው፡፡ ጥናቱ ምክር ቤቱ የሚጠቀምባቸውን ስልቶች በመዳሰስ ኮሚቴዎቹ የተቋቋሙበትን ዓላማ ለማሳካት እንቅፋት የሚሆኑ ጉዳዮችን ይለያል፡፡ በነዚህ ሳንካዎች የተነሳም የምክር ቤቱ ኮሚቴዎች በሕገ መንግስቱ የተጣለባቸውን ኃላፊነት በአግባቡ እስካልተወጡ ድረስ ሕገ መንግስታዊነት፣ የሕግ የበላይነት፣ ተጠያቂነት እና ሌሎች ህገ መንግስታዊ መርሆዎች አደጋ ላይ ይወድቃሉ፡፡ አንድ የሕዝብ ምክር ቤት በኮሚቴዎቹ አማካኝነት ተገቢውን ክትትል በማድረግ የማስተካከያ እርምጃ መውሰድ ካልቻለ አምባገነን ወይም በጣም ደካማ መንግስት የመመስረት እድሉ ከፍተኛ ይሆናል፡፡

በዚህ ጥናት ውስጥ የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች ኃላፊነታቸውን በአግባቡ እንዳይወጡ የሚያደርጉ ተግዳሮቶች ወይም ምክንያቶች ተለይተዋል፡፡ ከፓርቲ ተጽዕኖ አለመላቀቅ፣ የኮሚቴዎቹን ዓላማ በሕግ ማውጣት እና ክትትል ስራ ላይ አድርጎ በጠባቡ መረዳትና መተግበር፣ የሃብት (ጊዜ፣ ሰው ሃይል፣ ባለሙያ፣ ሎጀስቲክስ፣ ቢሮ ወዘተ) እጥረት፣ በሕገ መንግስቱ አግባብ ስልጣንን በስራ ላይ አለመግደል፣ ኮሚቴዎቹ በተለያዩ ምክንያት በአስፈጻሚው አካላት ላይ እርምጃ ለመውሰድ አለመቻላቸው፣ የቁርጠኝነት ማነስ ወዘተ በተግዳሮት ከተለዩት ውስጥ ናቸው፡፡

ጥናቱ ምክር ቤቱ በአሰራርና በአደረጃጀት ያሉበትን ተግዳቶቹን ከመለየት አንስቶ የኮሚቴዎቹን አሰራርና አደረጃጀት ሊያሻሽል የሚችልባቸው ምክረ ሃሳቦችንም በዝርዝር ያስቀምጣል፡፡

1.2. መግቢያ

ኢትዮጵያ ከደርግ መንግስት ውድቀት በኋላ በ1987 የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንግስትን አጽድቃለች፡፡ በሕገ መንግስቱ መሰረትም የአገሪቱ መንግስት ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊካዊ ሲሆን የሕዝቡ ሉዓላዊነት የሚረጋገጠውም ሕዝቡ በቀጥታ በሚያደርገው ዲሞክራሲያዊ ተሳትፎ በሚመርጣቸው ተወካዮቻው አማካኝነት ነው፡፡ የሕዝብ ተወካዮች በየአምስት አመቱ በሕዝብ ተመርጠው ከሁለቱ የፌዴራል መንግስቱ ምክር ቤቶች ውስጥ የፌዴራል መንግስቱን አንደኛውን ምክር ቤት (የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤትን) ይመሰርታሉ፡፡ የኢ.ፌ.ዴ.ሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት እ.ኤ.አ በ1997 የተመሰረተ ሲሆን በየአምስት አመት ምርጫ የሚያዙ 547 መቀመጫዎች ያሉት የመንግስት አካል ነው፡፡ ፌዴራል መንግስት በሕግ አውጪ፣ ሕግ አስፈጻሚና በዳኝነት አካል የተዋቀረ ሲሆን የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ህግ አውጪነት ስልጣን ያለው ተጠሪነቱም ለሀገሪቱ ህዝብ የሆነ የፌዴራል መንግስቱ ከፍተኛ የስልጣን አካል ነው (የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 50(3))፡፡

የምክር ቤቱ አባላት የመላው ሕዝብ ተወካዮች ናቸው፤ የሚገዙትም ለህገ መንግስቱ፣ ለህዝቡና ለሕሊናቸው ብቻ ሲሆን በምክር ቤቱ ውስጥ በሚሰጠው ድምጽ ወይም አስተያየት አለመከሰስ ብቻ ሳይሆን አስተዳደራዊ እርምጃም አይወሰድባቸውም (ሕገ መንግስቱ አንቀጽ 54(4፣5))፡፡ ይሁን እንጂ የምክር ቤት አባላት ኃላፊነታቸውን ካንደሉ አይጠየቁም ማለት አይደለም፡፡ ምክር ቤቱ የሀገሪቱ ከፍተኛ የስልጣን ባለቤት ከመሆኑም በላይ የሕዝብ ሉዓላዊነት የሚረጋገጥበት በመሆኑ የሕዝብ ተመራጭ ምክር ቤት አሰራሩ ለሕዝብ ግልጽ መሆን ያለበት ከመሆኑም በላይ ኃላፊነታቸውን ሲያንድሉ ተጠያቂ ይሆናሉ (የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 12(2))፡፡ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 12 (3) መሰረትም ሕዝቡም በመረጠው ተወካይ ላይ እምነት ባጣ ጊዜ ከቦታው ሊያነሳው ይችላል፡፡

ምክር ቤቱም ለምክር ቤቱ ስራ የሚያስፈልጉትን “ቋሚና ጊዜያዊ” ኮሚቴዎች የማቋቋም ስልጣን አለው፡፡ ምክር ቤቱ ስለ አሰራሩና ስለ ሕግ አወጣጡ ደንቦችን የማውጣት ስልጣን በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 59(2) በተሰጠው ስልጣን መሰረት የምክር ቤቱን የአሰራርና የአባላት የሥነ ምግባር ደንብ (ቁጥር 6/2008) አውጥቶ በስራ ላይ ይገኛል። በሌላም በኩል ምክር ቤቱ በቅርብ ጊዜ የተደረገውን የመንግስትን አደረጃጀት ለውጥ ተከትሎ ቋሚ ኮሚቴዎቹን እንደገና በውሳኔ ቁጥር 7/2011 አደራጅቷል፡፡ ምክር ቤቱ በሕግ ከተቋቋመበት ጊዜ አንስቶ ሕዝብን በመወከል ሕግ የማውጣት፣ የቁጥጥር፣ በጀት የማጽደቅ እና ልዩ ልዩ ውሳኔዎችን የሚያሳልፈው በዚህ መልኩ በውስጡ-በተደራጁ ቋሚ ኮሚቴዎቹ አማካኝነት እየታገዘ ነው።

በዚህ መሰረት የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀታቸው በተለያዩ ጊዜያዊ ተሻሻሎች የመንግስትን ስራ የመመርመርን ስራ ጨምሮ ሌሎች ተግባራትን ሲያከናውኑ ቆይተዋል። የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር እና አደረጃጀት ምክር ቤቱ በሕዝብ ዘንድ የሚኖረውን ተዓማኒነት ሊገነባ የሚችል ከመሆኑም በላይ ምክር ቤቱ ከአስፈጻሚ አካላት ጋር የሚኖረውን ግንኙነት ይወስናል። የምክር ቤት ኮሚቴዎች የመንግስትን ስራ መቆጣጠሪያ አይነተኛ መሳሪያ ተደርገውም ይወሰዳሉ። ይሁን እንጂ የኮሚቴዎች ውጤታማነት በተለያዩ ምክንያት ሳንካ ሲገጥመው ይታያል። ይህ በመሆኑም ምክር ቤቱ ኃላፊነቱን ይበልጥ ውጤታማ ለማድረግ እንዲችል በቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት ላይ ማሻሻያ ለማድረግ የሚያስችል የህግ አግባብ አለው። በአሁኑ ወቅት በሀገሪቱ ያለውን ለውጥ እንዲሁም የሕዝቡን ፍላጎት መሰረት በማድረግ የአደረጃጀቱን ውጤታማነት መፈተሽ፣ እየገጠሙ ያሉትንም ችግሮች ሳይንሳዊ በሆነ ጥናት ለይቶ መተንተን እና አለም፣ ወቅቱ እና ለውጥ በደርሰበት ደረጃ የቋሚ ኮሚቴዎችን አደረጃጀት በመፈተሽ ምክር ቤቱ ተገማች፣ ቀልጣፋ፣ ውጤታማ እና በሕዝብ ዘንድ ተዓማኒ የሆነ ስራ ማከናወን ይጠበቅበታል። አደረጃጀት የሚፈጠረው ስራን በውጤታማነት ለማከናወን በመሆኑ የአለምንም ሆነ የሀገርን ነባራዊ ሁኔታዎችን ግምት ውስጥ በማስገባት በየጊዜው እየተፈተሽ ወቅታዊ ማሻሻያዎች ሊደረጉበት ይገባል።

ማሻሻያዎቹም የሚደረጉት የምክር ቤቱን በህግ የተሰጠውን ሕግ የማውጣት፣ የመንግስት አካላትን የመከታተል፣ የመቆጣጠርና ሌሎችንም ተልዕኮዎቹን መሰረት በማድረግ በመሆኑ አሁን በስራ ላይ ያለውን የቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀትና አሰራር ተግዳሮቶች ነቅሶ በማውጣት ምክር ቤቱ ሕገ መንግስታዊ ተልዕኮውን በውጤታማነት መወጣት እንዲችል በጥናት ላይ የተመሰረተ አሰራርና አደረጃጀት መዘርጋት ያስፈልጋል። ለዚህም የቋሚ ኮሚቴዎቹን አደረጃጀት እና አሰራር በጥናት በመፈተሽ ምክር ቤቱን በተሻለ ሁኔታ የሚያሰራ ምክረ ሐሳብ ማቅረብ በማስፈለጉም ምክር ቤቱ በሕገ መንግስቱ የተሰጡትን ተግባርና ኃላፊነቶች በብቃትና በውጤታማነት ለመወጣት የሚያግዘውን አሰራርንና አደረጃጀት ለማሻሻል እንዲችል ይህ ጥናት ተከናውኗል።

1.3. የጥናቱ ዋና ዓላማ

የዚህ ጥናት ዋና ዓላማ የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በሕገ መንግስቱ የተሰጠው ተግባርና ኃላፊነት ከመወጣት አንጻር በስራ ላይ ያለው የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራርና አደረጃጀት ውጤታማነትና ተግዳሮቶችን በመፈተሽ ምክር ቤቱ በላቀ ደረጃ ዓላማውን ማሳካት የሚያስችለውን አደረጃጀትና አሰራር ለመዘርጋት ማስቻል ነው።

1.4. የጥናቱ ዝርዝር ዓላማ

የዚህ ጥናት ዝርዝር ዓላማዎች፤

- ✓ በስራ ላይ ያለውን የቋሚ ኮሚቴዎችን አደረጃጀትና አሰራር መፈተሽ፤
- ✓ በስራ ላይ ያለው የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀትና አሰራር ውጤታማ መሆን አለመሆኑን ማወቅ፤
- ✓ አደረጃጀቱና አሰራሩ ያሉበትን ተግዳሮቶች መለየት፤
- ✓ ለቋሚ ኮሚቴዎቹ አደረጃጀትና አሰራር የሚመለከቱ ልምዶችንና አማራጮችን መዳሰስ እና
- ✓ ምክር ቤቱ ሕገ መንግስታዊ ተልዕኮውን ለመወጣት የሚያስችለውን የአደረጃጀትና አሰራር ምክረ ሃሳብ መለገስ

ናቸው::

1.5. የጥናቱ ወሰን

ይህ ጥናት በሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት እና አሰራር ውጤታማነት እና ተግዳሮቶች ላይ ብቻ የተወሰነ ነው:: በመሆኑም ጥናቱ ከቦታ አንጻር በአዲስ አበባ ላይ ተወስኖ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤትን ብቻ የሚመለከት ሲሆን ከጊዜ አንጻርም አሁን በስራ ላይ ያለውን አደረጃጀት እና አሰራር ብቻ የሚመለከት ነው::

1.6. የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎች

ይህ ጥናት የተከናወነው ቅልቅል የጥናት መንገድን በመጠቀም በመጠን እና በአይነት መረጃዎችን መሰብሰብና መተንተን በሚያስችል መንገድ ነው:: ጥናቱ የቅልቅል መንገዶችን መጠቀሙ በጥናቱ ዓላማ ዙሪያ ያሉ ሁኔታዎችን በሚገባ ለመረዳት፣ በተለያዩ መረጃዎች መካከል ተገቢ የሆነ ትስስር ለመመስረት እና የኮሚቴዎቹን አሰራርና አደረጃጀት በሚገባ ለመተንተን አስችሏል:: በዚህ መሰረት ጥናቱን እውን ለማድረግ ልዩ ልዩ ጽሁፎች የተዳሰሱ ከመሆናቸው በላይ አሃዛዊ መረጃዎችን ለመሰብሰብ ሰብ ተችሏል:: መረጃ ለመሰብሰብም ከቁልፍ መረጃ ሰጪዎች እና ከሌሎች መረጃ ሰጪዎች ጋር ጠለቅ ያለ ቃለ መጠይቅ ለማድረግ ተችሏል:: ውይይትን ሊመሩና ሊያሳልጡ የሚችሉ አመላካችና መነሻ ጥቂዎችንም በማዘጋጀት የአትኩሮት ቡድን ውይይትም ተደርጓል::

በዚህ መሰረት የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች አሰራርና አደረጃጀት ውጤታማነትን እና ተግዳቶቹን ለመለየት የሚያግዙ መረጃዎች ከመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ምንጮች ተሰብስበዋል። የመጀመሪያ ደረጃ መረጃዎችም በመጠይቆች፣ በቃለ መጠይቆች፣ በአትኩሮት ቡድን ውይይቶች ተሰብስበዋል። በዚህ መሰረት 100 መጠይቆች የተመረጡ ቋሚ ኮሚቴዎች ለሚገኙ የኮሚቴ አባላት እና የተመረጡት ሶስት ቋሚ ኮሚቴዎች የሚከታተሏቸው የመንግስት አስፈጻሚ እና ዲሞክራሲ ተቋማት ለመበተን ታስቦ በጊዜ እጥረትና በኮቪድ 19 ምክንያት ሁሉንም ለመበተን ባይቻልም ከ56 ባለድርሽ አካላትና ከ9 ቋሚ ኮሚቴዎች በድምሩ በ65 አካላት 79 ያህል መጠይቆች በተሟላ ሁኔታ ተሞልተው ተመልሰዋል። ከ8 የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች አመራሮች ጋር እና አንድ የአስፈጻሚ መስሪያ ቤት ከፍተኛ የህግ ባለሙያ ጋር የቃለ መጠይቅ ለማድረግ የተቻለም ሲሆን 10 የምክር ቤቱ ኤክስፐርቶችና ባለሙያዎች የተሳተፉበት የአትኩሮት ቡድን ውይይት ለማድረግ ተችሏል።

ለምክር ቤቱ አባላት እና ሁለተኛ ደረጃ መረጃዎችም ከተለያዩ ከህገ መንግስቱ አንስቶ ከተለያዩ አዋጆች፣ የምክር ቤቱ ደንብና ውሳኔ፣ ፖሊሲዎች፣ ሰነዶች፣ ሪፖርቶች፣ የምርምር ውጤቶች፣ መጽሃፍትና ጽሁፎች እና የበይነ መረብ መረጃዎች ተሰብስበዋል። ከነዚህ ሁለተኛ ደረጃ የመረጃ ምንጮችም የሀገራትን ልምድ ጨምሮ ለጥናቱ ተገቢ የሆኑ መረጃዎች ተሰብስበዋል።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በአሁኑ ሰዓት 10 ቋሚ ኮሚቴዎች ያሉት ቢሆንም ጥናቱ ካለው እጅግ አጭር ጊዜ አንጻር የእነዚህን ኮሚቴዎች አሰራር እና አደረጃጀት ማጥናት አይቻልም። ስለሆነም እነዚህን ቋሚ ኮሚቴዎች ሊወክሉ የሚችሉ ኮሚቴዎችን መምረጥ የግድ አስፈላጊ ነው። በዚህ መሰረት በሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ፣ በኢኮኖሚያዊና እና ማህበራዊ ዘርፍ ላይ ያተኮረ መረጣ ሁሉንም ሊወክል እንደሚችል በታመነበት መሰረት የሕግ፣ ፍትህ ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ፣ የግብርናና አርብቶ አደሮች ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ እና የሴቶች፣ ወጣቶችና ማህበራዊ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴዎች በዚህ ጥናት ውስጥ እንዲሸፈኑ ተደርጓል። በጥናቱ እነዚህ ኮሚቴዎችን የተመለከቱ መረጃዎች የተሰበሰቡ ቢሆንም ማጠቃለያዎች ለአስሩም ኮሚቴዎች አሰራሮችና አደረጃጀቶች እንዲያለግሉ ሆነው ተተንትነዋል።

መጠይቆቹ የተሞሉት በሶስቱ ኮሚቴዎች ውስጥ በተለያዩ ደረጃዎች በሚገኙ አመራሮች እና ሶስቱ ኮሚቴዎች በሚከታተሏቸው ተቋማት ኃላፊዎች ወይም አመራሮች አማካኝነት ነው። መጠይቆቹን የሞሉት ሴቶችና

ወንዶች የተወከሉበት ሲሆን የኮሚቴዎቹን ተግዳሮቶች እና ውጤታማነት ቀረብ ብለው የሚያውቁም ናቸው፡፡ በተመሳሳይም በቃለ መጠይቅና በአትኩሮት ቡድን ውይይት የተሳተፉት አመራችና ባለሙያዎችም የተመረጡት ስለ ኮሚቴዎቹ አሰራርና አደረጃጀት በቂ እውቀትና እጅግ የቀረበ መረጃ ያላቸው በመሆናቸው ነው፡፡ በዚህ መሰረት ከመረጃ ሰጪዎቹ ጋር ቁልፍና ጠለቅ ያለ ውይይት ለማድረግ ተችሏል፡፡ መረጃዎች ሁሉ በመረጃ ሰጪዎች ሙሉ ነጻነትና ፍላጎት ላይ ብቻ ተመስርተው ተሰብስበዋል፡፡ መረጃዎቹም በጥናት ቡድኑ አባል እና በምክር ቤቱ የጥናት ቡድን አማካኝነት ጥናቱ በተደረገበት ቋንቋ የተሰበሰቡ ሲሆን የጥናት ስነ ምግባርን ለመጠበቅ፣ ለዚህ ጥናት ሲባል እንዲሁም ከመረጃዎች ጠቀሜታና ስሱነት አንጻር የመረጃ ሰጪዎች ማንነት ሳይጠቀስ ለጥናቱ ትንተና ጥቅም ላይ ውለዋል፡፡

1.7.የመረጃ ትንተና

ምንም እንኳን ለጥናቱ የተመደበው ጊዜ እጅግ አጭር ቢሆንም በተለይ የመልኩ ተበታትነው ከሚገኙ ባለድርሻ አካላት በቂ መረጃ ለመሰብሰብ ተችሏል፡፡ መረጃዎች የተሰበሰቡት በዋነኛነት በመጠይቅና ቃለ መጠይቅ ሲሆን የጥያቄዎች አዘገጃጀት ለመላሾች በሚመች መልኩ በቀላል አማርኛና አጫጭር አረፍተ ነገሮች ነው፡፡ ይህ በመሆኑም ለተበተኑት ጥያቄዎች በሙሉ በሚባል ደረጃ ምላሽ ለማግኘት ተችሏል፡፡ በመጠይቅ የተሰበሰቡት መረጃዎች በፐርሰንነትና በምስል/ቻርት ተደራጅተው የተቀመጡ ሲሆን በመጠይቁ ከተሰጡ አተያዮቶችና በቃለ መጠይቅና ውይይቶች እንዲሁም ከተለያዩ የሁለተኛ ደረጃ መረጃዎች ጋር እርስ በእርስ ተመሳክረውና ተናበው ተተንትነዋል፡፡

ክፍልሁለት

2. የሕዝብ ምክር ቤትና ሕዝብ

2.1. ጠቅላላ

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሕገ መንግስት የሀገሪቱን መንግስት ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊካዊ በማድረግ ያዋቀረው ሲሆን ሕዝቡም በቀጥታ በሚያደርገው ዲሞክራሲያዊ ተሳትፎ በሚመርጧቸው ተወካዮቻው አማካኝነት ሉዓላዊነቱ ይረጋገጣል። ሀገሪቱንም የሚያዋቅሩት በሕገ መንግስቱ እውቅና የተሰጣቸው ክልሎች ናቸው። በፌዴራሉም ሆነ በክልል መንግስታት ስልጣን በህግ አውጪው፣ በሕግ አስፈጻሚና በዳኝነት አካል መካከል የተከፋፈለ ሲሆን የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የሕግ አውጪነት ስልጣን ያለው ተጠሪነቱም ለሀገሪቱ ሕዝብ የሆነ የፌዴራል መንግስቱ ከፍተኛ የስልጣን አካል ነው (የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 50(3))። የመንግስት ስልጣን በሶስቱ አካላት መካከል የሚከፋፈልበት አንዱ ምክንያት አምባገነናዊነትን ለመቆጣጠር ቢሆንም ሶስቱ አካላት በፍጹም የማይገናኙ ናቸው ለማለት አይቻልም። የስልጣን ክፍፍል ያለ እርስ በእርስ ክትትልና ቁጥጥር ውጤቱ ተመሳሳይ ይሆናል። ስለሆነም የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ሕግ ከማውጣት አንስቶ በተለያዩ የክትትልና የቁጥጥር አግባቦች ሌሎች የመንግስት አካላትን ቼክ በማድረግ የስልጣን ክፍፍሉን ሚዛን ያስጠብቃል።

የሕዝብ ተወካዮች በየአምስት አመቱ በሕዝብ ተመርጠው ከሁለቱ የፌዴራል መንግስቱ ምክር ቤቶች ውስጥ የፌዴራል መንግስቱን አንደኛውን ምክር ቤት (የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤትን) ይመሰርታሉ። የኢ.ፌ.ድ.ሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት እ.ኤ.አ በ1997 የተመሰረተ ሲሆን በየአምስት አመት ምርጫ የሚያዙ 547 መቀመጫዎች ያሉት ከፍተኛውን የመንግስት አካል ነው።

የምክር ቤቱ አባላት የመላው ሕዝብ ተወካዮች ናቸው የሚገዙትም ለህገ መንግስቱ፣ ለህዝቡና ለሕሊናቸው ብቻ ሲሆን በምክር ቤቱ ውስጥ በሚሰጡት ድምጽ ወይም አስተያየት ያለመከሰስ መብት ያላቸው ብቻ ሳይሆን አስተዳደራዊ እርምጃም አይወሰድባቸውም (የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 54(4፣5))። ይህ ጥበቃ የሚደረግበት አንዱ ምክንያት አባላቱ በምክር ቤቱ ውስጥ የአንድ ቡድን ተወካይ ሳይሆን የመላው ሕዝብ ተወካይ በመሆን ለሕዝቡ ይጠቅማሉ የሚባሉ ሃሳቦችን በነጻነት ማራመድ እንዲችሉ ነው። ይህ ማለት ግን ምክር ቤቱም ሆኑ አባላቱ ተጠያቂነት የለባቸውም ማለት አይደለም። በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 60 መሰረት ምክር ቤቱ የውክልና ዘመኑ ከማለቁ በፊት ሊበተን የሚችልበት እድል ያለ ከመሆኑም በላይ አባላቱ ኃላፊነታቸውን ሲያንድሉ

ተጠያቂ ይሆናሉ (የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 12(2))፡፡ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 12(3) መሰረትም ሕዝቡም በመረጠው የምክር ቤቱ አባል ላይ እምነት ባጣ ጊዜ ከቦታው ሊያነሳው ይችላል፡፡

በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 12 መሰረት የምክር ቤቱ አሰራር ለሕዝብ ግልጽ መሆን አለበት፡፡ ምክር ቤቱ ስለ “አሰራሩና ስለ ሕግ አወጣጡ” ደንቦችን ለመውጣት እንዲችል በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 59(2) በተሰጠው ስልጣን መሰረት የምክር ቤቱን የአሰራርና የአባላት የሥነ ምግባር ደንብ (ቁጥር 6/2008) አውጥቶ በስራ ላይ አውሏል። በሌላም በኩል ለምክር ቤቱ ስራ የሚያስፈልጉትን ቋሚና ጊዜያዊ ኮሚቴዎች የማቋቋም ስልጣን በሕገ መንግስቱ በተሰጠው ስልጣን መሰረት የመንግስትን አደረጃጀት ተከትሎ ቋሚ ኮሚቴዎቹን እንደገና በውሳኔ ቁጥር 7/2011 አደራጅቷል፡፡ ምክር ቤቱ በሕግ ከተቋቋመበት ጊዜ አንስቶ ሕዝብን በመወከል ሕግ የማውጣት፣ የቁጥጥር፣ በጀት የማጽደቅ እና ልዩ ልዩ ውሳኔዎችን የሚያሳልፈው በውስጡ በዚህ መልኩ በተደራጁት ቋሚ ኮሚቴዎቹ አማካኝነት እየታገዘ ነው።

በዚህ መሰረት የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎቹ በተለያዩ ጊዜ አደረጃጀታቸው እየተሻሻለ የመንግስትን ስራ የመመርመርን ስራ ጨምሮ ሌሎች ተግባራትን ሲያከናውኑ ቆይተዋል። የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር እና አደረጃጀት ምክር ቤቱ በሕዝብ ዘንድ የሚኖረውን ተዓማኒነት ሊገነባ የሚችል ከመሆኑም በላይ ምክር ቤቱ ከአስፈጻሚ አካላት ጋር የሚኖረውን ግንኙነት ይወስናል፡፡ ቋሚ ኮሚቴዎቹ በተሰጣቸው ተግባርና ኃላፊነት መሰረት ሕግ የማውጣትና የመንግስትን ተግባር ከማገዝ አንስቶ በርካታ ተግባራትን እያከናወኑ የሚገኙ ቢሆንም ቀላል የማይባሉ ተግዳሮቶች አሉባቸው፡፡ ይህም የሚያከናውኑት ተግባር ውጤታማነትን እየተገዳደረው ይገኛል፡፡ ይህ በመሆኑም ምክር ቤቱ ኃላፊነቱን ይበልጥ ውጤታማ ለማድረግ እንዲችል በቋሚ ኮሚቴዎች አሰራርና አደረጃጀት ላይ ማሻሻያ ለማድረግ የሚያስችል የህግ አግባብ አለው፡፡ ምክር ቤቱ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 55(19) መሰረት ቋሚ ኮሚቴዎችን የማዋቀር ስልጣን ያለው ሲሆን በደንብ ቁጥር 6/2008 አንቀጽ 216 መሰረት ደግሞ የተዋቀሩት ኮሚቴዎች ላይ ማሻሻያዎችን ማድረግ ይችላል፡፡

በአሁኑ ወቅት በሃገሪቱ ያለውን ለውጥ እንዲሁም የሕዝብ ፍላጎት መሰረት በማድረግ የአደረጃጀቱን ውጤታማነት መፈተሽ፣ እየገጠሙ ያሉትንም ችግሮች ሳይንሳዊ በሆነ ጥናት ለይቶ መተንተን እና አለም፣ ወቅቱ እና ለውጥ በደርሰበት ደረጃ የቋሚ ኮሚቴዎችን አደረጃጀት በመፈተሽ ምክር ቤቱ ተገማች፣ ቀልጣፋ፣ ውጤታማ እና በሕዝብ ዘንድ ተዓማኒ የሆነ ስራ ማከናወን ይጠበቅበታል፡፡ አደረጃጀት የሚፈጠረው ስራን

በውጤታማነት ለማከናወን በመሆኑ የአለምንም ሆነ የሀገርን ነባራዊ ሁኔታዎችን ግምት ውስጥ በማስገባት ምክር ቤቱ አደረጃጀቱን በየጊዜው እየተፈተሽ ወቅታዊ ማሻሻያዎች ሊያደርግበት ይገባል፡፡

ማሻሻያዎቹም የሚደረጉት የምክር ቤቱን በህግ የተሰጠውን ሕግ የማውጣት፣ የመንግስት አካላትን የመከታተል፣ የመቆጣጠርና ሌሎችንም ተልዕኮዎቹን መሰረት በማድረግ በመሆኑ አሁን በስራ ላይ ያለውን የቋሚ ኮሚቴው አደረጃጀትና አሰራር ተግዳሮቶቹን ነቅሶ በማውጣት ምክር ቤቱ ውጤታማ በመሆን ሕገ መንግስታዊ ተልዕኮውን ለመወጣት እንዲችል በጥናት ላይ የተመሰረተ አሰራርና አደረጃጀት መዘርጋት ያስፈልጋል፡፡ ለዚህም የቋሚ ኮሚቴዎቹን አደረጃጀትና እና አሰራር በጥናት በመፈተሽ ምክር ቤቱን በተሻለ ሁኔታ የሚያሰራ ምክር ሐሳብ ማቅረብ በማስፈለጉና ምክር ቤቱ በሕገ መንግስቱ የተሰጡትን ተግባርና ኃላፊነቶች በብቃትና በውጤታማነት ለመወጣት የሚያግዘውን አሰራርንና አደረጃጀት ለማሻሻል እንዲችል ይህ ጥናት ተከናውኗል፡፡

2.2. ምክር ቤትና ለውጥ

የሕዝብ ምክር ቤት ከመንግስት ተቋማት ውስጥ አንዱ ሆኖ የተለየ ተግባር ሊኖረው የሚገባ የሰዎች ስብስብ ነው በማለት ዳርዊን ከገለጸው፤ ምክር ቤት የአካባቢ መሪዎች መሰብሰቢያ መድረክ ነው በማለት ኤስላንድ ከገለጸው እንዲሁም በእንግሊዝ ምክር ቤት የባላባቶች (የኖብል) መወያያ መድረክና ሆኖ ከሕዝብ የሚሰበሰበውን ገንዘብ ለንጉሱ ጥቅም እንዲውል ማጽደቂያ መድረክ¹ ሆኖ ካገለገለበት ጊዜ አንስቶ በ17ኛ እና 18ኛ ክፍለ ዘመንና ወዲህ ተቋሙን በማሻሻል ዲሞክራሲያዊ ለማድረግ በርካታ ጥረቶች ተደርገዋል፡፡ የአሜሪካን ከእንግሊዝ ነጻ መውጣትን ተከትሎ በ17ኛ/18ኛ ክፍለ ዘመን በአሜሪካ የተመሰረቱት 13 የአሜሪካን መንግስታት ከአስፈጻሚው የተነጠለና ሕግ የማውጣት ስልጣን ያለው ምክር ቤት እንዲኖር አድርገዋል፡፡ ይህ ሃሳብ በአውሮፓም የነበረ ቢሆንም የምክር ቤት (የፓርላማ) እድገትና ስልጣን ከንጉሳዊ አገዛዝ (ሞናርኪ) ጋር የተያያዘ በመሆኑ የሕግ አውጪነትና የሕግ አስፈጻሚነት ስልጣን በሕዝብ ምክር ቤት ውስጥ በተወሳሰብ መልኩ እንዲቀላቀል አድርጓል፡፡

እነዚህ የአሜሪካንና የአውሮፓ ሞዴሎች በቅኝ ግዛት በተገዙ አገራትም ዘንድ ተስፋፍተዋል ቢቆዩም² ምክር ቤቶቹ በየሃገሩ የሚወክሉትን ሕዝብ ፍላጎት መሰረት በማድረግ በየጊዜው እድገትና ለውጥ አሳይተዋል፡፡ የለውጥ መሰረቱም ሕዝብ በሚወክለው ምክር ቤት ውሳኔ ካልሆነ በስተቀር ግብር ሊከፈል አይገባም ከሚለው

¹Norton 2005፣ 18-17

²Barkan 2009፣ 9-12

ሃሳብ አንስቶ ምክር ቤቶች የሕዝብ ፍላጎት የሚሰማባቸው መድረኮች መሆን ይገባቸዋል የሚለው የረዥም ጊዜ የሕዝብ ጥያቄ ነው። በመሆኑም ምክር ቤቶቹ ከመነሻው ይጫወቱ የነበረውን የማማከር ሚና በመቀየር ሕግ የማውጣት ኃላፊነታቸውን በንቃት በማረጋገጥ (አሰርት በማድረግ) በአገራቸው አስተዳደር ውስጥ ላቅ ያለ ሚናቸውን መጫወት ጀምረዋል። እነዚህን የመሰሉ ተጨማሪ ሚና እና ስልጣን ባገኙ ጊዜም ጥንቅቶቻቸው፣ ስልጣናቸው፣ ስራቸውና ሥነ ሥርዓታቸው እየተለወጠ/እየዳበረ መጥቷል።

በመሰረቱ የምክር ቤት ስርዓት የሚገነባው ሕዝብንና ፍላጎቱን በመወከል ፍልስፍና ላይ ቢሆንም አሁን ባለንበት ዘመን ዜጎች የሲቪል ማህበራትና ዘመናዊ ቴክኖሎጂዎችን ጨምሮ ፍላጎታቸውን የሚያሰሙባቸው የተለያዩ ሌሎች አማራጭ መንገዶች አሏቸው። ስለሆነም ባለንበት ዘመን ምክር ቤት ቀደም ባሉት ዘመናት እንደነበረው የሕዝብ ፍላጎት የሚሰማበት ብቸኛ ጠቃሚው ተቋም ነው ለማለት ያስቸግራል። በመሆኑም በሌላው አካል የማይተካውን ሚናውን በአግባቡ ለመወጣት እንዲችል የሕዝብ ምክር ቤት በአለማችን ላይ የሚታዩ ለውጦችን ማወቅና፣ በአለማችን ላይ በፍጥነት የሚታዩ ለውጦች ለምክር ቤት ምን ትርጉም እንዳላቸው መረዳት እንዲሁም ከለውጥ ጋር አብሮ መሄድ መቻል አለበት። ይህ ፈታኝ ቢሆንም የማይታለፍ ከመሆኑም በላይ ምክር ቤቶች መንግስትን እና ሕዝብን የሚያገናኙ በመሆናቸው በየጊዜው በፍጥነት እያደገና እየተዋወጠ ለመጣው የሕዝብ ፍላጎት ተገቢ ምላሽ በመስጠት ከሕዝብ ጋር ያላቸውን የግንኙነት ጥራት ማሻሻል ይጠበቅባቸዋል። የሕዝብ ምክር ቤት ለሕዝብ ፍላጎት ምላሽ ካልሰጠ፣ በእርግጥ ወካይ ስለመሆኑ በአሰራሩ ግልጽነትና ተደራሽነት ካላረጋገጠ፣ ጠያቂና ተጠያቂ ብሎም ውጤታማ ካልሆነ ዲሞክራሲያዊ ምክር ቤት ነው ለማለት አይቻልም።³ ምክር ቤት ከለውጥ ጋር በመጓዝ እነዚህን ቁልፍ ተግባራትን ሲያከናውን ነው ምክር ቤቱም ሆነ መንግስት ተቀባይነትን የሚያገኙት።

በአሁኑ ዘመን ሕዝቡ ምክር ቤትን የሚፈልገው ፍላጎቶቹ የሚወከልባቸው፣ በሚገባ የሚሳተፍባቸው፣ በፍላጎቶቹ ላይ ውይይት የሚደረግባቸውና ፍላጎቶቹም መልክ ይዘው ለሕዝብ ጥቅም ስርዓት እንዲሆኑ ነው። ለዛም ነው በተለያዩ ስያሜ ቢጠራም ፓርላመንት የሚለው ቃል Parler (to speak) ከሚለው የፈረንሳይ ቃል የተወሰደው። ይሁን እንጂ ይህ ፍላጎት በተለያዩ ምክንያት በበርካታ ሀገራት ዘንድ በተግባር የተተረጎመ አይደለም። እ.ኤ.አ በ2015 ዓ.ም ኢኮኖሚስት ኢንተለጀንስ ዩኒቨርሲቲ የአለም ሀገራትን ዲሞክራሲን ሲለካ በአለማችን ከሚገኙ ከ193 በላይ አገራት ውስጥ ከግማሽ በላይ የሚሆኑት ዲሞክራሲያዊ ቢባሉም የተሟላ

³Inter-Parliamentary Union, 2006፣ 10.

ዲሞክራሲ ያላቸው ግን 20⁴ ብቻ መሆናቸውን ለይቷል። እነዚህ ሀገራት ከ46,000 በላይ ተወካይ ያላቸው ባለአንድ (113 ሀገራት) ወይም ባለ ሁለት ምክር ቤታ (79 ሀገራት) ያላቸው ከመሆኑ አንጻር ሲታይ የምክር ቤት መኖር በራሱ ዲሞክራሲ መኖርን እንደማያረጋግጥ እንረዳለን። ይህ በመሆኑም የቅርብ ጊዜ ዳሰሳዎች እንዳመለከቱት በያዝነው 21ኛው ክፍለ ዘመን ከሕዝብ ተቋማት መካከል ፓርላማ አነስ ያለ የሕዝብ ተቀባይነትና እምነት ያገኘ፤ እንደ አንድ ጸሃፊ አባባልም “puzzlingly unpopular” የሆነ ተቋም ሆኖ ተግኝቷል። እንደ ቆፕሮስ እና ቱርክ በመሳሰሉት አገራት ሕዝብ በምክር ቤት ላይ ያለው እምነት እንደ ቅደም ተከተላቸው እስከ 79 እና 75⁵ በመቶ የደረሰ ቢሆንም እንደ ምስራቅ አውሮፓ ባሉ ሀገራት ደግሞ እስከ 8 በመቶ ወርዶም ተገኝቷል። ይሁን እንጂ አባት ባላቸው የግል ጥንካሬ የተነሳ ሕዝቡ በፓርላማ ላይ ያለ እምነት ቢቀንስም እንኳን በአካባቢ ተወካይ የፓርላማ አባል ላይ ያለ እምነት የተሻለም ሆኖ የተገኘባው አጋጣሚዎች አሉም።⁶

ይህ ሁኔታ በአፍሪካም እምብዛም የተለየ ባይሆንም ከተወሰነ ጊዜያት ወዲህ ግን ምክር ቤቶች የአስፈጻሚውን አካል ውሳኔ አጽዳቂ ከመሆን ወደ ተሻለ ሕዝብ ጠባቂነት (ዋችዶግስ)፣ ፖሊሲ አውጪዎችና የተሻሉ ተወካዮች እየሆኑ መጥተዋል።⁷ ምክር ቤቶቹ ራሳቸውን ሪፎርም ማድረግ የቻሉና ከመራጮች ጋርም ገባ ብለው (ኢንጌጅ ማድረግ) መገናኘት እየቻሉም ነው። ይህም መንግስትን በተጠናከረ ሁኔታ በመቆጣጠር፣ በጀትን አጥብቀው በመመርመራቸው፣ ያላቸውን የኮሚቴ አሰራር በማጥበቅ፣ የሕግ አወጣጥና የአሰራር ደንባቸውን በማሻሻል፣ ግለሰብ የምክር ቤት አባላት ሕግ እንዲያመነጩ በማድረግ፣ ከአስፈጻሚው የመንግስት አካል ይበልጥ ነጻ እየሆኑ በመምጣት የሚገለጽ ነው። ይህም ባርከር እንዳለውም ፓርላማ አሁንም ደካማ ነገር ግን ጥቅሙ እየጨመረ የመጣ እንዲሆን አድርጎታል።⁸ በዚህ ረገድ የሀገራችን የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤትም ካለፉት ሶስት አመታት ወዲህ የተሻለ ለውጥ ማሳየቱን በዚህ ጥናት ከተደረጉ ቃለ መጠይቆች ለመረዳት ችለናል።

በምክር ቤቶች ዘንድ የሚታዩ መሻሻሎች እንደ ተጠበቁ ሆነው በአለማችን የሚገኙ ምክር ቤቶች ላይ የተደረጉ ጥናቶች እንደሚያሳዩት መንግስትን ተጠያቂ በማድረግና ፖለቲከኞችም ምክር ቤትን ለመጠቀም ባላቸው

⁴The Economist Intelligence Unit Democracy Index, 2015.
⁵European Commission 2004
⁶Social Capital Blog 2011.
⁷Barkan 2009.
⁸Barkan 2009.

ፍላጎት መካከል አሁንም ሰፊ ክፍተት/ጋፕ አለ። ይህ በመሆኑም ምክር ቤት የሕዝብን ፍላጎት ባለማሟላቱ የሕዝቡ አለመርካት አሁንም እንደቀጠለ ነው። ለዚህ እንደ አንድ መሰረታዊ ችግር ተደርጎ የሚወሰደው ምክር ቤቶች በአሰራራቸው እያደገና እየተለዋወጠ ከመጣው የሕዝብ ተሳትፎ ጋር አብረው መጓዝ አለመቻላቸው ነው። የምክር ቤቶቹ መኖር ለመንግስት ተቀባይነት እንዲሁም የህዝብ ፍላጎትን ለመወከል አመቺ ቅድመ ሁኔታዎች ተደርገው ቢወሰዱም እየተለወጠና እያደገ ከሚሄደው የሕዝብ ፍላጎት ጋር መጓዝ ካልቻሉ ከሌሎች ሃሳብ መስጫ ስብሰቦች የተለዩ አይሆኑም። በመሆኑም ምክር ቤቶች በአሰራራቸው የበለጠ ግልጽ በመሆን፣ ሃሳብን ለመቀበል ዝግጁ በመሆንና ለህዝብና ለሚዲያ ቁጥጥር ራሳቸውን በመዘጋጀት፣ በበቁ ባለሙያዎች በመታገዝና በተሻለ ሃብት በመደገፍ ውጤታማ በመሆን የሕዝብ እይታንም ሆነ እውነታውን መቀየር ይጠበቅባቸዋል።

2.3. የሕዝብ ድምጽ የሚሰማባቸው ሌሎች መንገዶች

የተለያዩ የሕዝብ ሃሳብ ሊስተናገድ የሚችለው የአንድ ሀገር የፖለቲካ ምህዳር ሲሰፋ ነው። የፖለቲካ ምህዳር መስፋት የተለያዩ የፖለቲካ ፓርቲዎች እንዲኖሩ እድል የሚፈጥር ከመሆኑም በላይ የተለያዩ ሃሳብ ያላቸው የሕብረተሰብ ክፍሎች ሃሳባቸው የሚደመጥበትን እድል ያገኛሉ። የሕዝብ ምክር ቤትን አሰራርን ውጤታማ ከሚያደርጉት መካከል አንዱ በውስጡ ያሉት የፖለቲካ ፓርቲዎች አሰራር፣ ጥራትና ውጤታማነት ነው። በምክር ቤት ውስጥ ሰፊ መሰረት ያለው የሕዝብ ሃሳብ እንዲንሸራሸር እንዲሁም ምክር ቤቱ ሙሉ በሙሉ በመንግስት ቁጥጥር ስር እንዳይውል በውስጡ የተለያዩ ሃሳብ የሚያራምዱ የፖለቲካ ፓርቲዎች መኖራቸው ጠቃሚ⁹ ከመሆኑም በላይ የእያንዳንዱ አባል ነጻነትም ወሳኝ ነው። ከፖለቲካ ፓርቲዎች እና ሃሳብን በነጻነት ከመግለጽ ጎን ለጎንም ባለንበት ዘመን እንደ ሲቪል ባህበራት፣ ሚዲያ (ማሕበራዊ ሚዲያን ጨምሮ)፣ እንባጠባቂ፣ ሰብአዊ መብት ኮሚሽን፣ ኦዲትና ሌሎች የጠባቂነት (ዋችዶግ) ሚና የሚጫወቱ አካላት የህዝብ ሃሳብ ማዳመጫ ተጨማሪ አካላት ተደርገው ይወሰዳሉ።

ከምክር ቤቱ ውጪ ያሉት እዚህና መሰል አካላት በአንድ በተለየና ጠበብ ባለ ጭብጥ ላይ የሚሰሩ ቢሆንም መበራከታቸው ለጤናማ ዲሞክራሲ ማበብ አስፈላጊና ጠቃሚ ነው። የሕዝብን ሃሳብ በተሻለ ለመረዳትና ሃሳቦቹም ምን ያህል ተቀባይነት እንዳገኙና እንደተተገበሩ ለመፈተሽም ለመንግስት ጠቃሚ ናቸው። ሕዝቡም ሃሳቡንና ፍላጎቱን የሚያሰማበትን ተጨማሪ እድል የሚፈጥሩ በመሆናቸውም ጠቃሚ ናቸው። ምናልባትም የተሻለ ሃብትና የባለሙያ ስብሰብ ስለሚኖራቸውም የመንግስትን ብልሹ አሰራር ለማስተካከል የምክር ቤት

⁹Carothers 2006. 10

የነበረ ተግባር ተደርጎ የሚወሰደውን ቅሬታ የመስማት ስራን ያግዛሉ፡፡ የመንግስት ብልሹ አሰራርም በተለያዩ አካላት የሚፈተሽ በመሆኑ መንግስትን ተጠያቂ የሚያደርጉ ተጨማሪ አካላትም በመሆን ያለግላሉ፡፡ እነዚህ አካላት መኖራቸው የማይቀር በመሆኑ የሚያስፈልገው ጠቃሚ ሆነው እንዲያገለግሉ ማድረግ ነው፡፡ ኬን የተባለጸገገም ይህንንገቅ ድህረምክር ቤት ፖለቲካ (Post-Parliament Politics) ይለዋል፡፡

ይሁን እንጂ እነዚህ አካላት ምንም ያህል ቢበዙምና ጠቃሚ ቢሆኑም የምክር ቤትን ሚና ሊያግዙ እንጂ ሊተኩ አይችሉም፡፡ ሕዝቡ ሃሳቡን የሚገልጽባቸው መድረኮች እየበዙ የመጡ ቢሆንም ህዝብ ፍላጎትም ሆነ የመንግስት አሰራርና ኃላፊነት እየተወሰሰ መምጣቱ አሁንም ሕዝቡ በሕዝብ ምክር ቤት ውስጥ ሃሳቡም ሆነ ቅሬታው የሚሰማበትን ተጨማሪና ጠንካራ አሰራር እንዲፈልግ ያደርገዋል፡፡ ስለሆነም ምክር ቤቶች አሰራራቸውን በማሻሻል ከእነዚህ አካላት ምን እና እንዴት እገዛ ማግኘት እንዳለባቸው መመርመርና እነዚህን ተጨማሪ አካላት ለተልእኮው መሳካት መጠቀም ይገባዋል፡፡

2.4. የሕዝብ ምክር ቤት ተወዳዳሪ የሌለው ሚና

ሕዝብ የበለጠ ጠያቂ እየሆነ የመጣ ቢሆንም የሕዝብ ምክር ቤት በሕዝብም ሆነ በመንግስት ተፈላጊ የሆነ የሕዝብ ሃሳብን ወደ ስርአት (ለምሳሌ ወደ ሕግ) መለወጫ ዋነኛ መድረክ፣ መንግስትንና ሕዝብን የሚያገናኝ ዋናኛ መድረክ እንዲሁም ከላይ በተጠቀሱት ሌሎች አካላት የማይሰሩ ሌሎች ስራዎችን የሚሰሩ ብቸኛ አካል መሆኑ አይቀርም፡፡ የሕዝብ ምክር ቤት ሃሳብን ወደ ሕግ የሚለውጥ፣ መንግስትን ስለ ፖሊሲውም ሆነ ስራ አፈጻጸሙ በሁለመናው ተጠያቂ የሚያደርግ፣ ለተወሰነ ሰው ብቻ ሳይሆን ለመላው ሕዝብ ይጠቅማሉ የሚባሉ ውሳኔዎችን የሚወሰን ብቸኛ አካል ነው፡፡ ዲሞክራሲ የተሻለ የህዝብ አስተዳደር ስለሆነም አሁንም ቢሆን በዲሞክራሲያዊ መንገድ በተመረጠና ተገቢ የሆነ ሕገ መንግስታዊ ስልጣን ባለው የሕዝብ ምክር ቤት ላይ ህዝቡ ይነስም ይብዛም እምነት አለው፡፡ በአንድ ጥናት¹⁰ ላይ እንደተረጋገጠው የምክር ቤት ስልጣን እና ጥንካሬ ለዲሞክራሲ ስርአት ግንባታ (ዲሞክራታይዜሽን)፣ ለተጠያቂነት ዋስትና፣ ለህዝብና ፓርቲዎች ነጻ እንቅስቃሴ ቁልፍና በሌሎች አካላት ሙሉ በሙሉ የማይተካ ነው፡፡

ሌሎች አካላት የምክር ቤትን ሚና የማይተኩ ቢሆንም ምክር ቤቱ ግን ሌሎች አካላትን በአግባቡ ከተጠቀመ ሚናውን በተሻለ መልኩ መወጣት ይችላል፡፡ በእንግሊዝ ፓርላማ ላይ የተደረገ አንድ ጥናት¹¹ እንዳረጋገጠው ከፓርላማ ውጪ ያሉ ተቆጣጣሪ አካላት መብዛት ፓርላማው አስፈጻሚ አካላትን በመጥራት እንዲጠይቅና

¹⁰Fish 2006. 18

¹¹Hansard Society. 2001. 11

ስህተቶች እንዳይደገሙ ከማድረግ አንጻር ፓርላማውን ከማዳከም ይልቅ አጠናክሮት ተገኝቷል። የሌሎች አካላት መብዛት ምክር ቤት የጠያቂ አካላት ቁንጮ እንዲሆን የማድረግ እድል አለው ማለት ነው። ከሚዲያ አንጻር ብቻ እንኳን ሲታይ ተወካዮች እንደ ኢ-ሜይል ያሉ የዘመኑን ቴክኖሎጂዎች በመጠቀም ከወከላቸው ሕዝብ ጋር መገናኘታቸው፣ የሕዝብን ትኩረትና ጥያቄዎች መቀበላቸው በህዝቡ ዘንድ ምላሽ እናገኛለን የሚል ስሜት ለመፍጠር ከማስቻሉም በላይ አንዳንድ ፖለቲከኞች በሰጡት ምላሽም¹² ይህ ግንኙነት በሳምንት እስከ 40 ሰዎች ያህል የወከላቸውን ህዝብ ለማገዝ አጥፍተዋል። እንደዚህ አይነት ግንኙነቶች የፓርላማ አባላት የውክልና ስራቸውን እየሰሩ ነው የሚልም ስሜት ይፈጠራሉ። በዚህ መልኩ ምክር ቤቶች ሌሎች አካላትንም ተጠቅመው ሕዝቡ በእምነት ወደ ምክር ቤት እንዲመጣ ማድረግ ይችላሉ።

በዚህ ረገድ ያለው ትልቁ ተግዳሮት እነዚህን ጫናዎች ምክር ቤት የመረዳቱና ለለውጥ ጥቅም ላይ የማዋሉ ጉዳይ ነው። ተቋሙ ስልጣን ያገኘው ከሕዝብ በመሆኑ በተለያዩ መንገድ እና በተለያዩ አካላት የሚገለጹ የሕዝብን ፍላጎት የተለያዩ መንገዶችን በመጠቀም በቀጣይነት ማጤንና ራሱን ለሕዝቡ ፍላጎት ማስገዛት ቀጣይ ፈተናው ነው። Hernando de Soto እንዳለው ሕዝብ ምክር ቤት አላስፈላጊ (ኢሬሌቫንት) እንዳይሆንና በሌላ ምትክ እንዳይታሰብ ከሆነ ሕዝብ በሚጠብቀው መስክ ውጤታማ መሆን፣ አሰራሩንና የስራውን ውጤት ለህዝቡ በማቅረብ እንዲረዳው ማድረግ እንዲሁም እያደጉ የመጡ ሌሎች የሕዝብ ሃሳብ መቀበያ መድረኮችን፣ አካላትንና መንገዶችን ለዓላማው ማሳኪያነት መጠቀም ይጠበቅበታል።

2.5. ምክር ቤትና ቴክኖሎጂ

በአለንበት ዘመን ሕዝቡ ሃሳቡን ለመግለጽ ከሚጠቀሙባቸው መንገዶች ውስጥ አንዱ ቴክኖሎጂ ነው። ቴክኖሎጂ በመራጭና በተመራጭ መካከል የሚኖር ግንኙነትን ለማጠናከር እጅግ ጠቃሚ መሳሪያ ቢሆንም ከፍ ሲል ከተመለከተው በቀር በምክር ቤት ዘንድ ያለው አጠቃቀም ውሱን ነው። ቴክኖሎጂን ለመጠቀም በምክር ቤቶች ዘንድ የቴክኖሎጂ ቁሳቁስ እጥረት ያለ ቢሆንም ቴክኖሎጂ ባለበትም መረጃዎችን ከመቀበል ይልቅ ውሱን መረጃዎችን ለመስጠት ጥቅም ላይ ሲውል ይታያል። ፌስ ቡክ፣ ትዊተር፣ የሞባይል ስልክ ምክር ቤቶች ተልዕኳቸውን ለማሳካት፣ ሕግም ሆነ ፖሊሲ ለማውጣት፣ ለኢ-ኮንሰልቴሽን ለመጠቀምና የበይነ መረብ ውይይት ለማድረግ ጥቅም ላይ የሚውሉበት አግባብ አነስተኛ ነው። ይሁን እንጂ ዘመኑ ያፈራቸውን ቴክኖሎጂዎች ለምክር ቤቱ ሁለንተናዊ ስራ መጠቀም ይቻላል።

¹²Hibbing and Theiss-Morse, 2002. 162

በኮስታሪካ ቴክኖሎጂን ዜጎች የህግ መንሻ ሃሳቦችን (ሌጂስሌቲቭ ፕሮፖሳሎ) ¹³ ለማቅረብ እስኪያስችላቸው ድረስ አለዚያም የመረጡትን/የፈለጉትን የፓርላማ አባል የስራ እንቅስቃሴ ለመከታተል ጥቅም ላይ እንዲውል በማድረግ በመራጭና ተመራጭ መካከል ቋሚ መገናኛ በማድረግ መጠቀም ተችሏል። ተመራጭ የምክር ቤት አባል ስራውን በአግባቡ እየሰራ መሆኑን ለማረጋገጥ በመደበኛነት ከመራጩ ጋር መገናኘት ያለበት በመሆኑም መራጩ የመረጠው የምክር ቤት አባል በኮሚቴ ውስጥ ጭምር ሕዝብን ወክሎ በአግባቡ እየሰራ ለመሆኑ ለመከታተልም ዘመናዊ ቴክኖሎጂ ጥቅም ላይ ሊውል ይችላል። ቴክኖሎጂ አባሉ የመንገስት ፖሊሲ በሕዝብ ላይ የፈጠረውን ተጽእኖ ወይም ያስገኘውን ፋይዳ በቀላሉና በቅርብ ለመረዳት እንዲችልም ያግዘዋል። ዘመኑ የፈጠራቸውን ቴክኖሎጂዎችን መጠቀም ለምክር ቤት ያን ያህል አስፈላጊና ጠቃሚ ቢሆንም በምክር ቤቶች ዘንድ ያለው የቴክኖሎጂ አጠቃቀም ግን የተፈለገውን ያህል አይደለም።

2.6. ለሕዝብ ተደራሽ መሆን

የሕዝብ ምክር ቤት እንደ ግል ድርጅት ለአባላቱ ጥቅም የማይሰራ መሆኑ ይታወቃል። ይልቁንም የሕዝብ ምክር ቤት በሕዝብ ተወካዎ ለሕዝብ የሚሰራ ተቋም እስከሆነ ድረስ በማናቸውም መለኪያ ከሕዝብ ጋር ትስስር መፍጠር አለበት። ለዚህም ሲባል የእንግሊዝን ምክር ቤት የህዝብ ግንኙነቱን ለማሻሻል የሞደርናይዜሽን ኮሚቴ ¹⁴ እንዳሳሰበውም ምክር ቤቱ ራሱን የቻለ የ5 ዓመት የተግባቦት (የኮሚዩኒኬሽን) ስትራቴጂክ እቅድም አስፈልጎታል። በእቅዱም መሰረት ምክር ቤቱ ከፖለቲከኞች፣ ንቁ የማሕበረሰቡ አባላት፣ ዲሞክራቲክ ተቋማት እና ከወጣቱ ጋር የቅርብ ግንኙነት በማድረግ ዜጎች ምክር ቤቱን በሚገባ እንዲረዱት ማድረግ ከመቻሉም በላይ ለዜጎች ፍላጎት በአግባቡ የሚሰራ ጠቃሚ ተቋም መሆኑን ለማስረዳት አግዟል።

የሕዝብ ምክር ቤት የተለያዩ መንገዶችን በመጠቀም ለህዝብ ተደራሽ መሆን ይችላል። የሕዝብ ግንኙነት ስራን በአግባቡ በማከናወን፣ ምክር ቤትን በሕዝብ በማስጎብኘት፣ በአካባቢ ያሉ የፓርላማ ፕሮግራሞችን በማስጎብኘት፣ በዌብ ሳይትና እና በሌሎች ሚዲያዎች ሕዝቡ ተሳትፎ እንዲያደረግ በማበረታታት ለሕዝብ ቅርብ መሆን ይችላል።

¹³Arnold 2012
¹⁴Select Committee on Modernization of the House of Commons 2004:10.

የእንግሊዝ ምክር ቤት ፌስቡክና ትዊተርን በመጠቀም በመደበኛነት ስለ ተግባሩ ወቅታዊ መረጃ ለህዝቡ መስጠቱ፤ በቀላሉና በፍጥነት ስለ ፓርላማ መረጃ የሚገንኝበት ዌብ ሳይት ዲዛይን ማድረግ፤ ጥያቄዎችና መልሶች የሚገኙበትን ዩ-ቲዩብ በማዘጋጀትና ወጣቶች እንደ ጌም እየተጫወቱ ፓርላማን የሚረዱበትን ቲዩብ መጠቀሙ ከፍተኛ ያለ አድናቆት የተቸረው ውጤትን አስመዝግቧል። የምክር ቤቱ ትዊተርም ከመንግስት ተቋማት መካከል ከጠቅላይ ሚኒስትሩ ቀጥሎ በሁለተኛ ደረጃ ተከታይ ያለው የትዊተር ገጽ ለመሆን በቅቷል።¹⁵ ይህ ልምድ ተስፋፍቶ በአለማችን ላይ ያሉ ምክር ቤቶች ሕዝቡን የሚያገኙበትን አዲስ መንገድ መፍጠር ብቻ ሳይሆን ስለ ምክር ቤቱም በርካታ መረጃ ለመስጠትና ሕዝቡም በምክር ቤት አሰራር ውስጥ የተሻለ ተሳትፎ እንዲያደርግ አስችሏል። ይህም ፓርላማዎቹ በሚያወጡት ስትራቴጂያዊ ግቦች¹⁶ በግልጽ እየተቀመጠ የተተገበረ ሲሆን ዋናው አላማም ፓርላማ ውጤታማ እንዲሆን ሕዝብ ተኮርና አሳታፊ መሆኑ ቁልፍ ማዕከላዊ ጉዳይ ነው የሚለው እምነት ነው።

በተመሳሳይም ምክር ቤቶች የሕዝብ ተደራሽነታቸውን ለማረጋገጥ የጎብኚዎች ማዕከል ወይም ሚዲያም¹⁷ ማቋቋማቸው፤ ሕጎች እንዴት እንደሚወጡ የሚያሳይ፤ ስለፓርላማ ታሪክ ጥንቅርና አባላት መረጃ የሚሰጥ የሚዲያ ማዕከል ለጎብኚዎች ማደራጀታቸው፤ ልዩ አመታዊ ኩነቶችን¹⁸ ማዘጋጀታቸው ሕዝቡ በምክር ቤት ስራ ላይ በቂ መረጃ እንዲኖረው፤ ምክር ቤትም እንዴት እንደሚሰራ እንዲረዳውና የበኩሉን እንዲያግዝ ያስችላሉ። ከሕዝቡ በተለየ መልኩ እንደ ወጣት/ህጻናት ፓርላማ ማደራጀትም በግጭት የተለያየን ማህበረሰብ ለማቀራረብ፤ ዲሞክራሲ ለማጎልበት፤ ጠንካራ የዲሞክራሲ ተቋማት ለመገንባት፤ ወጣቱ በአገሩ ጉዳይ በንቃት እንዲሳተፍ ከማድረጉም በላይ የወደፊቱን ምክር ቤትንም ከወዲሁ ለመቅረጽ ያግዛል።

¹⁵ *ibid*

¹⁶ *Malawi National Assembly, 2010: 22.*

¹⁷ *በዚህ መልኩ የተገነባው የአሜሪካ ኮንግረስ የጎብኚዎች ማዕከል በቀን በ19000 ሰዎች፤ በአመትም (2008) እስከ 2.3 ሚሊዮን ሰዎች እስከመጎብኘት የደረሰ ነው (Hansad Society 2010: 36): :*

¹⁸ *ለምሳሌ በደቡብ ኮሪያ የ`Cherry Blossom Festival`፣ በዴንማርክ `Citizenship Day` ቀናት ማዘጋጀት ይጠቀሳሉ Inter-Parliamentary Union, 2011b.*

ወጣቶች በትምህርት ቤት፣ በህትመት፣ በጉብኝት ወዘተ ተሳታፊ ማድረግ እንዲሁም ፓርላማውንና አሰራሩን ለሕዝቡ ቅርብ ማድረግ ዜጎች እንደ ባዕድ ሳይሆን እንደዜጋም¹⁹ እንዲታዩ ያደርጋል፡፡

ከፍ ሲል የተጠቀሱት የተደራሽነት መንገዶች የራሳቸው ጥቅም ቢኖራቸውም ተደራሽ የሚሆኑት ግን ለተወሰነ የህብረተሰብ ክፍል ነው፡፡ ስለሆነም የቀረውን የህብረተሰብ ክፍል ለመድረስ ምክር ቤት እንደ ሬዲዮና ቴሌቪዥን ያሉ ፕሮግራሞችን መጠቀም ይገባዋል፡፡ እንደ አፍሪካ ባሉ አህጉራት ሬዲዮ በተለይ ዋና የምክር ቤት ክርክር ማዳመጫ ሆኖ ስለሚያገለግል²⁰ ቸል ሊባል የማይገባው ነው፡፡ ይህ በመሆኑም የአለም ፓርላማ ሪፖርት²¹ እንደሚያመለክተው አንድ ሶስተኛ የሚሆኑት የአለማችን ምክር ቤቶች የራሳቸው ቴሌቪዥን ጣቢያ ሲኖራቸው አንድ ሶስተኛው ደግሞ ከሌሎች የቴሌቪዥን ጣቢያዎች ጋር በመቀናጀት የፖለቲካ ፕሮግራሞችን ያስተላልፋሉ፡፡ የህንድ ፓርላማ የራሱን የቴሌቪዥን ጣቢያ የምክር ቤቱን ኮሚቴዎች ስራ ለማስተላለፍ ይጠቀምበታል፡፡

የምክር ቤት ስራ በተለያዩ ሚዲያዎች ለሕዝብ የሚተላለፈው ለሕዝብ መረጃ ከመስጠት በላይ ሕዝቡ በምክር ቤቱ ስራ ላይ በንቃት እንዲሳተፍና የመረጠውን አካል መጠየቅም እንዲችል ነው፡፡ ምክር ቤቱ የመገናኛ ብዙሃንን መጠቀሙ ለሕግ አወጣጡና ለቁጥጥር ስራው የሚጠቅሙ ግብአቶች ማግኘት ከማስቻሉም በላይ የምክር ቤት ኮሚቴዎች ከምክር ቤት ውጪ በመስክ ጉብኝት፣ ተንቀሳቃሽ መረጃ ዩኒቶችን በማደራጀትም ሆነ ሕዝብን ይበልጥ በመስማት ለመቅረብ አስችሏል፡፡²² ይህ በተለይ ለምክር ቤቱ ኮሚቴዎች ስራ ጠቃሚ ነው፡፡

የሕዝብ ምክር ቤት ኮሚቴዎች እነዚህን መገናኛ ብዙሃን ለተልዕኳቸው መሳካት በሚገባ ሊጠቀሙባቸው ይችላሉ፡፡ ከቅርብ ጊዜያት ወዲህ የምክር ቤት ኮሚቴዎች ስራ እየበዛና ተጽዕኖቸውም እየጨመረ መጥቷል፡፡ ይህም የሆነበት ምክንያት ፓርላማው የወቅቱን ወሳኝ የፖለቲካ አጅንዳዎች/ጉዳዮች ሲቀምር ኮሚቴዎች ግን ሕግን ለማዳበርና ቅርጽ ለማስያዝ፣ የአስፈጻሚውን አካል ለመቆጣጠር፣ የሕግ አወጣጡን ምርታማነት ለማሳለጥ፣ የፖሊሲ ኤክስፐርቲዥን ለመጨመር፣ እና የባለድርሻ አካላትን ትብብር ለመጨመር

¹⁹Majiwa 2010.
²⁰Nakamura, Clements and Hegarty 2011; 30.
²¹Global Center for ICT in Parliament 2010.
²²Parliament of Uganda 2007;19

የበለጡ የተመቹ²³ ስለሆነ ነው። ከዚህ አንጻር ኮሚቴዎቹ ለሚቀርቡላቸው ጉዳዮች ጥልቅ ትንተና እንዲሰጡ የሚጠበቁ በመሆናቸው ከምክር ቤቱ ይልቅ ከፍተኛ የህዝብ ምክክር የሚጠበቅባቸውና መገናኛ ብዙሃንንም በስፋት መጠቀም የሚጠበቀባቸው ናቸው። በአሜሪካን አገር ለተለያዩ አላማዎች በሁሉም ደረጃ የህዝብ ተሳትፎ ከፍተኛው እና ሰፊው መድረክ²⁴ ሲሆኑ በፈረንሳይ የኮሚቴ ሂሪንግ እምብዛም ከነበረበት ደረጃ በፈጣን እርባታ/አዝማሚያ (ኤክስፖዥኒያሊ) አድጓል።

በጋናም የፕብሊክ አካውንትስ ኮሚቴ የተሰኘው ኮሚቴ ከሕዝብ የሚደረሰው ማስረጃ አነስተኛ በመሆኑ ኮሚቴው የበለጠ ግልጽነትን፣ ተጠያቂነትን ለማጠናከር እና የህዝብን አመኔታ ከፍተኛ ለማድረግ የህዝብ ሃሳብ መቀበያ መድረክ ለማዘጋጀት ተገዷል። መድረኩ ቁልፍ የሆኑ የሙስና ጉዳዮች ላይ እና በመንግስት የገንዘብ አወጣጥ ጉዳይ ላይ የህዝብን ትኩረት በመሳቡ በቴሌቪዥን ጭምር መተላለፍ የጀመረ ከመሆኑም በላይ አሁን በአገሪቱ ተወዳጅ ከሚባሉ የቴሌቪዥን ስርጭቶች ውስጥ አንዱ ለመሆን በቅቷል።²⁵ ሕዝቡም በፓርላማው ላይ ያጣውን እምነት የመለሰ ነው።²⁶ ስለሆነም አሁን ጉዳዩ ይህ አሰራር ምን ያህል የተለመደ/የአለት ተአለት ስራ እየሆነ ነው፤ በኮሚቴ ስራ ውስጥ ምን ያህል ይቀናጃል የሚሉትና በተጨማሪ እርምጃ የተደገፈ ክትትል የሚደረግበት መሆኑ ነው።

ይህ በመሆኑም እንደ ላቲን አሜሪካ ባሉ አገራት ቋሚ ኮሚቴዎች ብቸኛ ስራ እስከሚመስል ድረስ ከተወከሉበት አካባቢ እና ከዜጎች የሚመጡ ሃሳቦች/ፕሮፖዛሎችን በተለያዩ የመገናኛ ብዙሃን መቀበል ዋነኛ ስራቸው ሆኗል። የቦሊቪያ ፓርላማ ሥነ ሥርዓት ደንብ ይህንን በመረዳት እያንዳንዱ ኮሚቴ ከሳምንቱ ቢያንስ አንዱን ሴሽን ለህዝብ ሃሳብ መቀበያነት ማዋል እንዳለበት ያስገድዳል። አስቸኳይ የሆነ የህግ ረቂቅ እስካልሆነ ድረስም የህዝብ ግብአትን ለመሰብሰብ ቢያንስ ለአንድ ሰዓት ያህል አንድ መድረክ ማዘጋጀት አለበት። ኮሚቴ ጸሃፊዎችም ይህንን አጀንዳ በቴሌቪዥንና በፓርላማው ዌብሳይት አስቀድመው ማስታወቅ ይጠበቅባቸዋል።²⁷

²³Khmelko, Wise and Brown 2010. 17
²⁴Williams and Fung 2005. 31
²⁵Sallas-Mensah 2010.
²⁶Parliamentary Center 2009: 32.
²⁷Arnold 2012

ይሁን እንጂ ይህ ተሳትፎ ለይስሙላ የተደረገ እንዳይሆን ክርክሮች ተከልሰው ለሕዝብ የሚቀርቡበትና የህዝቡም ተሳትፎ ያመጣው ፋይዳም መገምገም ይኖርበታል። ተሳትፎውን የበለጠ ትርጉም እንዲኖረው ለማድረግ ሕዝቡ አጀንዳ የሚያዘጋጅበትና የሚወስንበትን (ለምሳሌ በሪፍረንደም) ከመጠቀም በተጨማሪ በበርካታ አገራት የህዝብን አቤቱታ/ቅሬታ በኤሌክትሮኒክስ መሳሪያ ጭምር የሚቀበል፣ የሚመረምር እና የሚከታተል ራሱን የቻለ ኮሚቴ እስከማቋቋም ደርሶዋል። አላማውም አሰራሩን ተደራሽ ማድረግ ብቻ ሳይሆን ሕዝቡ በመሳተፉ እንደሚጠቀም ማወቁ፣ የሚሳተፍበት ጉዳይም ጠቃሚ መሆኑንና ውሳኔዎች ላይም ተጽዕኖ ማሳረፍ እንደሚችል በቅንነት የማመን ጉዳይ ትኩረት ሊሰጠው የሚገባ መሆኑ ነው።

በመሆኑም በምክር ቤት ኮሚቴዎች አሰራር ውስጥ ህዝብን የማሳተፍ እምነት በተግባርም ጭምር እየጨመረ የመጣ መሆኑን እነዚህ የተደራሽነት አሰራሮች ያሳዩናል።

ክፍል ሶስት

3. የሕዝብ ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች

3.1. የምክር ቤት ኮሚቴ

It is not far from truth to say that Congress in session is Congress in Public exhibition, whilst Congress in its committee rooms is Congress at work` (Woodrow Wilson, Congressional Government, 1889)

ወደሰን ከአንድ መቶ አመት በፊት ከተናገረው ንግግር የምንረዳው በሁሉም ዲሞክራሲያዊ ሀገራት የሕዝብ ምክር ቤቶች ተግባራቸውን የሚያከናውኑት በውስጣቸው በሚያደራጁቸው የምክር ቤቶች ኮሚቴዎች አማካኝነት እንደሆነ ነው። የአለማችንን ልምድ ስንመለከት ይህ አባባል አሁንም እውነታ አለው። በአለማችን ላይ ለምክር ቤቶች ኮሚቴዎች ትኩረት የሚሰጥበት ዋናው ምክንያት በአሁኑ ዘመን ከምክር ቤቶች የሚጠበቀው ኃላፊነት እየጨመራ በመጣበት ሁኔታ የምክር ቤቶችን ቅልጥፍናና ውጤታማነት (ኤፌሽንሲና ኢፌክቲቭነስ) መጨመር የሚያስፈልግ መሆኑ ነው።²⁸ የሕዝብ ምክር ቤት ሰፊና ውስብስብ ኃላፊነቶች ያሉት በመሆኑ የተጣለበትን ኃላፊነት ሁሉ በራሱ መድረክ ይወጣል ማለት አይቻልም። በመሆኑም አነስተኛ ቁጥር ያላቸውን የምክር ቤት አባላት በመያዝ በጊዜያዊነት ወይም በቋሚነት ተቋቁሞ ጉዳዮችን ከምክር ቤቱ በላቀ ቅርበት ለመመልከት የሚችል የምክር ቤት ኮሚቴ ማቋቋም ግዴታ ነው።

ከታሪክ እንደምንረዳው ኮሚቴዎች የሚደራጁት ፓርላማ ለሚሰራው ስራ ግልጽ የሆነ የኮሚቴ እገዛ ሲያስፈልገው ነው። ፍላጎቱ ተግባራዊ (ፕራግማቲክ) ፍላጎት በመሆን የምክር ቤትን ስራ ውጤታማ ለማድረግና ከመንግስት ለሚመጡ ጥያቄዎች ምክር ቤቱ ምላሽ ለመስጠት የሚስችለውን በቂ ጊዜ እንዲያገኝ ለማገዝ ነው። ይህ በመሆኑም በፕሬዚዳንታዊ፣ በፓርላሜንታዊ፣ ዲሞክራሲ በዳቦረባቸውም ሆነ ባልዳቦረባቸው እንዲሁም በማናቸውም ስርአት ውስጥ ምክር ቤትን የሚያግዙ ኮሚቴዎች ተደራጅተው እናገኛለን።

²⁸National Democratic Institute for International Affairs (NDIIA), Committees in Legislature, a Division of Labor, 1996, 3.

የምክር ቤት ኮሚቴ በአለም ላይ ሁሉ የሚገኝ በምክር ቤቱ ተሹሞ ተለይቶ የተሰጠውን ስራ የሚያከናውን ነው። ምንም እንኳን የሕዝብ ምክር ቤት ከክርክር/ውይይት የመጡ የውሳኔ ሃሳቦች ላይ የመጨረሻ ውሳኔ የሚሰጥና ውሳኔዎችንም ለሕዝብ ይፋ የሚያደርግ ተቋም ቢሆንም በውስጡ የሚደራጁ ኮሚቴዎች የፓርላማ እጅግ ጠቃሚ የስራ አካል ናቸው። ሕግ የማውጣት፣ የክትትልና ከውስጥና ውጪ አካላት ጋር ግኙነት የማድረግን ስራ ጨምሮ አብዛኛው የምክር ቤት ስራ በምክር ቤቱ ኮሚቴዎች አማካኝነት የሚከናወን ሲሆን²⁹ ለሕዝብና ለሚዲያም በተሻለ ሁኔታ ቅርብና ክፍት ናቸው ተብሎ ይታሰባል።

የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች ከፍ ባለ ጉዳይ ላይም ምሁራን፣ ሚዲያ፣ ሲቪል ማህበራ ወዘተ እንዲሰሙ በማድረግ ሪከርዳቸው ለታሪክ ጭምር እንዲቀመጥ የሚያደርጉ ናቸው። የኮሚቴ አባላቱም በመንግስት ፖሊሲና ፕሮግራሞች ዝርዝር እንዲያውቁ የሚያደርግ፣ በተወሰነ መስክም ኤክስፐርት እንዲሆኑ የሚያስችልና እንዲካኑ የሚያደርግ ነው። ምክር ቤቱ በህዝብ እይታ ተቀባይነቱና ስሙ እንዲጨምር የሚያደርግ የምክር ቤቱ ልህቀት ብራንድ ነው ማለትም ይቻላል።

በአጠቃላይ በሕዝብ ምክር ቤት ውስጥ ኮሚቴ የሚቋቋምባቸው ምክንያቶች የምክር ቤቱን ስራ ለማዘዝ ሆኖ፤

- በምክር ቤት ሊከናወኑ የማይችሉ በርካታ ተግባራትን በተሻለ ብቃት በአጭር ጊዜ ለማከናወን፤
- አነስ ባለ መደቦች ወይም በኢ-መደቦች ስርአት ስራዎችን ለማከናወን (በዚህም የአባላትን ግንኙነት ለማጠናከር፣ በፍጥነትም እንደ አንድ ቡድን እና የሙያ ቡድን አንድ ጉዳይ ላይ ለመስማማት)፤
- በመስካቸው ከፍ ያለ ተቀባይነትን ለማግኘት፣ የምክር ቤትን እይታ ለመጨመር፣ የሕዝብ ተሳትፎን ለማረጋገጥ ወይም
- በሕግ ረቂቅ ላይም ሆነ በሕግ አተገባበር ላይ የባለሙያዎችን ጨምሮ የተለያዩ የውጪ አካላት የሚሰሙበትን እድል ለመፍጠር፣ ተቀባይነት ያለውን ሃሳብ ለማቅረብ/ለመቀበልና የምክር ቤትን ተቀባይነት ለመጨመር ሊሆኑ ይችላሉ።

²⁹Yamamoto, Hironori Tools for Parliamentary Oversight a comparative study of 88 national parliaments 2007, 15.

3.2. የኮሚቴ አይነቶችና ዓላማ

ኮሚቴዎች የሕዝብ ምክር ቤት ባለበት ስርአት ሁሉ ውስጥም ይኑሩም እንጂ በቅርጻቸው፣ በአደረጃጀቸው፣ በሚያከናውኑት ተግባር ላይ ልዩነቶች ይታያሉ። ኮንቲኔንታል አውሮፓ ስርአት ውስጥ ቋሚ ሕግ አውጪ ኮሚቴ፣ ቋሚ ነገር ግን ሕግ በማውጣት ስራ ላይ የማይሰማራ ኮሚቴ፣ ቋሚ ያልሆኑ ኮሚቴዎች፣ ጥምር ኮሚቴ እና የምርመራ ኮሚቴ ማደራጀት የተለመደ ሲሆን የእንግሊዝን ስርአት በሚከተሉት ሀገራ ደግሞ የህግ አውጪ ኮሚቴ፣ ልዩ ኮሚቴ፣ ቋሚ ኮሚቴ፣ ጥምር ኮሚቴ፣ ንዑስ ኮሚቴ፣ የሁሉ ኮሚቴ (ኮሚቴ ኦፍ ዘ ሆል) እና የውስጥ ኮሚቴዎችን ማደራጀት³⁰ የተለመደ ነው። ፊሊፒንስ፣ ብራዚል የመሳሰሉ ሀገራት በዚህ ማእቀፍ ውስጥ የሰብአዊ መብት ቋሚ ኮሚቴ አላቸው።³¹ ከእነዚህ ኮሚቴዎች በተጨማሪም የማይጅመንት ኮሚቴ (የምክር ቤቱን አጠቃላይ ስራ የሚመራ፣ የአባላትንም ጉዳይ የሚከታተል) ኮሚቴ ሲኖር ምክር ቤት ሁለት በሆነበት ሁኔታም የጋራ/ቅልቅል ኮሚቴም ማደራጀት ይታያል።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት በአንቀጽ 55 (19) ስር ምክር ቤቱ ቋሚና ጊዜያዊ ኮሚቴዎችን ሊያደራጅ እንደሚችል ለምክር ቤቱ በሰጠው ስልጣን መሰረት በምክር ቤቱ ውስጥ ከቋሚ ኮሚቴዎች በተጨማሪ የምክር ቤት ጉዳዮች አማካሪ ኮሚቴ፣ አስተባባሪ ኮሚቴ፣ ቋሚ ኮሚቴ፣ ጊዜያዊ ኮሚቴ ወይም ልዩ ኮሚቴ ሊኖሩ እንደሚችሉ ደንብ ቁጥር 6/2008 ሲደነግግ የኮሚቴ የስራ ዘመንም የምክር ቤቱ የስራ ዘመን እንደሆነ በደንቡ አንቀጽ 147 ስር ተደንግጎ ይገኛል።³² ለምክር ቤቱ ሌሎች ኮሚቴዎች ከተሰጡት ዝርዝር ተግባርና ስልጣኖች ለመረዳት እንደሚቻለው ግን በምክር ቤቱ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ከሚቋቋመውና የተሰጠውን ተግባር እንዳከናወነ ከሚከስመው ጊዜያዊ ኮሚቴ (የደንቡ አንቀጽ 178) በቀር ሌሎች ኮሚቴዎች በተግባራቸው ቋሚ ሊሰኙ የሚችሉ ናቸው።

በአጠቃላይ የምክር ቤት ኮሚቴዎች በአይነታቸው ቋሚና ጊዜያዊ ብሎ መክፈል ይችላሉ። ሁለት ምክር ቤት ባለበት አገርም የዚህ አይነት ቋሚና ጊዜያዊ የጥምር ኮሚቴዎች ሊኖሩ ይችላሉ። በመሰረቱ ቋሚ ኮሚቴዎች ለምክር ቤቱ የስራ ዘመን ያህል ጊዜ የሚያገለግሉ ናቸው። በተወሰነ ጉዳይ ላይ የተካኑ ሆነው

³⁰Yamamoto, 2017. 15::

³¹Beetha, David, Parliament and Democracy in the Twenty-First Century, 2006, 77.

³²ደንብ ቁጥር 6/2008፣ አንቀጽ 2(5)፣ 5፣ 145ን ይመልከቱ።

በአብዛኛው የመንግስትን አደረጃጀት ይከተላሉም፡፡ ይሁን እንጂ ቋሚ ኮሚቴዎች እንደ የሃገሩ ሁኔታ ለተለያዩ አላማ ሊቋቋሙ ይችላሉ፡፡

የአሜሪካንን ስርአት ያየን እንደሆነ ቋሚ ኮሚቴዎች ረቂቅ ህግን የመከለስም ሆነ አስፈጻሚውን አካል የመቆጣጠር ስልጣን ያላቸው ሲሆን የእንግሊዝን ስርአት የተመለከትን እንደሆነ ቋሚ ኮሚቴዎች የመንግስትን አካል የመቆጣጠር ውስን ስልጣን ነው ያላቸው፡፡ የአሜሪካ ኮንግረስ ቋሚ ኮሚቴዎች በሕግ ማውጣት ሂደት ጠንካራ ስለሆኑ በአንድ ወቅት ወድሮው ዊልሰን “government by the standing committees of Congress” እስከማት አድርጎታል፡፡³³ ስልጣኑ በረቂቅ ህግ ላይ የሆነ ቋሚ ኮሚቴ ያላቸው አገራት ለምክር ቤቱ ወይም ለህዝብ በአንድ የተለየ ጉዳይ ላይ ምርመራ አድርጎ ሪፖርት እንዲያቀርብም ያደርጋሉ፡፡ እንደ ስዊድን ያሉት ቋሚ ኮሚቴዎች ሕግ በማውጣት ሂደት ላይ ብቻ የነቃ ተሳትፎ ያደርጋሉ፡፡

አብዛኛው የአለማችን ስርአት በዚህ በአሜሪካንና እንግሊዝ ስርአት መሃል የሚገኝ ነው፡፡ ለምሳሌ በፈረንሳይ በተለየ ምክንያት (በጉዳዩ ውስብስብነት፣ የጉዳዩ በርካታ ጭብጥን መመልከቱ፣ የፖለቲካ ምክንያት ወዘተ) ልዩ የተካነ ኮሚቴ እንዲቋቋም ካልተወሰነ በቀር ሕግን በማውጣት ሂደት ላይ የሚሰራ ቋሚ ኮሚቴ ይገኛል፡፡ ይሁን እንጂ ቋሚ ኮሚቴዎቹ ተለይቶ የሚሰጣቸው ስልጣን ቢኖራቸውም በመንግስት ረቂቅ ሕግ ላይ ማሻሻያዎችን ብቻ እንጂ የመንግስትን ረቂቅ ሕግ አላማ መከለስ አይችሉም፡፡ በመሆኑም የቋሚ ኮሚቴዎች ቁጥር ወደ ስድስት የተቀነሰ ሲሆን በሕግ ማውጣት ረገድ ትንሽ ሕግን ለማጽደቅ ከማስተላለፊያነት (components of legislative conveyor belt) ከፍ ያሉ ናቸው ይባላል፡፡³⁴ በካናዳ ቋሚ ኮሚቴዎች ከመንግስት አደረጃጀት ጋር ትይዩ ሲሆኑ ከ20 ያልበለጡ፣ በረፍት ጊዜም የሚሰበሰቡ፣ ረቂቆችን የሚመለከቱና ፖሊሲዎችን የሚመረምሩ ናቸው፡፡ ይሁንም እንጂ የመንግስትና ረቂቅ በመመርመርም ሆነ ፖሊሲዎችን በመመርመር ረገድ በተግባር የሚጫወቱት ሚና እምብዛም ነው፡፡³⁵ ለዚህም እንደ ምክንያት የሚወሰደው መንግስት በምክር ቤቱ መሪ አማካኝነት የቋሚ ኮሚቴዎችን ሰብሳቢ የሚመርጥ መሆኑ ሲሆን መሪዎቹም ከሁለት አመት በላይም ስለማያገለግሉ፣ የኮሚቴ አባላትም በስብሰባ የማይገኙበት ጊዜ ስለሚበዛና

³³NDIIA, 4-5.

³⁴NDIIA, 7.

³⁵Ibid, 8.

ከአባልነትም ስለሚወጡ ነው። የጀርመን ቋሚ ኮሚቴ ስልጣናቸውን ሌላው አካል በማጥቃት (አግረሲቭ) መንፈስ ሳይጠቀሙበት ይልቁንም እንደ responsible critic of the government በመሆን ያገለግላሉ።

ከቋሚ ኮሚቴዎቹ ጎን ለጎን ጊዜያዊ ኮሚቴዎች ማደራጀት የተለመደ ሲሆን እነዚህ ኮሚቴዎች የሚደራጁትም አንድ የተለየ ጉዳይን በተወሰነ ጊዜ ውስጥ ለመመልከት ሲታሰብ ነው። በምክር ቤቱ ውስጥ ያሉ አባላት የአስፈጻሚውም አመራር በሚሆኑበት ጊዜ ጊዜያዊ ኮሚቴ ማቋቋም የተለመደ ሲሆን ኮሚቴውም በሕግ አወጣጡ ላይ ያለው ሚና ከፍተኛ ይሆናል። ከዚህ አንጻር የእንግሊዝ ስርአትን የተመለከትን እንደሆነ ሕግን ለመከለስ ወይም ረቂቅ ሕግን ለመመርመር የሚደራጀውን ኮሚቴ የተካነና ጊዜያዊ የማድረግ አዝማሚ ይታያል። በአለማችን ከቅርብ ጊዜያ ወዲህም ሕንድ ሕግ ማውጣቱ ሁሉ ለክትትልና ቁጥጥር ስራዎችም ትኩረት የተሰጠው በመሆኑ ለዚህ ተግባር እንደ እንግሊዝ ባሉ አገራት ቋሚና ተሰማሪ የሆኑ የተካኑ ልዩ ኮሚቴዎችን ለክትትል ስራ ማቋቋም የተለመደ ሲሆን እንደ ፈረንሳይ ባሉ አገራት ደግሞ ጊዜያዊ የተካኑ ኮሚቴዎችን ማደራጀት ይታያል።

ከዚህ በላይ ከተጠቀሱት ሀገራት ልምድ መረዳት የሚቻለው ሁሉም ኮሚቴዎች የክትትልና የቁጥጥር ስራን የማያከናውኑ መሆናቸውን ነው። በሌላም በኩል ሀገራት የመንግስትን አደረጃጀት የሚከተሉ ቋሚ የክትትልና የቁጥጥር ኮሚቴ የሚያደራጁ ሲሆን አንድ ኮሚቴ ከአንድ በላይ የሆነን የመንግስት ተቋም ሊከታተል አለዚያም አንድ የመንግስት ተቋም ከአንድ በላይ በሆነ ኮሚቴ ክትትል ሊደረግበት ይችላል።³⁶

የኮሚቴዎቹ ኃላፊነት የሚደራረብ ከሆነ የክትትልና የቁጥጥር ስራዎችን የሚያስተባብር ጠቅላላ (አብይ) የክትትልና የቁጥጥር ኮሚቴም ሊደራጅ ይችላል።

በየሀገራቱ ያለው ኮሚቴ የየራሱ ሚና ያለው ቢሆንም የኮሚቴ ሚና በተለያዩ ምክንያት ሊጠነክር ወይም ሊዳከም ይችላል። በምክር ቤቱ ውስጥ ያለ የፖለቲካ ፓርቲ ጥቅምና በዛው ውስጥ ያለን የኮሚቴ ጥቅም ሲመዘዝን የኮሚቴ ሚና ሊጠነክር ወይም ሊዳከም ይችላል። ከዚህ አንጻር በጣም ጠንካራና ዲሲፕሊንድ የሆነ የፖለቲካ ፓርቲ ሲኖር የምክር ቤት ኮሚቴ ሚና ሊቀንስ ይችላል። የሕግ አውጪውና የአስፈጻሚው ግንኙነትም በተመሳሳይ ተጽዕኖ ሊያሳድር ይችላል። ለምሳሌ ምክር ቤት ከአስፈጻሚው ተጽዕኖ ነጻ የሆነ

³⁶Yamamoto, 16.

የዳበረና ቁልፍ የሕግ ማውጣት ሚና ሲኖረው የዳበረና የነቃ የሕግ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ ይኖረዋል። በአስፈጻሚው የሚመራ ምክር ቤት ሲኖር ደግሞ የቋሚ ኮሚቴዎች ሚና ደካማ ይሆናል።³⁷ ምክር ቤቱ የተጣበቁ ፓርቲዎች ያሉበት ከሆነም ጠንካራ ኮሚቴ እንዳይኖር መሰናክል ይፈጠራል።³⁸ ስለሆነም የሀገራት ኮሚቴ ጥንካሬ ይህንንና የራሱ ታሪክ መሰረት ያደረገ የራሱ የሆነ የኮሚቴ አደረጃጀትና ጥንካሬ አለው።

ኮሚቴው ጠንካራም ይሁን ደካማ ዋናው ስራው ለምክር ቤት ውይይት ጉዳዮችን ማዘጋጀት ሲሆን በየትኛው ቅርጽ ቢደራጁም ዓላማቸውም፤

- መረጃ በመስጠት፣ ምላሽ በመስጠት፣ ግልጽ/ክፍት ውይይት በማድረግ እና ውሳኔ በመስጠት ስራ ላይ ምክር ቤቱን ውጤታማ ማድረግ እና
- የምክር ቤት ስራ የጋራ ስራ (የተቃዋሚ ፓርቲ ተሳትፎ እድል የሚሰፋበት፣ ከአስፈጻሚው ጋር ያለ ግንኙነት ሚዛኑ የሚጠበቅበት የጋራ ስራ) መሆኑን ማረጋገጥ መሆናቸው ግን አይዘነጋም።

ወረድ ብሎ በዝርዝር እንደሚመለከተው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች የሚደራጁበት ዋናው ምክንያትና ዓላማ ከፍ ሲል ከተጠቀሰው የተለየ ሳይሆን ምክር ቤቱ ተግባሩን እንዲያከናውን ለማስቻል ነው።

3.3. የቋሚ ኮሚቴ አደረጃጀት

ሀገራት ለረዥም ዘመናት የምክር ቤትን ኮሚቴዎች የሚያደራጁበት የተለየ ስርአት/ፎርማቲ አልነበራቸውም። በመሆኑም የምክር ቤቶችን ፈቃደ ስልጣን ተግባራዊ በማድረግ ውስጥ አደረጃጀት አስፈላጊ በመሆኑ ኮሚቴዎቹ በየምክር ቤቶች ውሳኔ ይደራጁ ነበር። በአጀማሩም የሕግ ረቂቅን የሚመረምር ኮሚቴ በማዋቀር ሌሎች ረቂቆችም በመጡ ቁጥርም በተመሳሳይ ለሚቋቋሙ ኮሚቴዎች እየተመራ ኮሚቴዎቹም እየተደራጁና እየተካኑ የመጡ ናቸው። ይህ በመሆኑም እያንዳንዱ የምክር ቤት አባል በሕግ

³⁷NDIIA 4

³⁸ Ibid.

ረቂቆች ላይ በተጨማሪም መወያየት እንዲችሉ እድሉን የፈጠረም ነው። ስለሆነም የኮሚቴዎች አደረጃጀት እድገት በሁሉም ምክር ቤቶች በሚባል ደረጃ ተመሳሳይና ተግባር ላይ የተመሰረተ (ፕራግማቲክ) ነው።

ምክር ቤት የውክልና ቦታና ሃሳብን በነጻነት መግለጫ ቦታ ከመሆኑም በላይ ኮሚቴዎች እየደረጁ በመጡ ቁጥር ሕጎች በተጨማሪም የሚብራሩበት፣ እንዲሁም ፓርላማው በመንግስት ላይ ተቋማዊ ቁጥጥር የሚያደርግበት ስርአትም ግንዛቤ እየያዘ መጥቷል። ከላይ የተመለከተው የወድሮው ዊልሰን አባባል ይህንን ያስታውሳል። ይህም ኮሚቴዎቹ በውሳኔ፣ በአዋጅ ከሚደረጁ በላይ በሕገ መንግስትም ጭምር እንዲደረጁ እያደረገ መጥቷል። በዚህ መሰረትም በርካታ ሕገ መንግስታት የኮሚቴ አደረጃጀትና ስልጣንን የያዙ ድንጋጌዎችን ያካተቱ ሲሆን እንደ ቋሚ የጋራ ኮሚቴ (አስትሪያ) ያሉ ለፌዴራል ስርአቱ ልዩ ጠቀሜታ ያላቸው ኮሚቴዎችም በዚህ መልኩ ሕገ መንግስታዊ ሆነዋል።³⁹ የኮሚቴዎች ሚና ከፍ ባለ ቁጥርም አንዳንድ አገራት (ምሳሌ ጣልያን፣ ስፔይን) ለኮሚቴ አደረጃጀታቸው ሕገ መንግስታዊ እውቅና እየሰጡ በተወሰነ ደረጃም ቢሆን ሕጎች በኮሚቴ ደረጃ የሚወጡበትን እድልም ለመፍጠር ሞክረዋል።

በሀገራችንም ቋሚ ኮሚቴዎች እውቅና ያገኙት በሕገ መንግስቱ ነው። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት በአንቀጽ 55(19) ስር የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ለስራው የሚሰፈሩትን ቋሚና ጊዜያው ኮሚቴዎችን የማዋቀር ስልጣን በተሰጠው መሰረት በየጊዜው ቋሚ ኮሚቴዎችን እያዋቀር ቆይቷል። ደንብ ቁጥር 6/2008 ሃያ የሚሆኑ ቋሚና አንድ ልዩ ኮሚቴ አቋቁሞ የነበረ ሲሆን እያንዳንዱ ኮሚቴ በደንቡ ውስጥ ተዘርዝረው ከተሰጡት ተግባር በተጨማሪም በአንቀጽ 163 ስር ረቂቅ ህግን በመመርመር ለምክር ቤቱ ሪፖርት የማቅረብ፣ ክትትልና ቁጥጥር ተግባርን የማከናወን፣ ህግ የማመንጨት፣ ጥቆማ የመቀበል፣ ምስክርና ሰነድ የመስማት፣ ጥናት የማካሄድ፣ አውደ ጥናቶችንና የውይይት መድረኮችን የማዘጋጀት፣ የልምድ ልውውጥ የማድረግና ከምክር ቤቱ ወይም ከአፈ ጉባኤው የሚሰጡ ሌሎች ስራዎችን የመስራት ኃላፊነት ተጥሎበታል።

³⁹ ለምሳሌ የቡልጋሪያ ህገ መንግስት በአንቀጽ 79፣ ኢስቶኒያ አንቀጽ 71፣ ሃጋሪ አንቀጽ 21/25፣ ኤክ ሪፐብሊክ አንቀጽ 32፣ ወዘተ

እነዚህን ተግባራት እንደተጠበቁ ሆነው ምክር ቤቱ በውሳኔ ቁጥር 7/2011 መሰረት በደንብ ቁጥር 6/2008 የተደራጁትን ኮሚቴዎችን እንደገና በማደራጀት አሁን በስራ ላይ ያለውን ቋሚ ኮሚቴ አደራጅቷል፡፡ ኮሚቴዎቹ የተደራጁትም ተግባራትን በውጤታማነት ለማከናወን “ነባራዊ ሁኔታውን ተከትሎ በየጊዜው ማሻሻያዎችን” ማድረግ የሚያስፈልግ በመሆኑ ነው፡፡ ዋናው ምክንያትም

“መንግስት ለሚሰራው ስራ የላቀ ውጤታማነት ለማረጋገጥ ምክር ቤቱ ሕገ መንግስታዊ ተልዕኮ በተሟላ መወጣት መቻል ወሳኝ በመሆኑ የመንግስት የአደረጃጀት ክለሳ ተከትሎ የቋሚ ኮሚቴዎችን አደረጃጀት መሰብሰብ እና የሰው ኃይል እና ሃብቱን በአግባቡ ታሳቢ ያረገ አጠቃቀምን ለማስገኘት”

እንደሆነ የውሳኔው ማብራሪያ በመግለጽ “ሕገ መንግስትን የተከተለ ቅንጅትና የጋራ ውጤት ማስመዝገብ” እንደሚሰፈልግ ማብራሪያው ጨምሮ ይገልጻል፡፡ ይህም ከመንግስት ጋር የተናበበ የምክር ቤቱ የኮሚቴ አደረጃጀት እንዲፈጠር እንደሚረዳ የውሳኔው ማብራሪያ ያመለክታል፡፡

በዚህ መሰረት ምክር ቤቱ በውሳኔው ላይ የተመለከቱትን 10 ቋሚ ኮሚቴዎችና በየኮሚቴው ውስጥ የሚገኙ ንዑስ ኮሚቴዎችን አደራጅቷል፡፡ ከምክር ቤቱ አመራሮች ጋር በተደረገው ቃለ መጠይቅ ለመረዳት የተቻለውም የቀደመውም ሆነ አሁን ያለው የቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት የተለየ ፍልስፍናን ወይም መርህን ተከትሎ የተደራጀ ሳይሆን የመንግስት አስፈጻሚውን አካላትን እንደገና መደራጀት ተከትሎ ሰብሰብ ብሎ የተደራጀ ነው፡፡⁴⁰ በዚህ መሰረት ምክር ቤቱ ባጸደቀው አዋጅ ቁጥር 1097/2011 መሰረት ቀደም ሲል የነበረው የመንግስት አደረጃጀት ተቀይሮ 19 የሚኒስትር መስሪያ ቤቶች ተቋቁመዋል፡፡ እነዚህ ሚኒስትር መስሪያ ቤቶች በአዋጁ ላይ የተሰጣቸው የወልና የተናጠል ስልጣንና ተግባራት ያሉ ሲሆን ምክር ቤቱ ከአዋጁ ውጪ በሌሎች አዋጆች የተቋቋሙ የመንግስት አካላትንም (ለምሳሌ የዲሞክራሲ ተቋማት በመባል የሚጠሩትን አካላት) የመከታተል ስልጣን አለው፡፡ ይሁን እንጂ ውሳኔው የ10ኛ ኮሚቴዎቹ አደረጃጀት

⁴⁰ ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው አመራሮች (እንዳስፈላጊ በስም ሊጠቀሱ ይችላሉ) ያረጋገጡት ነው፡፡

ከ19ኛ ሚኒስትር መስሪያ ቤቶች ጋር እንዴት እንደሚገናኝ እንዲሁም ከአዋጁ ውጪ ከተቋቋሙት ሌሎች

የመንግስት አካላት ጋር እንዴት ተጣጥሞ እንደተከለስ ግልጽ አያደርግም፡፡

ከዚህ አንጻር አብዛኛው የምክር ቤት አባል ይህንን አደረጃጀትና መነሻ ምክንያት እንደሚያውቁ ገልጸዋል፡፡

የኮሚቴውን አደረጃጀት አስመልክቶ መጠይቅ ከሞሉ የምክር ቤት አባላት መካከል 73.4 በመቶው የሚሆኑት

ኮሚቴዎቹ የተደራጁበትን ምክንያት እንደሚያውቁ ሲገልጹ 26.6 በመቶ ያህሉ መነሻ ምክንያቱን

እንደማያውቁ ገልጸዋል፡፡

በኮሚቴ አደረጃጀት ውስጥ ትርጉም ያለው ሌላው ነገር የኮሚቴ ብዛትን የሚመለከተው ነው፡፡

3.4. የቋሚ ኮሚቴዎች ብዛት

በአለማችን የሚገኙ በርካታ ሕገ መንግስታት ሕግ አውጪው ኮሚቴዎችን እንዲያደራጅ ስልጣን የሚሰጡ ቢሆንም በምክር ቤት ውስጥ የሚኖሩ የኮሚቴዎች ቁጥር ግን ከአገር አገር የተለያየ ነው፡፡ በርካታ አባል

ያለው ምክር ቤት በርካታ ኮሚቴ እንደሚኖረው ቢገመትም በተቃራኒው የሆነባቸው ሀገራት ግን አሉ፡፡

በአንድ ጥናት ላይ እንደተመለከተው የምክር ቤት አባላት ቁጥር ከ120-662 በሆነባቸው ሀገራት ውስጥ

የኮሚቴ ብዛት ከ6-38 ሆኖ የተገኘ ሲሆን በዚሁ ጥናት ላይ እንደተመለከተው 662 እና 577 አባላት

ያሏቸው የጀርመንና የፈረንሳይ ምክር ቤቶች ያላቸው የቋሚ ኮሚቴዎች ብዛት እንደቅደም ተከተላቸው 24

እና 6 ነበር፡፡ በሌላም በኩል 120 አባላት ያሉት የሴኔጋል ምክር ቤት 11 ኮሚቴዎች እንዲሁም 254 አባላት

የነበሩት የአርጀንቲና ምክር ቤት 38 ቋሚ ኮሚቴዎች ነበሩት፡፡ በምክር ቤቶቹ ውስጥ ያለ የኮሚቴ ብዛት

ኮሚቴው ስራዎቹን በቅልጥፍና፣ በውጤታማነት እና በኤክስፐርት ደረጃ ስለማከናወኑ ወሳኝ ሚና አለው፡፡

ከዚህ አንጻር የፈረንሳይ ምክር ቤት 6 ቋሚ ኮሚቴዎች ቢኖሩትም የኮሚቴዎች አባላት ብዛት ከ72 አስከ 144

ይደርስ ስለነበር ይህ ችግር ይታያበት ነበር፡፡

በአውሮፓ አገር የተደረገ አንድ ጥናት እንዳሳየው በየአገራቱ ያለው የምክር ቤት አባላት ብዛትና የኮሚቴ ብዛት ትይዩ ምጥጥን ያለው አይደለም፡፡ እስከ 29 ኮሚቴ ያላቸው አገራት ያሉ (ዩክሬይን) ቢሆንም

በአማካኝ የኮሚቴዎች ብዛት ከ15-20 ነው፡፡ በ1994 የተደረገ አንድ ጥናት እንዳመለከተው የኮሚቴ አባላት

ብዛት በኮሚቴዎቹ ስራ ውጤታማነት ላይ እንቅፋት የሚፈጥር መሆኑን አሳይቶ ውጤታማ ስራ የሰሩ ኮሚቴዎች ብዛት ከ13-25 እንደነበር አረጋግጧል።⁴¹ የምክር ቤት አባላት ቁጥር ከኮሚቴ ቁጥሩ ጋር በቀጥታ የተመጣጠነ ያልሆነበት አንዱ ምክንያት ምክር ቤት በራሱ የማደራጀት፣ ሕግ የማውጣትና የቁጥጥር/ክትትል ስራ ስለሚሰራና የኮሚቴዎቹ ጠቀሜታም ከልምድ በመነሳት የሚጋሩት ስለሚሆን ነው።

ለዛም ነው የኮሚቴ ቁጥር ``...is true at a given time`` የሚባለው። ለነባራዊ ችግር ምላሽ ለመስጠት የኮሚቴዎች ብዛትን ቶሎ ቶሎ መቀየርም ሊታይ ይችላል። ለምሳሌ የሃንጋሪ ምክር ቤት ከ1990 እስከ 2018 ድረስ በተከታታይ 14፣ 18፣ 17፣ 19፣ 22፣ 25፣18፣ 20 ኮሚቴዎች ነበሩት። በእርግጥ በነዚህ ኮሚቴዎች ውስጥ አስፈላጊ የሆኑ እንደ በጀት፣ የውጪ ጉዳይ፣ መከላከያ፣ ፍትህ፣ ባህል፣ ማህበራዊ ፖሊሲና ጤና ያሉት ኮሚቴዎች የግድ የሚሻሻሉ አልነበሩም። በተቃራኒው በእንግሊዝ (House of Commons) ውስጥ ያለው ቋሚ ኮሚቴ ብዛት በልማድ ሰባት መሆኑ አልተቀየረም።

ሁለት ምክር ቤት ባላቸው አገራትም ምክር ቤቶቹ ተመሳሳይ የኮሚቴ ብዛት ያለውን ያህል (ፈረንሳይ፣ ጣልያን፣ ስዊዘርላንድ) በሁለቱ ምክር ቤቶቹ የተለያዩ ብዛት ያላቸው ኮሚቴዎችም ሊገኙ ይችላሉ (ስፔይን፣ አሜሪካ)። ሁለቱ ምክር ቤቶች በሚያገናኛቸው ጉዳይ ላይ የሚሰሩ የጋራ ኮሚቴ ማዋቀርም ይታያል።

ከፍ ሲል ሀገራት ልምድ ለመረዳ የሚችለው በምክር ቤቶች ውስጥ ያለው የቋሚ ኮሚቴዎች ቁጥር ሰፊም ጠባብም ነው። የኮሚቴ ብዛት ጠባብ በሆነባቸው ሀገራት ውስጥ የኮሚቴ አባላት ብዛት በርካታ ስለሚሆን ኮሚቴዎቹ ሙያዊና ቴክኒካል ስራዎችን ከመስራት ይልቅ የዋናውን ምክር ቤት ንግግርና ስርአት የመድገም እድላቸው ሰፊ ነው። በሌላም በኩል የኮሚቴ ብዛት አነስተኛ በሆነባቸው ሀገራት ኮሚቴዎች በጉዳያቸው ላይ አባላቱ ሙሉ ተሳትፎ በማድረግ ጉዳያቸውን በስምምነት የመቋቋት እድላቸው ሰፊ ቢሆንም ከሚሰጣቸው ስልጣን አንጻር ያልተረጋጋ መንግስት የመፍጠር እድላቸውም ከፍተኛ ነው። የተረጋጋ ስርአት ለመፍጠር የኮሚቴ ዝርዝርና ስልጣናቸውን በደንብ ላይ ወይም በሌላ ሰነድ ማመልከት ጥሩ ነው።

---

⁴¹NDIIA, 10-11::

በፓርላማ ውስጥ ያሉ ሌሎች አካላት ብዛትና አይነት እንደተጠበቀ ሆኖ በአጠቃላይም የኮሚቴ ቁጥር የመጨመር አዝማሚ የሚታይ ሲሆን የኮሚቴን ብዛት ለመጨመር እንደ ምክንያት ከሚጠቀሱት ውስጥ፤

- እየጨመረና እየበዛ የመጣው የሕዝብ ፍላጎት፤ የበለጠ የኤክስፐርት እገዛ እየፈለገ የመጣና የዘመኑን ማሕበረሰብ ፍላጎት ለማሟላት ተጨማሪ ጥረት መጠየቅ፤
- የኮሚቴ ብዛት የተለያዩ ፖለቲካ ፓርቲዎችንና ሰዎችን ፍላጎት ግምት ውስጥ ሳያስገባ ሊደራጅ የማይችል መሆኑ እና
- ለክትትል እና ቁጥጥር የተሰጠው ጠቀሜታ መጨመሩ፤ ይህም የኮሚቴዎች ብዛት የመንግስት ቅርንጫፍችን ያህል እንዲሆን የሚገፋ መሆኑ⁴²

ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡

ይሁን እንጂ የኮሚቴ ቁጥር በመወሰን ሂደት ውስጥ ጥንቃቄ ሊወሰድባቸው የሚገባቸው ጉዳዮች አሉ፡፡ የሚከተሉት እንደ ምሳሌ ሊጠቀሱ ይችላሉ፤

- የኮሚቴ ስልጣን ወሰን፤ አላስፈላጊ ውይይት መኖር፤ ሃብት (ባለሙያ፣ መሰብሰቢያ ቦታ፣ ሎጀስቲክስ ...)፤
- የምክር ቤቱን ውክልና ብዝሃነት መወከል/አለመወከል፤ በውይይት በቂ አባላት መሳተፍ መቻል/አለመቻላቸው፤
- ኮሚቴዎች በበዙ ቁጥር ምክር ቤቱ የበርካታ ዩኒቶች ስብስብ የመምሰል እድል ያለው ሲሆን በሌላም በኩል የበዛ ኮሚቴ ያልተረጋጋ መንግስት እንዳይፈጥር የሚወሰድ ጥንቃቄ ይኖራል፡፡

በሌላም በኩል የቋሚ ኮሚቴ ቁጥር ሲታይ በምክር ቤት ውስጥ ያሉ ሌሎች አደረጃጀቶችም ግምት ውስጥ መግባታቸው አይቀርም፡፡ በምክር ቤት ውስጥ ከኮሚቴ በተጨማሪ እንደ ልዩና ጊዜያዊ ኮሚቴዎችም መገኘታቸው የተለመደ ነው፡፡ ይህ በተለይ ሕግ በማውጣት ሂደት ኮሚቴን መጨመር በማይበረታታበት እንደ እንግሊዝ ባሉ አገራት ያለ ነው፡፡ ተጨማሪ ኮሚቴዎች የቋሚ ኮሚቴዎች ቁጥር በጨመረ ቁጥርና አንዳንድ አከራካሪ ጉዳዮች ሲነሱ ምላሽ ለመስጠትም ይቋቋማሉ፡፡ በሌላም በኩል በቋሚ ኮሚቴው ውስጥ

⁴² የፖለቲካ ፓርላማ branch-committee and non-branch Committee በማለት የሚያደራጀው ለዚህ ነው፡፡

ያለን አንድ ጉዳይ በተለየ ትኩረት ለመመልከት ወይም ለኮሚቴው ስራ የዝግጅት ስራን ለማከናወን የሚችል ንዑስ ኮሚቴም ሊደራጅ ይችላል። ከኮሚቴዎች ውጪም ለአንድ ስራ ግብረ ሃይልም ይደራጃል። ከእነዚህ ውጪም የምክክር፣ ስራ አመራር ወይም ስነ ምግባር ኮሚቴን የሚመለከት የፓርላማ ልምድን፣ ለአዲስ ጉዳይ እንዴት ምላሽ እንደሚሰጥ መምከርን እና የመሳሰሉትን ጉዳዮች የሚመለከት አካልም ሊኖር ይችላል። የእነዚህ አካላት መኖር፣ መብዛት/ማነስና ያላቸው ስልጣን የቋሚ ኮሚቴዎቹን ብዛትና ስልጣን ለመወሰን ግምት ውስጥ መግባታቸው ግድ ነው።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በደንብ ቁጥር 6/2008 መሰረት 20 ቋሚና አንድ ልዩ ኮሚቴ የነበረው ሲሆን ውሳኔ ቁጥር 7/2011 ይህንን በማሻሻሉ ምክር ቤቱ በአሁኑ ሰዓት 10 ቋሚ ኮሚቴዎች አሉት። ከፍ ሲል እንደተመለከተው እነዚህ ኮሚቴዎቹ የተደራጁበት የተለየ መርህን በመከተል ሳይሆን የአስፈጻሚው አካል አደረጃጀት ክለሳን ተከትሎ ነው። በምክር ቤቱ ውስጥ የነበረውንና የአሁኑን የኮሚቴ እና አባላት ብዛት በሚከተለው ሰንጠረዥ ተጠቃሎ የተቀመጠው ነው።⁴³

ሰንጠረዥ 1

ተ.ቁ	ዘመን	የቋሚ ኮሚቴ ብዛት	የአባላት ብዛት
1	1987-1992	9	13
2	1992-1997	12	13
3	1997-2002	13	20
4	2002-2007	16	20
5	2008-2011	18 ቋሚና አንድ ልዩ	
6	አሁን	10	ከ20-45

⁴³ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት በየጊዜው የነበሩት ቋሚ ኮሚቴዎች ብዛት (ከምክር ቤቱ በመጋት 9/2013 ዓ.ም የተገኘ መረጃ)

አሁን በስራ ላይ ያለው የቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት የአስፈጻሚውን አካል አደረጃጀት ክለሳ ተከትለው መደራጀታቸው ቢገለጹም በዚህ ጉዳይ ላይ ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው የምክር ቤቱ አመራሮች የቋሚ ኮሚቴዎቹ አደረጃጀት ማስተካከያ እንደሚያስፈልገው ገልጸዋል፡፡ የምክር ቤቱ ውሳኔ ቁጥር 7/2011 ኮሚቴዎቹን ሲያቋቁም ኮሚቴዎቹ የሚከታተሏቸውን የመንግስት አካላት በውስጡ ባያካትትም መጠይቅ የሞሉ አብዛኛዎቹ (79 በመቶ የሚሆኑት) የምክር ቤት አባላት አደረጃጀቱና የሚከታተላቸው አካላት በአግባቡ መለየታቸውን ቢገልጹም የተወሰኑ (21 በመቶ የሚሆኑት) አባላት ግን ይህም ማስተካከያ እንደሚያስፈልገው ገልጸዋል፡፡

በዚህ ጉዳይ ላይ የግብርናና አርብቶ አደር ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁴⁴ ሲያብራሩ የኮሚቴዎቹ አደረጃጀት ከካቢኔ ጋር መመሳሰል መቻሉ ጥሩ እንደሆነ ገልጸው የግብርና ጉዳይ ላይ ያለው ኮሚቴ የግብርናና አርብቶ አደር ኮሚቴ ከሚባል የእንስሳት ሃብት ጉዳይ፣ የሰብል ጉዳይ፣ የአግሮ ኢንዱስትሪ ጉዳይና የገጠር መሰረት ልማት ጉዳይ በሚል ቢደራጅ የተሻለ እንደሆነ ገልጸዋል፡፡ አመራሩ አያይዘውም የአሁን አደረጃጀት የበሬቱን ሁለት ኮሚቴዎችና ከሰላም ሚኒስቴር የተወሰነ ስራን ወስዶ የተደራጀ በመሆኑ በ45 አባላት 12 የግብርናን ሴክተር መከታተል አስቸጋሪ ስላደረገው ለተሻለ አሰራር አደረጃጀቱ ቢስተካከል ጠቃሚ ነው ብለዋል፡፡ ከዚህ አንጻር የአርብቶ አደር ጉዳይ ራስን ችሎ ቢወጣ ጥሩ ነው የሚል አስተያየታቸውን ጨምረዋል፡፡ ይህ ባይሆን ግን የአርብቶ አደር ጉዳይ የግብርና፣ የሰላም፣ የትምህርት ብቻ ስለማይሆንና ሴክተሮችን ሁሉ የሚመለከት በመሆኑ ሁሉም ቋሚ ኮሚቴዎች የሚከታተሉት ቢሆን የተሻለ እንደሆነም ገልጸዋል፡፡

የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁴⁵ በበኩላቸው የቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት ቢሻሻል ጥሩ እንደሆነ ገልጸው በቀደመው አደረጃጀት የዲሞክራሲ ተቋማት የሚባሉት በኮሚቴው ውስጥ ተካተው ያልነበሩ ሲሆን በአሁኑ አደረጃጀት ውስጥ መካተታቸውን ገልጸዋል፡፡ በመጠይቅ ምላሽ የሰጡ የፌዴራል ፍርድ ቤት አመራርም በበኩላቸው ኮሚቴው የዳኘነት ነጻነትን ለማገናዘብ ከሌሎች ፍትህና

⁴⁴ በ19/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡
⁴⁵ በ18/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡

ዲሞክራሲ ተቋማት ለይቶ በዳኝነት ላይ ቢያተኩር፤ ኮሚቴውም የፍርድ ቤትን ስራ ባማከለ ሁኔታ ቢደራጅ የተሻለ ነው የሚል አስተያየት ሰጥተዋል። የኮሚቴው አደረጃጀት ከዚህ አንጻር መታየት ያለበት መሆኑን የሚስማሙበት አንድ የንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁴⁶ በበኩላቸው የኮሚቴ አደረጃጀት የተረጋጋ መሆን እንዳለበት፤ በአሁኑ የምክር ቤት ዘመን እንኳን አደረጃጀቱ ለ3 ጊዜያት ያህል (የኮሚቴው ብዛት 16፣ 20፣ አሁን 10 ኮሚቴ ሆኗል) መለዋወጡን፤ አደረጃጅ ተቋማትን በሚያሳትፍና በሚገባ መድረስ (አድረስ ለማድረግ) በሚያስችል አግባብ ቢስተካከል የተሻለ መሆኑን ገልጸው የኮሚቴ ብዛት ተፍታትቶ እስከ 20 ቢደረስ ብለዋል።

የአንድ ሙያ ባለቤት የሆነ የምክር ቤት አባል እስከተገኘ ድረስ አደረጃጀቱ በተቻለ መጠን ሙያን ማዕከል አድርጎ ቢደራጅ የተሻለ መሆኑን የሚስማሙበት የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር በበኩላቸው የተወሰነውም ኮሚቴ ፈታ ቢል፣ ራሳቸውን የሚችሉ ንዑስ ኮሚቴዎች ቢታዩ፣ ፍላጎት የሌለው አባልም አባል የማይሆንበት ሁኔታ ቢታይ፣ የኮሚቴ አባላት ብዛት ተቀንሶ በጠንካራ ባለሙያም ቢታገዝና የአባላቱ ብዛት እስከ 15 ቢሆን በማለት አስተያየታቸውን ሰጥተው አሁን ያለውን የኮሚቴ አባላት ብዛት ብንወስድ እንኳን ሃሳብ ለመቀበል ጊዜ እንደማይበቃ ሁሉንም አባል ለመሰብሰብ ደግሞ ቦታም እንደሌለ ገልጸዋል። በዚህ ሃሳብ የሚስማሙት የግብርናና አርብቶ አደሮች ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁴⁷ በበኩላቸው የኮሚቴ ብዛት ቢበዛ 20 ከሆነ በቂ ነው ብለዋል።

27 ተቋማት በስሩ ያሉት የገቢ በጀትና ፋይናንስ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁴⁸ እንደገለጹትም ከሚከታተሏቸው ተቋማት ውስጥ በአንዱ ተቋም ስር ብቻ 30 የሚሆኑ የመንግስት ልምት ድርጅቶች እንዳሉ ገልጸው ሌሎችን ጨምሮ በስራው ብዛት የተነሳ በአንድ አመት 20ዎቹን ብቻ እንደሚከታተሉ፣ ክትትል የሚያደርጉትም በሪፖርት፣ ገቢ ወጪ ትርፍና በኮርፖሬት ገብርናን መሆኑን አስረድተዋል። ስለሆነም ይህ

⁴⁶ በ20/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ።

⁴⁷ በ19/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ።

⁴⁸ በ22/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ።

ኮሚቴ “የታጨቀ”⁴⁹ በመሆኑ ቢያንስ ሁለት ሆኖ የበጀት ኮሚቴ ራሱን ቢችል የተሸለ ነው የሚል ሃሳብ ሰጥተዋል። የሰው ሃብትና ቴክኖሎጂ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁵⁰ በበኩላቸው 45 አባል ያሉትን ኮሚቴ ለመሰብሰብ አዳራሽ የማይበቃ ከመሆኑም በላይ ኮሚቴ ለማለትም እንደሚያስቸግር ሲገልጹ በነዚህ ሃሳቦች የሚስማት የከተማ ልማት ኮንስትራክሽን እና ትራንስፖርት ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁵¹ በበኩላቸው የኮሚቴዎች ቁጥር 10 መሆኑ የሚከታተሏቸውን ተቋማት ያበዛ በመሆኑ ቁጥጥር ለማድረግ የሚያግዘውን የተቋም እቅድ ለማንበብ እንኳን ጊዜ እንዳይኖር አስከማድረግ ድረስ ችግር መፍጠሩን ገልጸዋል።

1.1. የኮሚቴ ሊቀ መንበር

በየሀገሩ ያሉ ቋሚ ኮሚቴዎች ሰብሳቢ (ሊቀ መንበር) ያላቸው ቢሆኑም እንደ ኮሚቴዎችም ሁሉ የቋሚ ኮሚቴዎች ሰብሳቢዎች ምደባም አነጋጋሪ ነው። ስለሆነም የሰብሳቢዎች ምደባ በአብላጫ ወንበር ባለው ፓርቲ ወይም በጣምራ ፓርቲ ሊከናወን ይችላል። በሌላም በኩል የእያንዳንዱ ኮሚቴ የምክር ቤቱን አወቃቀር ጠብቆ የራሱን ሰብሳቢ እንዲመርጥና ምርጫውም በምክር ቤት እንዲጸድቅ ማድረግ ይቻላል። በርካታ የፖለቲካ ፓርቲዎች ባሉበት ምክር ቤትም ሊቀ መንበርነትን በፓርቲዎች ብዛት ጋር በማመጣጠን ማከናወን የሚያስቸግር ቢሆንም በፍጹም አይቻልም የሚባል ግን አይደለም። አልፎ አልፎም ተምሳሌታዊ (ሲምቦሊክ) ፈይዳ ሲኖረው የተለየ የምክር ቤት አባልን (ለምሳሌ የግል ተወዳዳሪን) ለአንድ ኮሚቴ ሊቀ መንበር አድርጎ መሰየምም ይችላል። እንደ እንግሊዝ ባሉ አገራት ደግሞ ሰብሳቢ በአፈ ጉባዔው የሚሰየም ነው።

የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴ ሊቀ መንበር በኮሚቴው ስራ ላይ ቁልፍ ሚና ይጫወታል። የኮሚቴ ሰብሳቢ የኮሚቴውን አጀንዳ በመምረጥ ረገድ ከፍተኛ ስልጣን አለው። ኮሚቴዎች በሳምንት አንድ ቀን (ፈረንሳይ)፣ ወይም ሁለት (እንግሊዝ) ሊሰበሰቡ ይችላሉ። በዚህ አይነት ኮሚቴዎቹ በአመት በመቶዎች ለሚቆጠር ጊዜያት ሊሰበሰቡ ስለሚችሉ የሰብሳቢ አጀንዳን በብቃት ማቀናጀት ያስፈልጋል። ከዚህም በላይ የኮሚቴ ሊቀ መንበር ለኮሚቴው ስራ ጥልቀትና ስፋት ወሳኝ ሚና አለው። አጀንዳ ስለሚመረጥበት ሁኔታ፣ አባላት

⁴⁹ የሰው ሃብት እና ቴክኖሎጂ ኮሚቴ ብቻ በአንድ ተቋም ስር 45 ዩኒቨርሲቲዎች አሉት።

⁵⁰ በ21/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃ መጠይቅ።

⁵¹ በ17/8/2013 ዓም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃ መጠይቅ።

እርስ በርስቻው ኢንተርአክት ስለሚያደርጉበት ሁኔታ፣ ውሳኔዎች እንዲፈጥኑ/እንዲዘገዩ በማድረግ ሂደት፣ የኮሚቴን ውሳኔ ከፓርቲ ውግንና ወደ ስምምነት (ኮንሰንሰስ) ውሳኔ በማምጣት ወይም በተገላቢጦሽ እንዲሆን በማድረግና በመሳሰሉት መስኮች ተጽዕኖ ሊፈጥር የሚችል ነው። የኮሚቴ ሊቀ መንበር ይህንን ተጽዕኖ ማሳደር የሚችል በመሆኑ ኢንተር-ፓርላሜንታ ዩኒየን⁵² እንዳጠናው አብዛኛው ሃገራት የኮሚቴ ሊቀ መንበር የሚደርጉት የገዥ አባላትን ሲሆኑ እንደ ዴሞክራሲያዊ ባሉ ሀገራት ግን ሊቀ መንበርነት በምክር ቤቱ ወንበር ላላቸው የፖለቲካ ፓርቲዎች በማመጣጠን የሚሰጥ ነው። በአሜሪካ የኮሚቴ ሰብሳቢ የሚሆኑት የገዢ ፓርቲ አባላት ነው። በእንግሊዝም ከፕብሊክ አካውንት ኮሚቴ በቀር ይህ ሁኔታ ተመሳሳይ ሲሆን በጀርመን ግን ለምክር ቤት አባላት ማመጣጠን የሚሰጥ ነው።⁵³ በአጠቃላይም የኮሚቴውን ሰብሳቢ የኮሚቴው አባላት ራሳቸው ወይም የምክር ቤት አባላት በድምጽ (በሚስጢር በሚሰጥ)፣ አፈ ጉባዔው፣ የፖለቲካ ፓርቲው መሪ ወይም የፖለቲካ ፓርቲው አባላት ሊመርጡ ይችላሉ። በ2016 በUNDP የተሰበሰበ መረጃ እንደሚያሳየውም የአለም አዝማሚያም ይህንኑ ቅደም ተከተል የተከተለ ነው⁵⁴።

በርካታ ፓርቲዎች ባሉበት ምክር ቤት የአመራር ቦታዎችን ለፓርቲዎች አመጣጥኖ ማከፋፈል የተለመደ ነው። የበርካታ ምክር ቤት ደንቦች ይህንን የሚመለከት ደንብ አላቸው።⁵⁵ በተወሰኑ አገራት የምክር ቤት ደንቦች የተወሰነ ኮሚቴ በተቃዋሚ ፓርቲ እንዲመራ ያስገድዳሉ። ለምሳሌ በካናዳ የተቃዋሚ ፓርቲ አባል የመረጃ ተደራሽነትንና የሴቶችን ጉዳይ የሚመለከቱትን የሚሰበሰብ ሲሆን፣ በቱኒዲያ እንደ ፋይናንስ ኮሚቴን የመሰለ ኮሚቴን የመምራት መብት አለው። የመንግስት ወጪን/ሂሳብን የሚመለከቱ ኮሚቴዎችን የሚከታተል ኮሚቴን በተቃዋሚ ፓርቲ አባል መምራት የተለመደም፣ ተቀባይነት ያለው ጥሩ ልምድም እየሆነ ነው። የኮሚቴ ሰብሳቢ ለመሆን ሴቶችም በተመረጡ ኮሚቴዎች (ጾታ ተኮር፣ ማህበራዊ ተኮር⁵⁶ .. ..) ብቻ ሳይሆን ለሁሉም ኮሚቴ ቦታዎች እንደ ወንዶች ሁሉ አኩል እድልም ማግኘት አለባቸው።

⁵² 2017፣ 49
⁵³ NDIIA, 17።
⁵⁴ UNDP, Questionnaire for Parliaments, 2016.
⁵⁵ Yamamoto, 17።
⁵⁶ IPU, 2011, Gender Sensitive Parliaments, A Global Review of Good Practices

ከፍ ሲል እንደተመለከተው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት 10 ቋሚ ኮሚቴዎች ያሉት ሲሆን እያንዳንዱም ኮሚቴ የሚኒስቴር ማዕረግ ያለው አንድ አንድ ሊቀ መንበር አለው፡፡⁵⁷ ሊቀ መንበሩም በምክር ቤቱ አፈ ጉባኤ አቅራቢነት በምክር ቤቱ የሚመረጥ ነው፡፡ ሊቀመንበሩም ስብሰባዎቹን ከመምራትና ሪፖርቶችን ከማቅረብ በተጨማሪ የኮሚቴ እቅድ፣ ቼክ ሊስት፣ ሪፖርት፣ ግምገማ፣ ተቋማትን ደረጃ መስጠት፣ የሕዝብ ግንኙነት ስራ መስራት እና የመሳሰሉትን የኮሚቴ ተግባራት በተጠያቂነትና በውጤታማነት ማከናወን ይጠበቅበታል፡፡

ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው የኮሚቴዎች አመራሮች የቋሚ ኮሚቴዎች ሊቃነ መናብርት አመራረጥ ላይ ማሻሻያ ቢደረግ በማለት አስተያየታቸውን ሰጥተዋል፡፡ በዚህ ረገድ በተለይ ከከተማ ልማት፣ በጀት እንዲሁም ከንግድና ኢንዱስትሪ ቋሚ ኮሚቴ አመራሮች ጋር በተደረገው ቃለ መጠይቅ የሊቀ መንበር ቦታ ዝንባሌን መሰረት አድርጎ ቢከናወን፣ ለምሳሌም የተሻለ የአመራር ክህሎት እስካለው ድረስ መምህር የነበረ አባል በንግድ ዘርፍ ተመድቦ ከሚያገለግል (እያገለገለ ነው) በትምህርት ዘርፍ ቢያገለግል፣ ምደባው ትምህርትን ልምድንና ከሴክተር ጋር ያለን ቀረቤታ ግምት ውስጥ አስገብቶ በተለያዩ መልኩ የአመራር ቦታ የጸታ፣ ብሄርን፣ የፖለቲካ ፓርቲዎችን ወዘተ ስብጥር የጠበቀ በሆነ፣ በአመራር ላይ ያሉ አባላትም ቶሎ ቶሎ ከሚቀየሩ በተረጋጋ ሁኔታ ቦታቸው ላይ ቆይተው በነጻነት ስራቸውን ቢሰሩ (ለምሳሌ አንድ የንግድና ኢንዱስትሪ ቋሚ ኮሚቴ አመራር በአንድ የምክር ቤቱ የስራ ዘመን ሶስት የተለያዩ ኮሚቴዎች ውስጥ በአመራርነት አገልግለዋል)፣ አመራሮች በተረጋጋ ሁኔታ ስራቸውን ማከናወን ያለባቸው ቢሆንም በስራ ዘመናቸው ግን ከአመራር ስራቸው ጋር የተያያዘ የስራ አፈጻጸም ግምገማ ቢደረግና ማስተካከያ ሊደረግ የሚችልበት እድል ዝግባይሆን የተሻለ ነው የሚሉ ሃሳቦች በስፋት ተነስተዋል፡፡ ብቃትን መሰረት ደረገ መመዘኛ እንደሚያስፈልግ ሁሉ አነስተኛ መቀመጫ ያላቸው የፖለቲካ ፓርቲዎች፣ ሴቶች ሊሰሙ በሚችሉባቸው ኮሚቴዎች ላይ ቢመደቡም አነስተኛ ድምጻች በተሻለ ሊሰሙ የሚችሉ ለመሆናቸውም ከቃለ መጠይቆቹም ሆነ ከአትኩሮት ቡድን ውይይቶቹ ለመረዳት ተችሏል፡፡ በተመሳሳይም በኮሚቴዎቹ ውስጥ ያለውን ንዑስ ኮሚቴ ማወቀርና አመራር መምረጥን ጨምሮ አደረጃጀቱ በኮሚቴው ተሰርቶ በምክር ቤቱ ቢጸድቅም የተሻለ እንደሚሆን ከውይይቶቹ ለመረዳት ተችሏል፡፡

⁵⁷ ውሳኔ ቁጥር 7/2011፣ አንቀጽ 3፡፡

1.2. የቋሚ ኮሚቴ አባልነት

የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች በጥቅሉ የምክር ቤቱ ተቋማዊ ወካዮች ናቸው ማለት ይቻላል። ስለሆነም የምክር ቤቱ ሁሉም እይታዎች የሚወከሉባቸው ይሆናሉ፤ በተቻለም መጠን እያንዳንዱ ኮሚቴም የዋናውን ምክር ቤት ገጽታ ይላበሳል ማለት ነው። ከዚህ አንጻር የሚታየው ጉዳይ በእያንዳንዱ ኮሚቴ ውስጥ ያለው የኮሚቴ አባላት ስብጥር ነው። በተለያዩ ሀገራት የምክር ቤት ኮሚቴዎች የሚደራጁበት መንገድ የተለያየ ቢሆንም በምክር ቤቱ ውስጥ ያሉ የፖለቲካ ፓርቲዎች አይነት ወይም የተለየ ሃሳብ ያለው አካል በተመጣጠነ ሁኔታ የሚወከልበት መሆኑ ግን እየተለመደ የመጣ ነው።

በአብዛኛው ሀገራት ምክር ቤት ውስጥ አንድ የምክር ቤት አባል በስንት ኮሚቴ ውስጥ ሊያገለግል እንደሚችል የጣሪያ ገደብ የማያስቀምጡ ቢሆንም ቀላል የማይባሉ ሀገራት ግን አንድ የምክር ቤት አባል ከአንድ በላይ ኮሚቴ ውስጥ እንዲያለግል ይፈቅዳሉ። አባል ባይኮንም እንኳን በርካታ ሀገራት አንድ የምክር ቤት አባል አባል ባልሆነበት ኮሚቴ ውስጥ በአማካሪነት/ሃሳብ ሰጪነት መሳተፍን ይፈቅዳሉ። ውክልና የሌላቸው አነስተኛ መቀመጫ ያላቸው የፖለቲካ ፓርቲዎችም ውክልና በሌላቸው ኮሚቴዎች ውስጥ በታዛቢነት እንዲገቡ እንደ ቤልጂየምና ዴንማርክ የመሳሰሉት አገራት ይፈቅዳሉ።⁵⁸

የቋሚ ኮሚቴ አባላት ጥንቅር ስራው ላይ ተጽዕኖ ማሳደሩ አይቀርም። በተለይ ጉዳዮች ላይ የፖለቲካ ፓርቲ መሪዎች የሚመክሩባቸው ቢሆንም የምክር ቤት ቡድን የኮሚቴ አባላትን ምደባ ሊሰራ ይችላል። ይህ ተግባራዊ ከሆነም እያንዳንዱ መሪ የአባሉን ፍላጎቱን ብቻ ሳይሆን ብቃቱንም ግምት ውስጥ በማስገባት ድልድል የሚሰራ ሲሆን በስምምነትም ምደባው ይጠናቀቃል። አንዳንድ ጊዜ ይህ ኃላፊነት ለተወሰነ ኮሚቴም ሊሰጥ ይችላል። ለምሳሌም የእንግሊዙ “Committee of Selection” (ምደባቸው በምክር ቤቱ የጸደቀ ነው የሚሆነው) የተሰኘው ኮሚቴ ከተለያዩ ፖለቲካ ፓርቲዎች የተወጣጣ ኮሚቴ ሲሆን የቋሚ ኮሚቴ አባላትን በቀጥታ የሚመድብ ነው። አንድ አባል ከአንድ በላይ ኮሚቴዎች ውስጥ በአባልነት የማይገባ ሲሆን አፈ ጉባዔም በኮሚቴ ውስጥ አባል አይሆኑም። በእንግሊዝ እና ጀርመን የአስፈጻሙ አካል የሆነ ሚኒስቴር የኮሚቴ አባል መሆን ይችላል። በዚህ ጥናት ውስጥ የተካተቱት ቋሚ ኮሚቴዎች ብቻ ሲሆን አደረጃታቸውም ግን እነዚህን እውነታቸው ግምት ውስጥ ማስገባቱ አይቀርም።

⁵⁸Yamamoto, 27 : :

በ2016 የተሰበሰበ የIPU/UNDP⁵⁹ መረጃ እንደሚያሳየው የኮሚቴ አባላትን በመሰየም ረገድ በ102 ምክር ቤቶች ውስጥ ቀዳሚ ቦታ ይዘው የተገኙት ምክር ቤቱ፣ አፈ ጉባዔው፣ በሌላ መንገድ፣ የፖለቲካ ፓርቲ መሪ፣ የፖለቲካ ፓርቲ አባላት እንደ ቅደም ተከተላቸው ነው። በሌላ መንገድ ከሚሰየሙበት መንገድ መካከል በተቻለ መጠን ፍላጎት ላይ የተመሰረተ ምደብ የሚገኝበት ሲሆን ይህም የምክር ቤት አባላት ያላቸውን ነጻነት ያሳያል። ከአባልነት ምደባ አንስቶ በተለያዩ መል የፓርቲ ተጽእኖ በቀነሰ ቁጥር የበለጠ የአባላት ነጻነት፣ የበለጠ የመካን (ስፔሻላይዝ የማድረግ) እድልና የበለጠ የመፍጠር እድል ሊገኝ ይችላል።

የኮሚቴው አባላት ምደባ በየትኛውም አካል ቢሰራ ምደባው የምክር ቤት አባል የሆኑ የፖለቲካ ፓርቲዎችንና ሴቶችን ያገናዘበ መሆን ይኖርበታል። አንዳንድ ኮሚቴዎች የፓርላማ አባል ያልሆኑ አካላትን በኮሚቴ ውስጥ የማሳተፍ ስራንም የጀመሩ አሉ። ለምሳሌ የሰርቢያ የምክር ቤት የአካባቢ ኮሚቴ (ኮሚቴ አን ኢንቫይሮመንት) ከሲቪል ማህበረሰብ የሚወከሉ ለፈረቃ መቀመጫነት የሚሆን ልዩ መቀመጫ ያለው ሲሆን አላማውም በኮሚቴው ስራ ውስጥ እንዲሳተፉ ማድረግ፣ ጥያቄዎችን መጠየቅ፣ በመስክ ጉብኝት እና በመስማት ሂደት በመሳተፍ ነገሮችን የማፍታታትና የኮሚቴ አባላትን ሚና ከፍ ማድረግ ነው። በክሮሲያ የሰብአዊ እና አነስተኛ ቁጥር ካላቸው አካላት (ማይኖሪቱ)፣ ከሮማን ካቶሊክ ቤተክርስቲያን፣ የሰብአዊ መብት ማህበራት፣ በወጣቶችና በሴቶች ጉዳይ ያገባናል የሚሉ አካላትን ይይዛል። በእንግሊዝም መሰል የሌይ ተሳትፎ ያለ ቢሆንም ይህ ተሳትፎ የዲሞክራሲን መርህና ውክልናን ግን ድርድር ውስጥ ማስገባት የሌለበት ለመሆኑ የሚሰመርበት ነው። ከዚህ ፓርላሜንታሪ የመንግስት ስርአትን በሚከተሉ አገራት ሚኒስትሮችን አንዳንዶች ደግሞ ምክትሎቻቸውን የኮሚቴ አባል የማድረግ ልምድም ይታያል። ይህም የምክር ቤት አባላት በዚህ ደረጃ ኃላፊ ሆነው ከበዙ አለዚያም በምክር ቤቱ የኮሚቴ አባላት ማሟላት ሲያስችግር የሚፈጸም ቢሆንም የሚና መቀላቀልና የተጠያቂነት ስርአትን እንዳያደበዝ ያሰጋል።

ከፍ ሲል እንደተመለከተው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውስጥ 10 ቋሚ ኮሚቴዎች ያሉ ሲሆን በእያንዳንዱ ኮሚቴ ውስጥም የአባላት ብዛትም ከ20-45 ሊደርስ እንደሚችል የምክር ቤቱ ውሳኔ ቁጥር 7/2010 ያሳያል። የኮሚቴው ብዛትም ሆነ የአባላቱ ቁጥር በውሳኔው ማብራሪያ እና ውሳኔው ላይ

⁵⁹UNDP, Questionnaire for Parliaments, 2016.

ከመቀመጡ በቀር ይህ ቁጥር እንዴት እንደተመረጠ የተብራራ ነገር የለም፡፡ የኮሚቴ አባላት ምደባም በአፈ ጉባኤው አቅራቢነት በምክር ቤቱ የሚወሰን ቢሆንም አንድ ምክር ቤት አባል በአንድ ኮሚቴ ውስጥ ሊመደብ ስለሚችልበት መስፈርት በተመሳሳይ የሚያብራራው ነገርም የለም፡፡ በሌላም በኩል የአባላት ለውጥ “በየጊዜው” ሊኖር እንደሚችልና ይህም ለውጥ በአፈ ጉባኤው እንደሚወሰን ውሳኔው ያስቀምጣል፡፡

እያንዳንዱ ኮሚቴ እንደ ስራው ስፋት ንዑስ ኮሚቴዎች የሚኖሩት ሲሆን የንዑስ ኮሚቴ አባላት ምደባ በኮሚቴው የሚከናወን ሆኖ የንዑስ ኮሚቴው ሊቀ መንበር ግን በአፈ ጉባኤው የሚመደብ ይሆናል፡፡

በዚህ ጉዳይ ላይ ከምክር ቤቱ ኤክስፐርቶች እና ባለሙያዎች ጋር በተደረገው የአትኩሮት ቡድን ውይይት የአባላት ምደባ በኩታ ስለሚባል ሙያንና ቀረቤታን ግምት ውስጥ አያስገባም በማለት ሃሳባቸውን የገለጹ ሲሆን ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው የኮሚቴ አመራሮችም በበኩላቸው አስከተቻለ ድረስ ለኮሚቴው ስራ በተለያዩ መልኩ ቅርብ የሆኑትን መመደብ ጠቀሜታ እንዳለው ገልጸው በአንድ ኮሚቴ ውስጥ ግን የተለያዩ አካላትን ማካተቱ ጠቃሚ ነው ብለዋል፡፡

1.3. የቋሚ ኮሚቴ ተግባራት

ከፍ ሲል ለማመልከት እንደተሞከረው ምክር ቤት በፖለቲካ እና የመንግስት ተቋም መካከል አጣብቂኝ መንገድ ላይ የሚገኝ ነው፡፡ ምክር ቤት በምርጫ የሚዋቀር በመሆኑ ሕዝብን በመወከል የመንግስት ስልጣን ተቀባይነት እንዲኖረው የሚያደርግ በመንግስትና ሕዝብ መካከልም ያለ ነው፡፡ እነዚህ አጣብቂኞች መፍትሔ የሚያገኙበት አንዱ መንገድ የምክር ቤቱ የውስጥ አደረጃጀት ውጤታማነት ነው፡፡ የምክር ቤት አደረጃጀትም በዋነኝነት በሶስት ተግባራት ላይ ማለትም በውክልና፣ በሕግ ማውጣትና በክትትልና ቁጥጥር ስራ ላይ የሚተኩር ነው፡፡ የውክልናው ስራ የእያንዳንዱን ዜጋ የፖለቲካ ፍላጎት ወደ ጋር ጥቅም የሚለውጥ አንድ አካል ማስተላለፍን የሚመለከት ነው፡፡ ውክልና ሕዝቡ ሉዓላዊ ስልጣኑን ወደ ምክር ቤቱ የሚያስተላልፍበት ስርአት ሲሆን እያንዳንዱ የምክር ቤት አባልም ለዚህ ለማይከፋፈል ሉዓላዊነት ኃላፊነት አለበት፡፡ ምክር ቤቱ ሌሎች ተግባራትን የሚያከናውነው በዚህ የውክልና ግንኙነት መነሻነት ነው፡፡ ለዚህም ግብ ሲባል የምክር ቤቱ አባል ከጠባብ የውክልና ማዕቀፍ በመውጣት መላውን ሕዝብ መወከል ያለበት ሲሆን ነጻ አስተያየቶችን ለአዲስ ሁኔታ በሚመች መልኩ ማራመድ መቻል አለበት፡፡

ኮሚቴዎቹ ሕዝብን ከመወከል በተጨማሪም የምክር ቤቱ ሕግ ማውጣት ተግባር ላይና የክትትልና ቁጥጥር ስራ ላይ በቀጥታ ይሳተፋሉ፡፡ ሕግ ማውጣትና ክትትል ስራ የተለያዩ ቢሆንም የሚደራረቡበት ሁኔታ አለ፡፡ ይሁን እንጂ በኮሚቴዎች የአለት ተአለት ስራ ውስጥ ሕግ ማውጣትናና የክትትል ተግባራት ፍጹም በሆነ

አግባብ ለያይቶ መመልከት አስቸጋሪ ነው። ጥሩ ሕግ ማውጣት መሬት ላይ ያለውን እውነታ ማወቅን፣ ጥሩ፣ ተገቢና ትክክለኛ መረጃ ማግኘትን፣ የክትትል ውጤትን መጠቀምን ከመፈለጉም በላይ ሕጉ በትግበራ ያስገኘውን ውጤትና ፋይዳ መከታተል ይጠይቃል። ሕግ መተግበሩን መከታተል ዋና የኮሚቴ ስራ የሚሆነው ለዚህም ነው። በምክር ቤት ውስጥ የሚደራጁ ኮሚቴዎች ተግባራ ሲወሰኑ የነዚህ ተግባራት መደራረብ ግምት ውስጥ ይገባል።

በሌላም በኩል በምክር ቤት ውስጥ የሚኖሩ የፖለቲካ ፓርቲዎች በአባሉና በምክር ቤቱ መሃል በመሆን የዜጎችን ፍላጎት ለማስፈጸም ያግዛሉ። የምክር ቤቱ ኮሚቴዎች በበኩላቸው አጠቃላይ ምክር ቤቱ፣ የምክር ቤቱ አባላት ወይም አባል የፖለቲካ ፓርቲዎች በዚህ መልኩ ከሚያከናውኑት ስራ የተለየ ተግባር አላቸው። በጥቅሉ ለመናገርም የኮሚቴ ስራ

- የሚወጡ ሕጎችና ፖሊሲዎችን በዝርዝር ማጥናት፣
- ሕግ አውጪው ውስብስብ ጉዳዮችን በቀላሉ እንዲረዳው ማድረግ፣ ሕግ አውጪው ትርጉም ባለው መልኩ ሃላፊነቱን እንዲወጣ ማድረግ፣
- የሕዝብ አስተያየት በሕጉ ውስጥ እንዲካተት ማድረግ፣
- የመንግስት አካላትን ቀረብ ብሎ መከታተል፣ በተለያዩ መድረኮች መረጃዎችን መሰብሰብ፣ ምስክርና ሰነዶችን ተቀብሎ መመርመር፣
- ውይይት፣ ክርክር (ዲቤት) ማዘጋጀት፣ የመስክ ጉብኝት ማድረግ፣ ከሕዝብ ጋር መወያየትን ያካትታል።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት በቀጥታ የቋሚ ኮሚቴዎችን ተግባር ባይዘረዝርም ከሕገ መንግስቱ አንቀጽ 55(19) ለመረዳት እንደሚቻለው ኮሚቴዎቹ የሚቋቋሙት ለምክር ቤቱ ስራ ስለሚያስፈልጉ ነው። ስለሆነም ቋሚ ኮሚቴዎቹ ከምክር ቤቱ ሥራ ውጪ ሌላ ሥራ አይኖራቸውም ማለት ነው። የምክር ቤቱ ስልጣን የተዘረዘረው በሕገ መንግስቱ በመሆኑም የኮሚቴዎቹም የስልጣን ምንጭም ሆነ ስልጣን ከሕገ መንግስቱ ጋር የሚጋጭ ሊሆን አይችልም። የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ሥራ በዋነኛነት በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 55 ስር የተዘረዘረው ሲሆን በጥቅሉም ስልጣኑና ተግባራቱ በፌዴራል መንግስቱ ስልጣን ስራ ባሉ ጉዳዮች እና በተለይ በሕገ መንግስቱ በተዘረዘሩ ጉዳዮች ላይ ሕግ ማውጣት፣ የሀገሪቱን በጀት ማጽደቅ፣ አደረጃፋችን መወሰን፣ አስቸኳይ ጊዜ አዋጅን ተመልክቶ መወሰን፣ ግብር መጣል፣

ፖሊሲዎችን ማውጣት፣ የሰብአዊ መብት ኮሚሽንና እንባ ጠባቂ ተቋማትም ማቋቋም፣ በሰብአዊ መብት ጥሰቶች ላይ ከክልል አቅም በላይ በሆኑ ጉዳዮች ላይ ለክልል መመሪያ መስጠት፣ ጠቅላይ ሚኒስትሩንና የፌዴራል መንግስት ባለስልጣናትን ለጥያቄ የመጥራትና የአስፈጻሚውን አካል አሰራር የመመርመር ስልጣኖች ይገኙበታል። ለሕግ አስፈጻሚው አካል በተሰጡ ማንኛውም ስልጣን ላይ የመወያየትና አስፈላጊውን እርምጃ የመውሰድ ስልጣንም አለው (የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 55⁶⁰)። ምክር ቤቱ የምርመራ ስራውን ለማከናወን የክትትልና ቁጥጥር ተግባራትን በፌዴራል መንግስቱ አካላት፣ የሰብአዊ መብት ጥሰትን መቆጣጠር ባልቻለ ክልል ላይና በአዲስ አበባና ድሬዳዋ አስተዳደሮች ላይ ሊከናወን ይችላል (ደንብ ቁጥር 6/2008 አንቀጽ 78)። ቋሚ ኮሚቴዎች የሚቋቋሙት ምክር ቤቱ እነዚህን ተግባራት እንዲያከናውን ለማገዝ ነው።

ከዚህ አንፃር ሕገ መንግስቱን ተከትሎ የተቋቋሙት ቋሚ ኮሚቴዎች በደንብ ቁጥር 6/2008 አንቀጽ 163 ስር የተመለከቱ ሥልጣንና ተግባራት አሏቸው። እነዚህም፤

- ✧ ረቂቅ ሕን በመመርመር የውሳኔ ሃሳብ ማቅረብ፤
- ✧ በመንግስታዊ አካላት ላይ ክትትልና ቁጥጥር ማድረግ፤
- ✧ ሕግ ማመንጨት፤
- ✧ ጥቆማ መቀበል፤
- ✧ ምስክሮችን መስማት፣ ሰነድ መመርመር፤
- ✧ ጥናት ማካሄድ፤
- ✧ አውደ ጥናትን የውይይት መድረኮችን ማዘጋጀት፤
- ✧ የልምድ ልውውጥ ማድረግ፤

⁶⁰ ምክር ቤቱ በሕገ መንግስቱ የተለያዩ ድንጋጌዎች መሰረት ሌሎች ስልጣኖችም አሉት። ለምሳሌም የሀገሪቱን ፕሬዚዳንት እጩ ማቅረብ (70)፣ የዳኞች ሹመትና ስንብት (79)፣ ሕገ መንግስት አጣሪ መሾም (82)፣ ዋና አዲተር መሾም (101)፣ ሕዝብ ቆጠራ፣ ምርጫ ቢርድ... መሾም፣ ሕገ መንግስት ማሻሻል (104፣ 105) ላይ ያለ ስልጣን ሊጠቀሱ ይችላሉ።

✧ ከምክር ቤቱ ወይም ከአፈ ጉባዔው የሚሰጡ ሌሎች ስራዎችን ማከናወን ናቸው፡፡

በአፈ ጉባዔ የሚሰጡ ስራዎች ከህገ መንግስቱ ሊወጣ የማይችል መሆኑ ግልፅ ሲሆን የኮሚቴዎቹ ስራ በጥቅሉ ሕግ ከማውጣት፣ የመንግስት አካላትን ከመርመርና ከጥናት ስራዎች ጋር የተገናኙ ናቸው ማለት ይቻላል። የኮሚቴ ተግባራት የሚደራረቡ ቢሆንም ተግባራቱን ለይቶ መመልከት ስለሚያስፈልግ ዋና ዋና ተግባራቱ እንደሚከተለው ተለይተው ተመልክተዋል፡፡

1.3.1. ሕግ ማውጣት

የሕዝብ ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴ የሕግ ረቂቅን ከማመንጨት አንስቶ የረቀቁ ሕጎችን በመመርመርና የመጨረሻም አስረጂ በመሆን ከጸደቁም በኋላ አፈጻጸማቸውንና ውጤታቸውን በመገምገም ቁልፍ ሚና የሚጫወት የምክር ቤት አካል ነው፡፡ በሕግ ማውጣት ዝግጅት ሂደት በምክር ቤት የሚወጣ ሕግን አጥብቆ በመመርመር የውሳኔ ሃሳብ ማቅረብ የመጀመሪያው የቋሚ ኮሚቴ ስራ ተደርጎ የሚሰወድ ነው፡፡ የሚመለከተው ኮሚቴ በተመራለት ረቂቅ ሕግ ዙሪያ የሕግ አውጪውን ሃሳብ ግልጽ የሚያደርጉ መረጃዎችን በመሰብሰብ ረቂቁን መመርመር ይጠበቅበታል፡፡ እንዲሁም ሕጉ በሕብረተሰቡ ላይ የሚያመጣውን ተጽዕኖ መመርመር ይጠበቅበታል፡፡ ረቂቅ ሕግ በቋሚ ኮሚቴ ሲታይ ይዘቱም ጭምር በዝርዝር የሚታይ በመሆኑ ይህ ደረጃ የቴክኒክ እና የሙያ ግብዓት በስፋት የሚሰበሰብበት ደረጃ ሊባል የሚችል ነው፡፡

ሕግ በማውጣት ሂደት ውስጥ አገራት ሶስት (እንግሊዝ) ወይም ሁለት አንዳንዴም አንድ (ፈረንሳይ) የንባብ ደረጃዎችን ሊከተሉ ቢችሉም እጅግ ከተወሰኑ ጉዳዮች በቀር ረቂቅ ሕግን ለዝርዝር እይታ ወደ ኮሚቴ መመራቱ ግን የግድ አስፈላጊ ነው፡፡ አብዛኛው አገራትም ይህንን ስርአት በሕጋቸው አስገዳጅ አድርገውታል፡፡ ጉዳዩ የሚመራለት ኮሚቴ በመጀመሪያው ንባብ ላይ ከአንድ ምክር ቤት አባል የተለየ ሚና አይኖረውም፡፡ ሁለተኛ የንባብ ደረጃ ከመከናወኑ በፊት ግን ረቂቅ ሕጉ በኮሚቴው ደረጃ በጥልቀት የሚታይበት፣ ወሳኝ መረጃዎች የሚሰበሰቡበትና የውሳኔ ሃሳብ የሚዘጋጅበት ሂደቶች ይከናወናሉ፡፡ ከሁለተኛው ንባብ በፊት የሚደረግ የኮሚቴ ምርመራ ረቂቁ የሚከለስበት፣ ምክር ቤቱ አስተያየቱ የሚያደርገው ሃሳብ የሚሰበሰብበትና የሚያደራጅበት እንዲሁም በረቂቁ ላይ ማሻሻያ የሚደረግበት ወሳኝ ደረጃ ነው፡፡ በዚህ መሰረት ሕጎች በኮሚቴ ደረጃ በሚታዩበት ጊዜ የቴክኒክና የሙያ ትንተናዎች ይካሄዳሉ፡፡ በዚህ ደረጃ ረቂቁን የሚመረምረው ኮሚቴ በውስጡ ካሉ ሰራተኞች ጋር በመሆን በሥነ ሥርአት ረገድም ሆነ በይዘት የሕጉን ጥራት የማስጠበቅ ኃላፊነት አለበት፡፡ ሕጉ ጥራቱን የጠበቀም እንደሆነ ኮሚቴው በስተመጨረሻ ህጉን እንዳዘጋጀው ሚኒስቴር መስሪያ ቤት ሁሉ ሕጉን ለማጸደቅ የሚሰራ

ይሆናል፡፡ ከዚህ አንጻር በሕግ ማውጣት ሂደት ውስጥ የኮሚቴ ሚናና ተጽዕኖ እጅግ እየበረታ በመምጣቱ ጣሊያን⁶¹ ከሕገ መንግስታዊ፣ ምርጫ፣ የስልጣን ውክልና፣ ስምምነት ማጽደቅና በጀት ማጽደቅ በቀር ሌሎች ጉዳዮችን የሚመለከቱ ረቂቅ ሕጎችን ኮሚቴ ሊያጸድቅ እንደሚችልና በኮሚቴ የተሰጠ ድምጽም በምክር ቤት እንደተሰጠ ተደርጎ እንዲወሰድ አድርጋለች፡፡

በዚህ ሂደት ውስጥ ኮሚቴው ረቂቁን ማሻሻል ይችላል ወይንስ መከለስ፣ ለምክር ቤቱ ውሳኔ አዲስ ጸሁፍስ ማቅረብ ይችላል ወይንስ የመጀመሪያውን ብቻ ነው የሚሉት የተለያዩ አስተያየት የሚሰጥባቸው ቢሆንም የተለመደው የመጀመሪያው ረቂቅ ዋናው የመንግስት ሰነድ ሆኖ ማሻሻያው ደግሞ ይህንን ሰነድ የሚያብራራ መሆኑ ነው፡፡ ኮሚቴው ሕግ የማንጨት ኃላፊነትም እስከተጣለበት ድረስ በዋናው ሰነድ ላይ የራሱን ማናቸውም አስተያየት ከማካተት መከልከል የሌለበት መሆኑ የሚያግባባ ነው፡፡ ሌላው የሚነሳው ሃሳብ በኮሚቴ ያልተነሳ ማሻሻያ በዋናው ምክር ቤት ሊነሳ ይችላል ወይ የሚለው ነው፡፡ ምክር ቤቱ ዋናው ሕግ አውጪ በመሆኑ የራሱን ሃሳቦች ማንሳቱና ማካተቱ የሚቻልና የሚገባ ቢሆንም ከኮሚቴው ጋር ቀድሞ መወያየት ግን ጠቃሚ ነው፡፡ አለበለዚያ የኮሚቴውን ስራ አላስፈላጊ ድግግሞሽ ያደርገዋል፡፡

ሕግ በማውጣት ሂደት ውስጥ ሕዝብም ሆነ የሚመለከታው አካላት ተሳትፎ አስፈላጊ ነው፡፡ ዜጎች ተወካዮቻቸውን በመምረጥ ብቻ ሳይሆን በራሳቸው ላይ ተግባራዊ የሚሆኑ ሕጎችን ቅርጽ ለማስያዝ እንዲሳተፉ መፍቀድ ያስፈልጋል፡፡ ይህ አሰራር በረቂቅ ደረጃ የተዘጋጀ ሕግ በሚሰማበት ጊዜ ተሳትፎ እንዲኖር በሚዲያ በመጋበዝ ብቻ ሳይወሰን ዜጎች ወይም የሚመለከታቸው አካላት ለህግ መነሻ የሚሆኑ ሃሳቦችን እንዲያቀርቡ እስከመፍቀድ ይደርሳል፡፡ በዚህ ረገድ የኒው ዚላንድ ምክር ቤት ሃንደቡክ በማዘጋጀት ግልሰቦችን ጨምሮ ሌሎች አካላት ሃሳብ እንዲያቀርቡ በመገናኛ ብዙሃን ጭምር ይጋብዛል፡፡⁶² ቃለ መጠይቅ ያደረግንላቸው የቋሚ ኮሚቴ አመራሮች በተመሳሰለ አገላለጽ በሕግ ማውጣት ሂደት ውስጥ ሕዝብን የማሳተፍ አሰራር እንዳለ ገልጸዋል፡፡ የዚህ ተሳትፎ ጥንካሬ በሚከተለው ክፍል ይታያል፡፡

ከሕገ መንግስቱም ሆነ ከደንቡ ለመረዳት እንደሚቻለው የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች የሚቋቋሙት ተመሳሳይ ተግባራትን ለማከናወን ነው፡፡ ስለሆነም ሁሉም ኮሚቴዎች ከላይ የተመለከቱትን ተግባራት በሙሉ የሚያከናውኑ ሲሆን ሕግ በማውጣት ረገድ የተለየ ኃላፊነት የተሰጠው ኮሚቴ የለም ማለት ነው፡፡ ስለሆነም

61 የጣሊያን ሕገ መንግስት አንቀጽ 72.

62 Beetha, David, Parliament and Democracy in the Twenty-First Century, 2006, 80.

የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የሕግ አውጪ አካል በመሆኑ ማናቸውም ረቂቅ ህግ የተመራለት የሚመለከተው ኮሚቴ (ከሌላ ኮሚቴ ጋርም በመተባበር) ረቂቁን በመመርመር የውሳኔ ሃሳብ የማቅረብ ኃላፊነት አለበት፡፡

ከፍ ሲል የተመለከተው የምክር ቤቱ ውሳኔ ላይ ቋሚ ኮሚቴዎች በህግ ማውጣት ስራ ውስጥ እንዴት አንደሚሳተፉ በግልጽ ባያመለክትም ሁሉም ቋሚ ኮሚቴዎች በህግ ማውጣት ሂደት ይሳተፋሉ፡፡ ደንብ ቁጥር 6/2008 በአንቀጽ 163 ስር በግልጽ እንደሚያስቀምጠው እያንዳንዱ የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴ የተመራለትን ረቂቅ ህግ የመመርመርና አዲስ ሕግ እንዲወጣ የሕግ ማመንጨት ስራ መስራት ይችላል፡፡ አዲስ ሕግ ማመንጨትም አዲስ ሕግ እንዲወጣ፣ ነባር ሕግ እንዲሻሻል/እንዲሻር፣ አለም አቀፍ ስምምነቶች እንዲጸድቁ እና ውሳኔ ማስተለለፍን የሚያካትቱ ተግባራት ናቸው (የደንቡ አንቀጽ 50፣ 51(2)(ለ))፡፡

ይሁን እንጂ ከቃለ መጠይቅ ለመረዳት እንደቻልነው ኮሚቴዎቹ ሁልጊዜ በሚባል ደረጃ በሕግ አወጣጥ ሂደት የሚሳተፉት ከምክር ቤቱ የተመራላቸውን ረቂቅ ሕግ በመመርመር ሂደት ነው፡፡ አለም አቀፍ ስምምነቶችን ከማጽደቅ ውጪ ባሉ ሌሎች የሕግ ማውጣት ስራዎች ውስጥ እምብዛም አይታዩም፡፡ በሕግ ማውጣት ስራ ውስጥ ኮሚቴው ረቂቅ ሕግን የሚመረምረው የምክር ቤቱን የመጀመሪያ ንባብ ተከትሎ ሕጉ ለዝርዝር እይታ ሲመራለት ሲሆን ምክር ቤቱም ረቂቁን የሚመራው እያንዳንዱን ረቂቅ እየለየ ለአንድ የተወሰነ ኮሚቴ ሳይሆን ይመለከተዋል ለሚለው ኮሚቴ ነው (የደንቡ አንቀጽ 53(4፣ 5))፡፡ ኮሚቴም በረቂቅ ሕጉ ላይ ዝርዝር ውይይት በማካሄድ (የደንቡ አንቀጽ 54(4፣ 5) ያዘጋጀውን ሪፖርት እና የውሳኔ ሃሳብ ለምክር ቤቱ ያቀርባል፡፡ ምክር ቤቱ በረቂቁ ላይ ሶስተኛ ንባብም ያስፈልጋል ብሎ ካመነ በተመሳሳይ ሂደት ያልፋል፡፡ ኮሚቴው ረቂቅ ሕጎችን የሚመረምረው የተለያዩ ስልቶችን በመጠቀም ነው፡፡ በደንቡ አንቀጽ 166 ላይ እንደተመለከተው ስልቶቹ መወያየት፣ የተጋባዥ እንግዳን ለአስተያየት መጥራት፣ የሕዝብ አስተያየት መስጫ መድረክ ማዘጋጀትና ሃሳብ መሰብሰብ፣ በለድርሻዎችን ማሳተፍ፣ በንዑስ ኮሚቴ ተጣርቶ እንዲቀርብ ማድረግ፣ የተለያዩ ልምዶችና አሰራሮችን ተግባራዊ ማድረግ ናቸው፡፡

የሀገራችንን ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች ያደራጀው ውሳኔ ቁጥር 7/2010 የእያንዳንዱን ኮሚቴ ተግባር ሲዘረዝር ሁሉም ቋሚ ኮሚቴዎች የሚከታተሏቸው ተቋማትን የሚመለከቱ ፖሊሲዎች፣ ሕጎች፣ ስትራቴጂዎች እና እቅዶች በአግባቡ በስራ ላይ መዋላቸውን (ከውጪ ግንኙነት እና የሰላም ጉዳዮች

ቋሚኮሚቴ በቀር) የመከታተል ኃላፊነት እንዳለባቸው ይገለጻል፡፡ ይሁን እንጂ በየኮሚቴው ውስጥ ለዚህ ስራ ብቻ ተብሎ በተለየ የተመደበ አባል የሌለ ሲሆን ክትትሉም አዋጅን የተከተለ ደንብ፣ መመሪያ የወጣ መሆኑ፣ በትግበራ የተለዩ ክፍተቶች መኖራቸው ወዘተ የሚያካትት ስለመሆኑ ግልጽ ምላሽ የለውም፡፡ ከፍ ሲል ከተመለከቱት ሀገራት ልምድ አንጻር ሲታይም በዚህ ረገድ በቋሚ ኮሚቴዎቹ የሚደረግ ክትትል ጠንካራ ነው ለማለት አይቻልም፡፡ ይህንን እውነታ ከአትኩሮት ቡድን ውይይት የተረዳን ሲሆን ከኮሚቴ አመራሮች ጋር በተደረገ ቃለ መጠይቅም ሕጎች በአግባቡ ስራ ላይ ስለመዋላቸው፣ ስላስገኙት ውጤትና ፋይዳ፣ በአዋጅ መሰረት ደንብና መመሪያ አዋጁን ጠብቆ የወጣ ለመሆኑ የሚደረገው ክትትል ደካማ መሆኑን ተረድተናል፡፡

1.3.2. የቁጥጥርና ክትትል ስራ

በሕዝብ የተመረጠ ምክር ቤት በቀጥታ ፖሊሲዎችን አይተገብርም፤ በእለት ተእለትም ገንዘብን ወጪ አያደርግም፤ በእለት ተእለት የሕዝብ ስራ ውስጥም አይሳተፍም፡፡ ይህ የአስፈጻሚው አካል ስራ ነው፡፡ ይሁን እንጂ ምክር ቤት ይህንን የአስፈጻሚ ተግባር በክትትል ስልጣኑ ይቆጣጠራል፡፡ የክትትል ስራ የመንግስትና ስራ የመከታተል፣ ከሚመለከታው አካላት መረጃዎችን መሰብሰብና መረጃዎች ለህዝብ ማድረስን ያካትታል፡፡ በዚህ ጥናት ውስጥ የክትትልና የቁጥጥር ስራ የሚባለው የሕግ እና ፖሊሲን ትግበራ ጨምሮ የመንግስት አካላትን መቃኘትን፣ መከታተልንና መቆጣጠር የተመለከተውን የምክር ቤት ተግባር⁶³ ነው፡፡ ምክር ቤት በመንግስት የስልጣን ክፍፍል ውስጥ ምክር ቤት ሕገ መንግስታዊ የክትትል እና ቁጥጥር ስራ በማከናወን የአስፈጻሚው አካል ስልጣንን የሚቆጣጠር ከፍተኛ የመንግስት አካል ነው ማለት ይቻላል፡፡ እንደ ያማማቶ (2007፣ 10) አባባል ከሆነ የክትትልና ቁጥጥር ዋና ዓላማም፤

- በመንግስት አካላት ዘንድ ያለን ዘፈቀዳዊነትን፣ በስልጣን አላግባብ መገልገልን መለየትና፣
- የግብር ከፋዩ ገንዘብ እንዴት በስራ ላይ እንደዋል መንግስትን ተጠያቂ ለማድረግ፣ ብክነትንም መቀነስን፣
- በመንግስት የወጡ ፖሊሲዎችና ሕጎች ውጤት ማምጣታቸውን መለየትን፣
- የመንግስት አካላት አሰራርን ግልጽ ለማድረግና መንግስትም የህዝቡን እምነት እንዲያገኛ ለማድረግ ነው

⁶³ Yamamoto, 2017. 10.

ስለሆነም ክትትል የመንግስት እያንዳንዱን የመንግስት የእለት ተእለት ስራን ሳይሆን ጠቅላላ አዝማሚያን የሚመለከት ነው ማለት ነው፡፡

አሁን ባለንበት ዘመን ምክር ቤት መንግስትን በማፍረስ ስህተትን የሚያርምበትን አሰራር እምብዛም የማይተገበር በመሆኑ ተመራጩ መንገድ የመንግስትን የእለት ተእለት ስራ በተለያዩ መልኩ መከታተልና ተገቢውን ማስተካከያ በወቅቱ ማድረግ ነው፡፡ ምክር ቤት ሕግ በማውጣት ሂደት ውስጥ ራሱ የሚያመነጨው በተግባር እምብዛም ስለሆነ በአብዛኛው የምክር ቤት ተግባር ለመንግስት ጥረት በክትትል ምላሽ መስጠት ነው፡፡ ለዚህም ነው የክትትል ስራ በዚህ መልኩ ምላሽ የመስጠት ስራ ተደርጎ የሚወሰደው፡፡ ይሁን እንጂ በያዝነው ዘመን መንግስት በማህበራዊ፣ ኢኮኖሚው ባህላዊ ወዘተ መስኮች ያለው ተሳትፎ የጨመረ በመሆኑና በርካታ አካላትም ያሉት በመሆኑ የክትትል ስራም ምላሽ ከመስጠት በላይ እጅግ አስፈላጊ ሆኗል፡፡ የምክር ቤት አብዛኛውም ስራም ይኸው እየሆነ ነው፡፡ ለዚህም ነው በደቡብ አፍሪካ ምክር ቤቱ በሚስጥር ተቀምጦ የመንግስትን ውሳኔ ከሚያጸድቅበት የኮሚቴ ስርአት ወደ ንቁና ነጻ የሆነ የኮሚቴ ክትትል ስርአት የተሸጋገረው፡፡⁶⁴

የክትትል ስራ አስፈጻሚ አካላትን በስልጣናቸው ወሰን ውስጥ መስራታቸውን ማረጋገጥን፣ በአንድ ጉዳይ ላይ ምስክርንትንና ሰነድ መቀበልንና የምርመራ ስራን የሚያካትት በመሆኑ የክትትልና የቁጥጥር ስራ መንግስት ለምክር ቤት ተጠያቂ የሚሆንበት አንድ ገጽታ ነው፡፡ የመንግስት አካላትን መከታተልና መቆጣጠር ሀገራት የ2030 ዘላቂ ልማት አጀንዳን ለማረጋገጥ የሚያደርጉትን ጥረት ለማሳካት የሚያስችል መሰረት መጣልም ተደርጎ የሚወሰድ ነው፡፡⁶⁵ መንግስት ለዜጎች አገልግትን የሚሰጥ ሲሆን ምክር ቤት ደግሞ በክትትልና ቁጥጥር ስርአቱ የመንግስትን ድርጊቶች እና ፖሊሲዎች ለሕዝብ ያላቸውን ጠቀሜታና አፈጻጸም የሚመረምር እና የለውጥ ሃሳብ የሚሰጥ ነው፡፡⁶⁶ መልካም አስተዳደርን ለማስፈን፣ ያልሰራን ፖሊሲ ለመፈተሽ፣ የፖለቲካ ውሳኔ ሰጪዎችን ስብዕና ብቃት ታማኝነት ለመፈተሽ ያገለግላል፡፡ ውጤታማ ቁጥጥር

⁶⁴Beetha, David, Parliament and Democracy in the Twenty-First Century, 2006,128-129 : :

⁶⁵ኢንተር-ፓርላሜንታ ዩኒየን 2017፣ 12.

⁶⁶ዝኒ ኮማ፣ 13.

በሌለበት ሁኔታ አምባገነን (አውቶክራት) እና ጨቋኝ የሆነ የፈረጠመ መንግስት ሊመሰረት አለዚያም በሙስናና መጥፎ አስተዳደር የተዳከመ መንግስት ሊመሰረት ይችላል፡፡⁶⁷

በሌላ በኩል ውጤታማ ቁጥጥር ካለ የመንግስት አሰራር በሂደቱም ሆነ በውጤቱ ጥራት ይኖረዋል፡፡ ውጤታማ ቁጥጥር የበለጠ ሕዝብ በውሳኔ አሰጣጥ ሂደቱ እንዲሳተፍ ያደርጋል፤ ውሳኔዎችም በተሻለ ህዝብን ፍላጎት እንዲያንጸባርቁ ይሆናል፤ የመንግስት አሰራርን ግልጽ ያደርጋል፤ ምክር ቤቱንም ምላሽ ሰጪ አካታች እና እውነተኛ የህዝብ ወኪል እንዲሆን በማድረግ ተቀባይነቱ እንዲጨምር ይሆናል፡፡ ውጤታማ ቁጥጥር ከኢኮኖሚ እድገትና የሰው ሃብት ልማት ጋር ቁርኝት አለው፡፡ የዲሞክራሲ ሂደት እንዲሻሻል፤ የፖሊሲ ውጤቶች እንዲሻሻሉ ያደርጋል፡፡ ክትትልና ቁጥጥር የቼክ እና ባላንስ አንድ ገጽታ ሲሆን በዲሞክራሲ ስርአት ውስጥ ማንም ፍጹም የሆነ ስልጣን እንዳይኖረው የሚያስችል መሳሪያ ነው፡፡ የክትትል ስራ በአጠቃላይ የህዝብን እምነት መመለስ መሆኑ ሊሰመርበት የሚገባ ነው፡፡ ክትትልና ቁጥጥር በጥቅሉም የሚከተሉትን ሶስት ነገሮች ሊይዝ ይችላል፤⁶⁸

- የመንግስት አካላት ስለ ውሳኔያቸው እና ስለ እርምጃዎቻቸው መረጃ የመስጠትንና ውሳኔዎቹም ያላቸውን ምክንያት በመግለጽ ረገድ ያለባቸውን ግዴታ፤
- የሕዝብ ምክር ቤት ውሳኔዎችንና እርምጃዎችን የመመርመርና ተገቢና ገንቢ የመፍትሄ ሃሳቦችን በመስጠት ረገድ ያለበትን ግዴታ እና
- የመንግስት አካላትን ለሕዝብ ምክር ቤት ውሳኔ አግባብ ያለው ምላሽ የመስጠት ግዴታቸውን የሚካትት ነው፡፡

ስለሆነም የመንግስትን አስፈጻሚ አካል የመቆጣጠሪያ ተመራጭ ስርአት የክትትልና የቁጥጥር ስርአት ነው፡፡ የመንግስትን ስራ ለመከታተልና በተወሰኑ ጉዳዮችም ምርመራ ለማድረግ በርካታ አገራት የኮሚቴ ስርአታቸውን በመንግስት አካላት ትይዩ በማስተካከል አባላቶቻቸውም በዛው ልክ የተሻለ ኤክስፐርት እንዲሆኑ አድርገዋል፡፡

⁶⁷Francis Fukuyama, 2004, State Building; Governance and World Order in the 21st Century.
⁶⁸*Ibid*, 13.

እንደ አብዛኛው ምክር ቤት የአሜሪካ ኮንግረስ ኮሚቴ በህግ ጉዳይ የሚመለከተውን የመንግስት አካል የመከታተልና የመቆጣጠር ስልጣን አለው። ይሁን እንጂ ግንኙነቱ በተቃውሞ (አንታጎኒስቲክ) ላይ የተመሰረተ ሳይሆን ፖሊሲና አስተዳደራዊ ጉዳዮችን የተመለከቱ መረጃዎችን መለዋወጥና በጋራ ፍላጎት ላይ የተመሰረተ ነው። ከፍ ሲል እንደተመለከተው በእንግሊዝ ሀገር የክትትልና ቁጥጥር ስራ የሚከናወነው ረቂቅ ሕግን ከሚከታተለው ኮሚቴ በተለየ ኮሚቴ አማካኝነት ነው።

የምክር ቤት ቁጥጥር ስራ ከሕግ ማዋጣትና በጀት ማጽደቅ ጋር ቀጥተኛ ግንኙነት አለው። የክትትል ስራ የሚከናወነውን ኮሚቴ በሂደቱ ሰፊ የህግ ክፍተቶችን የመለየት እድል ያገኛል፤ ከበርካታ የተለያዩ አካላትም መረጃዎችን የሚያገኝ በመሆኑ የህግ ማውጣት አስፈላጊነትንም ይረዳል። ውጤታማ ሕግ ለማውጣትም ሆነ የወጣው ሕግ በውጤታማነት መተግበሩን ለማረጋገጥ የክትትል ስራው ወሳኝ ሚና ያጫወታል። ከበጀት መጽደቅ ስራው ጋርም በተያያዘ የክትትል ስራው የአገርን ውስን ሃብት በምን ላይ ማዋል እንዳበት ለመወሰን ያግዘዋል። የበጀት ማዘጋጀት፣ ማጽደቅና ትግበራን መከታተል ቅድሚያ ሊሰጣቸው የሚገባቸውን የአገሪቱን የፖሊሲ ጉዳዮችን ጨምሮ ሌሎች ጉዳዮችን ለመለየት ያስችለዋል። ይህንን ለማድረግ ምክር ቤቱ፤

- መንግስትን መረጃ መጠየቅ፤
- ፖሊሲዎችን ለሕዝብ ግልጽ እንዲደርግ መንግስትን መጠየቅ፤
- ከመንግስት ውጪ ያሉ ምንጮችን በመጠቀም መረጃዎችን መሰብሰብ፤
- ለመንግስትና ለሕዝብ አስተያየቱን መስጠት⁶⁹ የሚያስችሉትም መሳሪያዎች መጠቀም ይችላል።

የክትትል ስራ የምክር ቤት አባላት ለፖለቲካ ፓርቲያው ያላቸውን ታማኝነት የጋራ ግብ ከሆነው የክትትልና ቁጥጥር ስራ ጋር ማመዘዝን ይጠይቃል። ለዚህ ተቃዋሚ ፓርቲዎች ልዩ ሚናም ያላቸው በመሆኑ በምክር ቤቱ ደንብ ላይ ሊደረግላቸው ስለሚገባው ጥበቃ በግልጽ ሊቀመጥ ይገባዋል።

በምክር ቤቱ የቁጥጥርና ክትትል ስራ ውስጥ የምክር ቤቱ ኮሚቴዎች ተሳትፎ ንቁና አስፈላጊ ነው። በመርህ ደረጃ ቋሚ ኮሚቴ የምክር ቤቱን ያህል እድሜ ስለሚኖረው፣ ከምክር ቤቱ ጋርም በመደበኛነትም ስለሚገናኝ፣ ከምክር ቤቱም ሆነ ውጪ አካላት ጋር የተሻለ ግንኙነት ማድረግ ስለሚችል እንዲሁም የበቁ

⁶⁹ Yamamoto, 2017. 10

ኤክስፐርቶችም ያሉት ስለሆነ ውጤታማ የቁጥጥርና ክትትል አካል መሆን ይችላል።። ያማማቶ (2007፣ 40)

ካጠናቸው የ88 አገራት ምክር ቤቶች ውስጥ 13 ያህሉ ይህ ስራ በቋሚ ኮሚቴ አማካኝነት እንዲከናወን የሚፈቅዱ ሲሆን ቋሚ ኮሚቴዎችም ይህንን ስራ ሲያከናውኑ የመንግስት አካላትን የመስማት ወይም የመንግስትን ተቋም በአካል የመጎብኘት ተጨማሪ ስልጣን ያገኛሉ።። በእነዚህ አገራት ውስጥ የሚገኙ ቋሚ ኮሚቴዎች የዚህን አይነት ስራ መስራት የሚገባቸው ሆኖ ካገኙትም ምክር ቤቱን ማስፈቀድ ይኖርባቸዋል።። አሁን አሁን የክትትልና የቁጥጥር ስራን ለቋሚ ኮሚቴዎች መስጠትና ከሌሎች ስራዎቹ ጋር እንዲሰራ የማድረግ አዝማሚያ እየተለመደ ነው።።

የክትትልና ቁጥጥር ተግባራትን በተመለከተ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ደንብ ቁጥር 6/2008 ላይ ሆነ በምክር ቤቱ ውሳኔ ላይ ቋሚ ኮሚቴዎቹ እየተለዩ በስራቸው ዘርዘር ያሉ የክትትልና የቁጥጥር መስኮች ተለይተው ተቀምጠዋል።። ምክር ቤቱ የመንግስት አካላትን የሚከታተለውና የሚቆጣጠረው በሕግ የተጣሉበትን ዓላማዎች ለማሳካት ሲሆን በደንቡ አንቀጽ 77 ላይ እንደተመለከተውም የምክር ቤቱ የክትትልና ቁጥጥር አላማዎች ስራዎች ሕግና ስርዓትን መሰረት አድርገው እየተከናወኑ መሆናቸውን፣ ፈጣን ፍትሃዊ ቀጣይነት ያለው የልማት አቅጣጫ መኖሩን፣ የዲሞክራሲና መልካም አስተዳደር መስፈኑን፣ የቡድንና የዜጎች ዲሞክራሲያዊና ሰብአዊ መብቶች ሰላምና ጸጥታ መከበሩን እና በመንግስት አካላት መካከል የተቀናጀ አሰራር መኖሩን ለማረጋገጥ ነው።። በመሆኑም ክትትልና ቁጥጥር የሚደረግባቸው ጉዳዮች ሶስት ናቸው።። እነዚህም፤

- ፖሊሲዎች፣ ስትራቴጂዎች፣ እቅዶች፣ ሕጎችና አሰራሮች በተግባር ላይ መዋላቸውን፣
- የዜጎች መሰረታዊ መብቶች መከበራቸውን እና
- የፌዴራል መንግስት በጀት እና ሃብት በአግባቡ በስራ ላይ መዋሉን ለማረጋገጥ ነው።።

እነዚህ አላማዎች የምክር ቤቱ የክትትልና ቁጥጥር ዓላማዎች ቢሆኑም የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች ክትትልና ቁጥጥር አላማም ከዚህ ውጪ አይሆንም።።

በደንቡ አንቀጽ 79 እና 168 ላይ እንደተመለከተውም የክትትል እና የቁጥጥር ስልት የመንግስት አካል ቢያንስ በዓመት አንድ ጊዜ ለምክር ቤቱ ወይም ለሚመለከተው ኮሚቴ በአካል ሪፖርት በማድረግ፣ በተያዘ የጥያቄ ጊዜ በአካል ተገኝቶ የቃል መልስ በመስጠት፣ እንዳስፈላጊነቱ የሂሳብ ምርመራ እንዲደረግ በማዘዝ፣

እንዳስፈላጊነቱ ተቋማትን ምስክሮችን ባለሙያዎችን ወይም ሰነዶችን በማስቀረብና በመመርመር/በማጣራት፤ አስፈላጊ ሆኖ ከተገኘም ተቋማትንና ስራዎችን በተመለከተ የመስክ ጉብኝት በማድረግ ናቸው፡፡ የክትልና ቁጥጥር ተግባራት (የደንቡ አንቀጽ 169) የፌዴራል መንግስት የ5 አመት እቅድ፣ ውጤታማና ወጪ ቆጣቢ የሆነ የበጀት አጠቃቀም፣ ውጪዊና ውስጣዊ መልካም አስተዳደር፣ ቀልጣፋና ተጠያቂነት ያለበት የህዝብ አገልግሎት አሰጣጥ፣ የሲቪል ሰርቪስ ሪፎርም ማሻሻያ፣ ሰብአዊ መብት አከባባር፣ የመረጃ ነጻነት አከባባር፣ የወጡ ሕጎች አፈጻጸምና ያመጡት ውጤት፣ የአዲት ግኝት፣ ሴቶች፣ ወጣቶች፣ ህጻናት፣ አካል ጉዳተኞች፣ አካባቢ ጥበቃ፣ አርብቶ አደር፣ ስነ ተዋልዶ እና የመሳሰሉት የባለ ብዙ ዘርፍ ጉዳዮችን ያካተተ ነው የሚሆነው፡፡

ምንም እንኳን የክትትልና ቁጥጥር ዓላማ በምክር ቤቱ ውሳኔ ቁጥር 7/2010 ላይ በግልጽ ባይቀመጥም የቋሚ ኮሚቴዎች ኃላፊነት በምክር ቤቱ አሰራር ደንብ፣ በምክር ቤቱ በሚሰጥ ውሳኔ፣ በአፈ ጉባኤ በሚሰጥ ትእዛዝና በውሳኔው ላይ በተመለከተው ዝርዝር የሚወሰን እንደሆነ ውሳኔው ያመለክታል፡፡ ቋሚ ኮሚቴዎች የሚደራጁት እነዚህን ተግባራት ለማከናወን በመሆኑ ቀደም ሲል የነበሩት አንድ ልዩና 20 ቋሚ ኮሚቴዎች ወደ አስር ቋሚ ኮሚቴዎች ዝቅ ተደርገው ቀደም ሲል ለነበሩት ኮሚቴዎች ተሰጥተው የነበሩት ተግባርና ኃላፊነቶችም ለነዚህ 10 ቋሚ ኮሚቴዎች ተላልፈዋል፡፡⁷⁰ ስለሆነም የኮሚቴዎቹ ተግባርና ኃላፊነት በውሳኔው ላይ ብቻ የተመለከተው አይደለም ማለት ነው፡፡

ከፍ ሲል እንደተመለከተው ውሳኔው 10 ቋሚ ኮሚቴዎችን ያዋቀረ ሲሆን የቋሚ ኮሚቴዎቹ ተግባርና ኃላፊነትም በውሳኔው ላይ በዝርዝር ተመልክቷል፡፡ በሌላም በኩል ሁሉም ቋሚ ኮሚቴዎች በውሳኔው ላይ በዝርዝር በተመለከቱት ጉዳዮች ላይ “ክትትልና ቁጥጥር” የማከናወን ተግባርና ኃላፊነት ተጥሎባቸዋል፡፡ ከዚህ አንጻር ሁሉም ቋሚ ኮሚቴዎች የሚከታተሏቸው ተቋማትን የሚመለከቱ ፖሊሲዎች፣ ሕጎች፣ ስትራቴጂዎች እና እቅዶች በአግባቡ በስራ ላይ መዋላቸውን (ይህ ጉዳይ ውጪ ግንኙነት እና የሰላም ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ ተግባር ዝርዝር ውስጥ አይገኝም) እና በጀታቸውንም በአግባቡና በውጤታማነት በስራ ላይ ማዋላቸውን የማረጋገጥ ኃላፊነት እንዳለባቸው ከእያንዳንዱ ኮሚቴ ተግባር ዝርዝር ውስጥ ለመረዳት

⁷⁰ ከዚህ የምክር ቤቱ ውሳኔ ጋር የሚጋጭ ሕግም በውሳኔው በተፈጸሙ ጉዳዮች ላይ ተፈጻሚነት የለውም (የውሳኔው አንቀጽ 29)፡፡

ይቻላል፡፡ እነዚህ ተግባራት በሁሉም ኮሚቴዎች ዝርዝር ውስጥ የሚገኙ ቢሆንም በያንዳንዱ ኮሚቴ ተግባር ስር ደግሞ የሚከታተሏቸውን የመንግስት አካላት ሥልጣንና ተግባርን ማዕከል ያደረጉ ዝርዝር ሥልጣንና ተግባራት ይገኛሉ፡፡

ከዚህ አንጻር በምክር ቤቱ ውሳኔ መሰረት በውስጡ 4 ንዑስ ኮሚቴዎች ያሉት የሕግ፣ የፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ 14 የሚሆኑ ተግባርና ኃላፊነት የተሰጠው ሲሆን ከተሰጡ ስልጣኖች ውስጥም የፍትህ አካላት በአግባቡ ተግባራቸውን ማከናወናቸውን፣ መብትና ነጻዎች በአግባቡ መተግበራቸውን፣ ነጻና ፍትሃዊ የምርጫ ስርአት መዘርጋቱን፣ የዳኝነት አካሉ በህግ የተሰጠውን ተግባርና ኃላፊነት በአግባቡ ስለ መወጣቱን፣ ለወንጀል ድርጊት ጠቋሚዎችና ምስክሮች በቂ ጥበቃ መደረጉን እና ለማንኛውም ኮሚቴ የሚመሩ የረቂቅ ሕጎች የረቂቅ ሕግ አዘገጃጀት መርሆዎችን የተከተሉ መሆናቸው መመርመር የሚገኙበት መሆኑን ለመረዳት ይቻላል፡፡

በተመሳሳይም የግብርና፣ አርብቶ አደር እና አካባቢ ጥበቃ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (በውስጡ 4 ንዑስ ኮሚቴዎች አሉት) በአጠቃላይ 27 የሚሆኑ ተግባራትና ኃላፊነቶች ተዘርዝረው የተሰጡት ሲሆን ከእነዚህም መካከል የግብርና ክፍለ ኢኮኖሚ ምርትና ምርታማነትን፣ የአነስተኛ መስኖ ልማት መስፋፋትን፣ የዕጽዋት ወረርሽኝ በሽታዎችን ለመከላከል ስርአት መዘርጋቱን፣ የህብረት ስራ ማህበራት መስፋፋታቸውን፣ የአርብቶ አደር ጉዳዮችን፣ የአካባቢ ደህንነት ጉዳዮችን፣ የደን ሃብትን የሚመለከቱ ጉዳዮችን የተመለከቱ ተግባራት ይገኙበታል፡፡ የሴቶች፣ ወጣቶችና ማህበራዊ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (በውስጡ 4 ንዑስ ኮሚቴዎች አሉት)

በበኩሉ ከተሰጡት ተግባርና ኃላፊነቶች ውስጥ ጤናን፣ በሽታን፣ ወጣቶችን፣ ማህበረሰብ ጤናን፣ ማህበራዊ ዋስትናን፣ መድሃትና ጤና እንክብካቤን፣ ኢንደስትሪ ሰላምን፣ ቀልጣፋና ፍትሃዊ የኢንደስትሪ ስምሪትን፣ ህዝባዊ ስፖርትን፣ አካል ጉዳተኞችን፣ አረጋውያንና ሴቶችና ህጻናትን የተመለከቱ ጉዳዮች ይገኙባቸዋል፡፡

ቋሚ ኮሚቴዎች በዚህ መልኩ ተለይቶ በተሰጣቸው ተግባር ልክ የመንግስት አካላትን የመከታተልና የመቆጣጠር ኃላፊነት አለባቸው፡፡ ይሁን እንጂ የስልጣን ክፍፍል መርህን ተግባራዊ ማድረግም ስለሚገባቸው ኮሚቴዎቹ በክትትል እና ቁጥጥር ምክንያት በእለት ተእለት የመንግስት አካላት ስራ ውስጥ መግባት አይችሉም፡፡ ለቃለ መጠይቅ ምላሽ የሰጡት የሕግ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ

አመራርም እንዳረጋገጡት ክትትል የሚደረገው በተቋሙ የእለት ተእለት ስራ ላይ ሳይሆን በእቅድ አፈጻጸሙ ላይ ነው፡፡

የኮሚቴዎቹንና የተቋማትን ግንኙነት ለመረዳት ክትትል ለሚደረግባቸው አስፈጻሚ አካላት አመራሮች መጠይቅ ቀርቦላቸዋል፡፡ በዚህ ረገድ በመጠይቅ ከተሰበሰበው መረጃ ለመረዳት እንደተቻለው ቋሚ ኮሚቴዎች ክትትል እና ቁጥጥር ከሚያደርጉባቸው ተቋማት ውስጥ 58.8 በመቶ የሚሆኑት የቋሚ ኮሚቴዎችን ብዛት የሚያውቁ ሲሆን 39.2 በመቶ የሚሆኑት ይህንን አያውቁም፡፡ በሌላም በኩል 90 በመቶ የሚሆኑት ተቋማቸውን የሚከታተለውን ኮሚቴ ሲያውቁ 4 በመቶ የሚሆኑት አያውቁም፤ ሌሎች መልስ አልሰጡም፡፡ ክትትል የሚያደርገውን ኮሚቴ እናውቃለን በማለት ምልክት የሰጡትም ኮሚቴው ክትትል የሚያርግበትን መንገድ ሲዘረዝሩ የሕዝብ ውይይት በመጋበዝ፣ ሪፖርት በመቀበልና በመስማት፣ የቅድመ ሪፖርት ውይይትና የተቋምና ክልሎች ግምገማ (የ3፣6 ወርና አመታዊ ግምገማ) እና ግብረ መልስ በመስጠት፣ በአካል በመገኘትና ጉብኝት በማድረግ (ከኮቪድ በኋላ የመስክ ጉብኝት ያላደረገ እንዲሁም በውስን ደረጃ ያረገ ቢኖርም) እንደሆነ ገልጸዋል፡፡ ይህም የክትትል መንገዱ ውስን መሆኑን ያሳያል።

ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው የኮሚቴ አመራሮች በበኩላቸው ለቃለ መጠይቅ በሰጡት ምላሽ ተቋማትን ለመከታተል የመስክ ጉብኝት እንደሚደረግ ገልጸው የመስክ ክትትል ስራው ግን ውጤታማ ነው ለማለት እንደማይቻል ገልጸዋል፡፡ የበጀትና ፋይናንስ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር እንደገለጹት ከሆነ ዋናው የኮሚቴ ስራ የመስክ ጉብኝት ሲሆን የኮሚቴ አመራሮቹ እንደገለጹት የመስክ ክትትል የሚደረገው በዓመት 4 ጊዜ በእያንዳንዱ ዙር ለ8 ቀናት ሆኖ ኮሚቴዎችን በማቀናጀት ነው፡፡ ይሁን እንጂ ይህ አሰራር የራሱ ችግሮች አሉበት፡፡ የመጀመሪያው ኮሚቴው እቅዱን ሲያስተዋውቅ በመስክ ስራ ክትትል ለሚደረግባቸው ብቻ ሳይሆን ለሁሉም ለሚከታተላቸው አካላት ማጋራት እንዳበት የግብርናና አርብቶ አደር ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁷¹ ሲገልጹ ለሁሉ ኮሚቴ ተመሳሳይ የመስክ ጉብኝት አሰራርን መከተልም አስቸጋሪ መሆኑን ይገልጻሉ፡፡ አመራሩ የግብርና ስራ ወቅትን መሰረት አድርጎ የሚሰራ ከመሆኑም በላይ በየክልሉ ያለ የግብርና

⁷¹ በ19/8/2013 ዓ.ም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡

ስራ እንደ ወቅቱ (ለምሳሌ መኸር ተጠቃሚ የሆነና ያልሆነ) የሚለያይ በመሆኑ ለመስክ ስራ ከሌሎች ኮሚቴዎች ጋር የግድ ተቀናጁ መባል እንደሌለበት ሲገልጹ የበጀትና ፋይናንስ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁷² በበኩላቸው አንዳንድ የሚከታተሏቸው ተቋማት ጋር (ለምሳሌ አዋ ስኳር) ደርሶ ለመመለስ ከመስክ ጊዜው ውስጥ ከግማሽ በላይ የሚሆነውን በጉዞ እንደሚያጠፉ ገልጸዋል፡፡ በጊዜ እጥረትና አለመመቻት ብቻ ሳይሆን በሎጀስቲክስ ችግርም እና የሎጀስቲክስና በጀት ጥያቄ መልስ ለመጠበቅ ረዥም ሂደትም መጠበቅ ስለሚያስፈልግ የታቀደው የመስክ ጉብኝት ሁሉ እንደማይሳካ ለመረዳትም ተችሏል፡፡ የንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር እንደገለጹትም ከሚከታተሏቸው 19 ተቋማት ውስጥ 3ቱን በዓመት ዕቅድ በመስክ ለመከታተል እቅድ ቢያዝም በእቅድ ተይዘውም የማይታዩ እንዳሉ ተረድተዋል፡፡ የዚህ ችግር ምክንያቶችም ክትትል በሚደረግባቸው ተቋማት (ሬዚስታንስ) ችግር፣ የጊዜ እጥርት (ለምሳሌ በሳምንት 2 ቀን በኮሚቴ ስብሰባ መገኘት ግድ ስለሆነ)፣ ሎጀስቲክስ ለማሟላት ያለው ሂደት መርዘሙ እንደሆነ አክለው ገልጸዋል፡፡

በዚህ ሃሳብ የሚስማሙት የትራንስፖርትና ኮንስትራክሽን ቋሚ ኮሚቴ አመራር በበኩላቸው የኮሚቴዎች ዋነኛ መከታተያና መገምገሚያ መስክ ስለሆነ የምክር ቤቱን ስራ በማያውክ ሁኔታ ኮሚቴዎች በራሳቸው እቅድ መስክ ቢወጡ፣ በራሳቸው የሚያዙበት በጀት ቢኖራቸው ችግሩን ለመቅረፍ ይረዳል በማለት ሃሳባቸውን ሰጥተዋል፡፡ ይህ ችግር በመኖሩም ሀገሪቱ የምትጠቀምበት ዋነኛ የሆነው የጅቡቲ ወደብ ጋር ያሉ ችግሮችን ተመልክቶ ለማስተካከል ለሶስት አመታት ያህል ኮሚቴው በእቅድ ጥያቄ ቢያቀርብም የመስክ ጉብኝቱ ሊሳካ እንዳልቻለ ገልጸዋል፡፡

የግብርናና አርብቶ አደር ቋሚ ኮሚቴ አመራር በበኩላቸው ኮሚቴዎቹ በጀታቸውን እንኳን በትክክል አውቀው ማቀድ እንደማይችሉ፣ ለዚህም ከምክር ቤቱ ጋር በርካታ መጻጻፍ እንደሚደረግና ከዚህ ነጻ የሆነ ቀልጣፋ አሰራር መተግበር እንዳለበት ገልጸዋል፡፡ አያይዘውም የመስክ ስራ የኮሚቴውን ጊዜ መሰረት አለማድረጉና ለሁሉ ኮሚቴ እኩል ቀንና ዙር መመደቡ መስተካከል ቢችሉ ጥሩ እንደሆነ ገልጸው የግብርና ጉዳይን የሚከታተል ኮሚቴ ስራ ከግብርና ካላንደርና ስራ እንዲሁም የተለያዩ ክልሎችን የግብርና ወቅት

⁷² በ22/8/2013 ዓ.ም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡

ያገናዘበ መሆን ይገባዋል በማለት አስተያየታቸውን ሰጥተዋል፡፡ በአትኩሮት ቡድን ውይይት⁷³ የተሳተፉ አባላትም በበኩላቸው የዓመቱ ስራ ሊያልቅ ሲል በዓመት መጨረሻም የሚደረግ ክትትል በዛው ዓመት ስራን ለማስተካከል ትርጉም የሌለው መሆኑን ገልጸዋል፡፡

1.3.2.1. የፖሊሲና ሕግ ትግበራ ክትትል

የኮሚቴ ክትትልና ቁጥጥር ስራ የፖሊሲ እና የህግ ትግበራን መከታተልንም ይጨምራል፡፡ ምክር ቤት ሕግ ማውጣን ብቻ ሳይሆን ምክር ቤቱ ያወጣው ሕግ በታለመለት ዓላማ ልክ ስራ ላይ ለመዋሉ ሀገራት በተለያዩ መልኩ ክትትል ያደርጋሉ፡፡ በብራዚል መንግስት የረዥም አመታት እቅዱን ለምክር ቤት አቅርቦ ካጸደቀ በኋላ የአጫጭር ጊዜ እቅዶችን በማውጣት ስራውን ይሰራል፡፡ እቅዱ ስለመተግበሩ ብቻ ሳይሆን ሕግ በአግባቡ ስለመፈጸሙ/ስለመተርጎሙ፣ የወጣ ሕግ መሻሻል የሚያስፈልገው ስለመሆኑ፣ ሕግን ለመተግበር የሚያስፈልግ ተጨማሪ ሃብት የሚስፈልግ ለመሆኑ ወዘተ በክትትል ይለያል፡፡ በስሎቫክ በምክር ቤት የወጣውን ሕግ ለመተግበር ደንብ ስለመውጣቱ፣ ደንቡም በጊዜው ስለመውጣቱ ወይም የወጣው ደንብ በህጉ መሰረት የወጣ ለመሆኑ በተመሳሳይ በክትትል ይለያል፡፡ በፈረንሳይ ከቋሚ ኮሚቴ ውስጥ አንድ ወይም ከአንድ በላይ የሆነ አባል ለዚህ ተግባር ክትትል እንዲያደርግ ብቻ ወደ ሚመለከተው ተቋም ሊላክ ይችላል፡፡ በፊሊፒንስ የክትትል ኮሚቴ (ኮሚቴ ኦን ኦቨርሳይት) ያለ ሲሆን ዋና አላማውም በምክር ቤቱም ሆነ ምክር ቤቱ በፈቀደው መሰረት በሌሎች አካላት የወጡ ሕጎችን አፈጻጸምና ውጤታማነት መከታተልና ሊወሰዱ የሚገባቸውን እርምጃዎች ሃሳብ ማቅረብ ሲሆን እያንዳንዱ የምክር ቤት ኮሚቴም በውስጡ ይህንን ጉዳይ የሚከታተል ንዑስ ኮሚቴ በማቋቋም ከዋናው የክትትል ኮሚቴ ጋር በትብብር እንዲሰራ ይጠበቃል፡፡⁷⁴

የእንግሊዝ ስርአት ሕግ በወጣ ከ3-5 ዓመታት ውስጥ መንግስት ለምክር ቤት ስለትግበራው ሪፖርት እንዲያቀርብ የሚገደድ ሲሆን በጣልያንም ለዚህ ስራ በምክር ቤቱ የተደራጀ የስራ ክፍል ይገኛል፡፡⁷⁵ ይሁን

⁷³ በ29/7/2013 ዓም የተደረገ የኤክስፐርት አትኩሮት ቡድን ውይይት፡፡

⁷⁴ የፊሊፒንስ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ደንብ ፣ አንቀጽ x1፣ 28ኛ እና 29ኛ ክፍል፡፡

⁷⁵ የእንግሊዝ እና ጣልያን ምክር ቤቶች.

እንጂ የዚህን አይነት ክትትል በማድረግ የሕግ ትግበራ ወይም ክለሳ የሚያስፈልግ ለመሆኑ ሪፖርት እንዲደረግላቸው የሚያደርጉ የአለማችን ምክር ቤቶች ከአስር በመቶ አይዘሉም፡፡⁷⁶

1.3.2.2. የክትትልና ቁጥጥር ሌሎች አካላት ሚና

ከፍ ሲል እንደተመለከተው የሕዝብ ምክር ቤት የመንግስት አካላትን ይቆጣጠራል ማለት ምክር ቤቱ ብቸኛው የመንግስት አካላትን ተቆጣጣሪ አካል ነው ማለት አይደለም፡፡ በአንድ በተለየ መስክ ላይ ትኩረት አድርገው የክትትል/ቁጥጥር ስራ የሚያከናውኑ ሌሎች አካላትም በመንግስት ላይ የክትትል እና ቁጥጥር ተግባራትን ያከናውናሉ፡፡ ከእነዚህ አካላት ውስጥም እንባ ጠባቂ ተቋም፣ የሰብአዊ መብት ኮሚሽን፣ አዲት አካላት፣ ልዩ ልዩ ተቆጣጣሪዎች፣ መገናኛ ብዙሃን፣ ሲቪል ማህበረሰብ ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡

በጥቅሉ ለመናገር ከምክር ቤቱ ውጪ ያሉ ሌሎች ተቆጣጣሪ አካላትን በሁለት ከፍሎ ማየት ይቻላል፡፡ የመጀመሪያዎቹ ራሳቸው የመንግስትን ስራ ለመቆጣጠር ነጻ ሆነው የተቋቋሙ እንደ ፍርድ ቤት፣ የጸረ ሙስና ኮሚሽን፣ እንባ ጠባቂ፣ ሰብአዊ መብት ኮሚሽን፣ ማዕከላዊ ስታቲስቲክስ አዲትና የመሳሰሉት ይገኙበታል፡፡ በሀገራችን የእነዚህ አካላት አመራር ሹመት በምክር ቤት የሚጸድቅና ሪፖርታቸውንም ለአስፈጻሚው አካል ሳይሆን ለምክር ቤት በቀጥታ የሚያቀርቡ ናቸው፡፡ የተለየ ኤክስፐርት ያላቸውና ከሲቪል ማህበረሰብ ጋርም የጠበቀ ግንኙነት የሚኖራቸው ናቸው፡፡ በሌላም በኩል ከእነዚህ አካላት በተለየ ሁኔታ በመንግስት መዋቅር ስር ሆነው የቁጥጥር ስራ የሚያከናውኑ አካላትም ይገኛሉ፡፡ ለምሳሌም የብሄራዊ ባንክ፣ መገናኛ ብዙሃን ባለስልጣን፣ ማህበረሰብ ጤና ቁጥጥር፣ ትራንስፖርት ባለስልጣን የሚጠቀሱ ሲሆን ማረሚያ ቤትን፣ ትምህርት ጥራትን ወዘተ የሚቆጣጠሩ የመንግስት አስፈጻሚ አካላትም ይገኛሉ፡፡

የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች ሌሎች አካላትን እንደሚከታተሉና እንደሚቆጣጠሩ ሁሉ ለክትትልና ለቁጥጥር የተቋቋሙ አካላትን እንዴት እንደሚከታተሉና እንደሚቆጣጠሩ ስር እት መዘርጋት አለባቸው፡፡ በዚህ ረገድ ክትትል የሚደርገው ኮሚቴ እና በመንግስት አካሉ መካከል ከሚነሱ ችግሮች መካከል፤

- ራሳቸውን ችለው የተቋቋሙት አካላትን ነጻነት፤
- ውሳኔ የመስጠት ሂደትን ከምክር ቤቱ ወደ ተቆጣጣሪው አካል ማዞር እና
- የክትትል ስራው የስልጣን ክፍፍልን ማመዛዘኑ ጉዳይ

⁷⁶ ግሎባል ፓርላሜንታ ሪፖርት 2017፣ 53.

ሊጠቀስ የሚችል ናቸው። ይሁን እንጂ ለዚህ ጥናት ለተዘጋጁ መጠይቆችና ከተሰጡ መልሶችና ከቃለ መጠይቆች ለመረዳት የተቻለው ምክር ቤቱ በሚያደርገው የክትትል እና ቁጥጥር ስርአት ውስጥ በሀገራችን ለነዚህ አካላት ተብሎ የተዘረጋ የተለየ ስርአት የለም።

ይህም በመሆኑ ምክር ቤቱ ቁጥጥር የሚያደርግባቸው መስኮችን ሌሎች የክትትልና የቁጥጥር አካላት ከሚሳተፉባቸው መስኮች መለየት ይጠበቅበታል። ነጻ ተቋማቱ በአንድ በተለየ ጉዳይ ላይ ሊያተኩሩ ቢችሉም ምክር ቤት ግን ከሌሎች በተለየ መልኩ ሁለመናዊ በሆነ መንገድ የመንግስትን ስራ አፈጻጸም ሙስና ከመኖር/አለመኖር፣ መንግስት ሕገ መንግስትንና ሕግን እየተከተለ የሚሰራ ለመሆኑ፣ የታክስ ከፋይ ገንዘብ በትክክል ስራ ላይ ለመሆኑ መንግስትን ለመጠየቅ፣ በምክር ቤት የጸደቀ የመንግስት ፖሊሲ በአግባቡ እየተተገበረ መሆኑን ለማረጋገጥ፣ የመንግስትን አሰራር ግልጽ በማድረግ የመንግስትን ተግማኒነት ለመጨመር፣⁷⁷ መንግስት ኪሳራንና ትርፍን በፍትሃዊነት የሚከፋፍል ስለመሆኑ፣ የመንግስት እርምጃዎች ሁሉ የተፈለገውን ዓላማ ያሳኩ ለመሆናቸውን የሚከታተል መሆኑ እንደ ማሳያ መጥቀስ ይቻላል። የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች ሌሎች አስፈጻሚ አካላትን በነዚህ ነጥቦች ላይ ተንተርሰው ሊከታተሏቸው ቢችሉም ክትትል እና ቁጥጥር የሚያደርጉ አካላትን በነዚህ ነጥቦች ላይ ስለሰገኙት ውጤት/ፋይዳ ክትትልና ቁጥጥር ሊያደርጉባቸው ይችላሉ። በሌላም በኩል የቁጥጥር ስራን የሚከታተሉትን አካላት በተለየ ኮሚቴ መምራት የሚያስፈልግ ለመሆኑም ከአስተያየት ሰጪዎች ለመረዳት ችለናል።

የምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴ በተለይ ከእነዚህ አካላት ጋር ከመደበኛው የክትትልና ቁጥጥር ስርአት በተጨማሪ ዓላማውን ለማሳካት የሚያስችለውን መደበኛ ያልሆኑ የክትትልና ቁጥጥር ስርአቶችንም መከተል ይችላል። ከተለመደው መደበኛ ሪፖርት፣ ጥያቄና መለስ ጊዜ ወዘተ በተጨማሪ የውጪ ተቆጣጣሪ አካላት ለአባላቱ ብሪሬንግ እንዲያዘጋጁ በማድረግ፣ ከመንግስት ተቋማት ሰራተኞች/ኃላፊዎች ጋር መረጃዎችን በመለዋወጥ፣ ሚዲያዎች ምክር ቤቱ እርምጃ እንዲወስድ የሚሳድሩትን ጫና በመጠቀም፣ ሚዲያን በመጠቀም ጉዳዩን ለህዝብ ይፋ በማድረግ፣ ሲቪል ማህበረሰብና ምሁራን ተመሳሳይ ጫና በማድረግ፣ ለአስፈጻሚው አካል ክትትል ጠቃሚ መረጃ ምንጭ በመሆን ወዘተ መደበኛ ባልሆነ መልክም የቁጥጥር ስራ መስራት ይቻላል።

⁷⁷Yamamoto; 10.

የኮሚቴው ስራ መረጃ አግኝቶ ከመተንተን በመነሳት ውጤቱን ለምክር ቤቱ፣ ለመንግስትና ለህዝብ ማቅረብን ያካትታል፡፡

በመሆኑም ኮሚቴው የሚያከናውነው ተግባር ሌሎች ተቆጣጣሪ አካላት ከሚያከናውኗቸው ያለተለየ በመሆኑ ወሰኑን መለየት እጅግ ያስፈልጋል፡፡ ምክር ቤቱም ከአስተዳዳሪዎ ተቆጣጣሪነት እንዳያወጣውም ጥንቃቄ ማድረግ ያስፈልጋል፡፡ ለዛም ሲባል ይህ ኮሚቴ በጥንቃቄ በአዋጅ ስልጣኑ ተለይቶ እንዲቋቋም ይመከራል፡፡ በሌላም በኩል የኮሚቴ ስራ መሰረቱ የመንግስት አጋርነት መሆኑም መዘንጋት የለበትም፡፡ ይሁን እንጂ ይህ አጋርነት ሁል ጊዜ የተሳካ ይሆናል ማለት አይቻልም፡፡ ለምሳሌ የደህንነት ጉዳይ፣ የፋይናንስ ሚስጢርን የሚመለከት ጉዳይ ላይ አለመግባባቶች ሊኖሩ ይችላሉ፡፡ አለመግባባቶቹንም ኮቴዎቹ ለምፍታት የተመቹ ናቸው፡፡

1.3.2.3. የኮሚቴ ስራ እና የህዝብ ተሳትፎ

በኮሚቴ ስራ ውስጥ ሌላው የሚነሳው ጥያቄ አሰራሩ ለሕዝብ ክፍት መሆን አለበት ወይንስ በሚስጥር መካሄድ አለበት የሚለው ነው፡፡ በመሰረቱ ምክር ቤት የህዝብ ወኪል እስከሆነ ድረስ አሰራሩ የጉዳዩ ባለቤት ከሆነው ወካዩ ሕዝብ የተሰወረ ሊሆን አይገባውም፡፡ ኮሚቴ በሚከታተለው ጉዳይ ከግለሰቦችም ሆነ ከሌሎች አካላት ሰፊ መረጃ እና አስተያየት ማግኘትም ያስፈልገዋል፡፡ አባላትም መራጫቸው ጋርና አጠቃላይ ሕዝቡ ጋርም ሊገናኙና ምን እየሰሩ እንደሆነ ሊታዩ ያስፈልጋቸዋል፡፡ ሕዝብ ማዳመጥን፣ ሰፊ ተሳትፎን፣ የኤክስፐርት አስተያየትን፣ እጅግ ልዩ ሁኔታ ካልገጠመ በቀር አሳታፊነትና አካታችነት የምክር ቤት ባህል መሆን ያለበት ነው፡፡ ይህ በመሆኑም በምክር ቤት ኮሚቴ ውይይቶች የተለየ ሁኔታ ካላጋጠመ በቀር ለሚዲያና ለሕዝብም ክፍት መሆን አለባቸው፡፡

UNDP የተለያዩ ሀገራትን መሰረት በማድረግ አንዳሰባሰበው መረጃ ከሆነም በምክር ቤት ኮሚቴ ውይይቶች ላይ የመንግስት ተቋም ሰራተኞችና ሚኒስትሮች፣ ፍላጎት ያላቸው ቡድኖች፣ ምሁራንና ስፔሻሊስቶች፣ መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች፣ ግለሰቦች እና ሌሎች ድርጅቶች⁷⁸ እንደቅደም ተከተላቸው በብዛት ይሳተፋሉ፡፡ እንደ ኒው ዚላንድ፣ አውስትራሊያ፣ እንግሊዝ⁷⁹ ያሉ አገራት ደግሞ በኮሚቴው ስራ ላይ የውጪ ተሳትፎን ለማበረታታትና ለማስፋት ለኮሚቴው እንዴት ማመልከት እንደሚቻል፣ ማስረጃ እንዴት

⁷⁸UNDP, Questionnaire for Parliaments, 2016.

⁷⁹ግሎባል ፓርላሜንታ ሪፖርት 2017፣ 52.

መስጠት እንደሚቻል የሚያሳይ ጋይድላይኖችን አዘጋጅተው በድህረ ገጻቸው የሚለቁ ሲሆን ይህንንም ለማፋጠን በትዊተር፣ ፌስቡክ፣ ኢንስታግራም መሳሪያ ማህበራዊ ሚዲያዎችን በመጠቀም ጭምር ኮሚቴዎቹ ለሕዝብ ተደራሽ ይሆናሉ፡፡

በሌላም በኩል የቋሚ ኮሚቴዎች ስራ በሚስጥር መከናወን አለበት የሚሉ አካላት ሚስጥራዊነት የመረጃን ምንጭ ለመጠበቅና በአባላት ዘንድም በራስ መተማመንን ለመጨመር ይጠቅማል በማለት የሚከራከሩ ሲሆን ውይይት ለሕዝብ ክፍት በሆነ ቁጥር አባላቱ እድሉን ለዲሞክራሲ በሚጎዳ መልኩ ለራሳቸው ጥቅም ያውሉታል የሚልም ክርክር ያቀርባሉ፡፡ ይሁን እንጂ አሁን ያለው ገዥ ሃሳብ የኮሚቴ ስራ ለሕዝብ ግልጽ መሆን አለበት የሚለው ሆኑ በዝግ መካሄድ ያለባቸው ውይይቶች ካሉ ኮሚቴው በልዩ ሁኔታ ሊወሰን ይገባል የሚለው ነው፡፡

የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የአሰራርና የስነ ምግባር ደንብ ቁጥር 6/2008 የሕዝብ ተሳትፎን በተመለከተ በአንቀጽ 100 ላይ ምክር ቤቱ አስፈላጊ ናቸው በሚላቸው ጉዳዮች ላይ ዜጎችና የተለያዩ አካላት እንዲሳተፉ እንደሚያደርግ የደነገገ ሲሆን ተሳትፎ የሚደረግባቸው ጉዳዮችም በህግ አወጣጥ ሂደት፣ በአፈጻጸማቸው ያስገኙት ውጤት፣ በበጀት መጽደቅ ሂደት፣ በበጀት አፈጻጸም፣ በአዲት ግኝት፣ በሚወጡ ፖሊሲዎችና እቅዶችና ባመጡት ውጤት፣ በመስክ ጉብኝት ሪፖርቶችና ግኝቶች፣ በምርጫ ክልል፣ በወቅታዊ ጉዳች ሌሎች የመንግስትና ህዝብን ጥቅም በሚመለከቱ ጉዳዮች ላይ መሆኑን ይደነግጋል፡፡ ስለሆነም በሕግ አወጣጥና በተወሰነ ደረጃም በክትትልና ቁጥጥር ስራ ላይ የሕዝብ ተሳትፎ ይኖራል ማለት ነው፡፡

ይሁን እንጂ ደንቡ ተሳታፊ አካላት በማለት የሚዘረዘራቸው አካላት መስተዳድሮች፣ የመንግስት አካላት፣ የትምህርት ተቋማት፣ የብዙሃን ማህበራት፣ የሙያ ማህበራት፣ የንግድ ማህረሰብ፣ የፖለቲካ ፓርቲዎች፣ የአነስተኛና ጥቃቅን ማህበራት፣ የመገናኛ ብዙሃንና ሌሎች ባለድርሻ አካላት ናቸው፡፡ ተሳትፎም የሚረጋገጠው በመድረክ፣ በጽሁፍ አስተያየቶች፣ ስልክ፣ ኢንፎርሜሽን ኮሚዩኒኬሽን፣ ፋክስና ፖስታ፣ መገናኛ ብዙሃን፣ በጥሪ የኮሚቴዎችን ስብሰባዎች ሂደት በመታዘብና አግባብነት ያላቸው ሌሎች መንገዶች በመጠቀም ነው(የደንቡ አንቀጽ 102-103)፡፡ በምክር ቤቱ ተሳታፊ አካላት ዝርዝር ውስጥም ሆነ ተሳትፎ ከሚረጋገጥበት መንገዶች ለመረዳት እንደሚቻለው በቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር ውስጥ የሕዝብ ተሳትፎ በጉልህ ወጥቶ የማይታይ መሆኑ ነው፡፡

ከዚህ አንጻር ለዚህ ጥናት ለተዘጋጀው መጠይቅ ምላሽ የሰጡ ባለድርሻ አካላት በምክር ቤቱ አሰራር ሕዝብ ይሳተፋል ያሉ ቢሆንም ተሳትፎው አዋጅ ሲወጣ መሆኑን ገልጸው ሕዝቡ በሕግ ትግበራ ክትትልም ቢሳተፍ ጥሩ እንደሆነ ገልጸዋል። ሕዝብም የሚሳተፍበት መንገድ ከግምገማ በፊት በሚዲያ ጥያቄና አስተያየት በመሰብሰብ፣ የሕዝብ ወኪሎች በተገኙበት መድረኮች በማካሄድ እንደሆነም ገልጸዋል። መላሾች አያይዘውም ሕዝብ ይሳተፋል የተባለውም በዜና/በሚዲያ የሚተላለፍን ጥሪ መሰረት በማድረግ የሚኖርን ተሳትፎ ሲሆን ለዚህ ተብሎ በተለየ ጥሪ የማሳተፍ ልምድ የለም ብለዋል። የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁸⁰ በሕግ አወጣት ሂደት ውስጥ አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ የአስረጂ መድረክ እንደሚዘጋጅ ገልጸው ይፋ የሕዝብ ውይይት መድረክን በተመለከተ ከሂሪንግ በቀር ሌሎች መድረኮች ክፍት የሚያደርግ አሰራር የለም ብለዋል። የግብርና እና አርብቶ አደሮች ቋሚ ኮሚቴ አመራርም⁸¹ በበኩላቸው የኮሚቴ ስራዎች ለሚዲያና ለህዝብ ክፍት መሆን እንደሚስፈልጋቸው ገልጸዋል። የክትትል መድረኮች ለሕዝብ እና ለሚዲያ ክፍት የሚያደርግ አሰራር አለመኖሩ ላይ የሚስማሙት የንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር⁸² ይህ ባለመሆኑ የሕዝብ ጥያቄ እየመለሰን አይደለም ብለዋል። የከተማ ልማትና ትራንስፖርት ኮሚቴ አመራርም⁸³ በበኩላቸው የውይይት መድረኮች በመርህ ደረጃ ሁል ጊዜም ቢሆን ለሕዝብ ክፍት መሆን እንዳለባቸው ገልጸው ተሳትፎውን በይበልጥ ለማረጋገጥ ከተቋማት እቅድ አንስቶ እስከ ሪፖርት ድረስ ያሉትን ሰነዶች ለሕዝብ በዌብ ሳይትም በመጫን ለአስተያየት ተደራሽ ማድረግ ያስፈልጋል ብለዋል። ከምክር ቤቱ ኤክስፐርቶች ጋር በተደረገው የአትኩሮት ቡድን ውይይትም⁸⁴ አባላት ሕዝብን ከማዳመጥ ይልቅ መሰረታዊ ድርጅታቸውን ስለሚያዳምጡና በኮሚቴ አባልነትም ብዙ ስለማይቆዩ ሕዝብን አያዳምጡም በማለት ሃሳባቸውን ሰጥተዋል።

ከፍ ሲል እንደተመለከተው ከሕዝብ ተሳትፎ በተጨማሪም ኮሚቴዎቹ በአሰራራቸው የሚከታተሏቸውን ተቋማት የሚያሳትፉ ለመሆኑ አብዛኛዎቹ ተቋማት የሚስማ ቢሆንም ተሳትፎው በተቋሙ አመታዊ እቅድ ግምገማ፣ በስልጠናዎችና አውደ ጥናቶች፣ መድረኮችን ማመቻቸት፣ ሪፖርት መጠየቅ፣ ግብረ መልስ

⁸⁰ በ18/8/2013 ዓ.ም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡
⁸¹ በ19/8/2013 ዓ.ም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡
⁸² በ20/8/2013 ዓ.ም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡
⁸³ በ178/2013 ዓ.ም በጽ/ቤታቸው የተደረገ ቃለ መጠይቅ፡፡
⁸⁴ በ29/7/2013 ዓ.ም የተደረገ የኤክስፐርቶች አትኩሮት ቡድን ውይይት፡፡

መሰጠት፣ የውይይት ቀጠሮ መያዝ፣ ጥያቄዎችን ማቅረብና በመልሶች ላይ ያለውን ቅሬታ/እርካታ በመግለፅ እንደሆነ ገልጸዋል። ተቋማቱ በኮሚቴው እቅድ ላይ ያላቸው ተሳትፎ ውሱን ሲሆን በሕግ ማውጣትና ሌሎች የኮሚቴ ስራዎች ላይ ያላቸው ተሳትፎም ውሱን ነው። ለዚህም ነው አብዛኛው ተቋም የኮሚቴዎች አሰራር ውጤታማ ነው ብለውም የማያስቡት።

ከባድሮሻ አካላት ምላሽ ለመረዳት እንደሚቻለው የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች ሕዝቡንም ሆነ የሚከታተሏቸውን ተቋማት የሚያሳትፉት በውስን መንገድና በውስን መስክ ብቻ መሆኑን ነው።

1.4. የባለሙያ እገዛ

በኮሚቴ ስራ ውስጥ ያደገው የሕዝብ ተሳትፎ ብቻ ሳይሆን የኤክስፐርትም ተሳትፎ ነው። በፊንላንድ ኤክስፐርቶችን መስማት በጣም ጠቃሚ ለውጥ ተደርጎ የሚወሰድ ሲሆን በተወሰነ ጉዳይ አንድ ኤክስፐርት ከሚሰማ በቀር በአብዛኛው ህግ ሲወጣ ደርዘን የሚህሉ ኤክስፐርቶች የሚሰሙበት በአንድ አመትም በሺዎች የሚቆጠሩ ኤክስፐርቶች የሚሰሙበት እድል አለ። ሌሎች ኮሚቴዎችም በኤክስፐርት በመታገዝ ክፍት የሆነ መረጃ የሚሰበስቡበትና በሰሚናር እና በመስክ ጉብኝት መረጃዎችን የሚሰበስቡበት እድልም አለ። በፊንላንድ “Committee for the Future” የተሰኘው ኮሚቴ የኢኮኖሚና ማህበራዊና ቀውስን አድረስ ለማድረግና የረዥም ጊዜ ጉዳዮችን እንዲፈታ የተቋቋመው ኮሚቴ አነስተኛ በጀት ቢኖረውም 60 የሚሆኑ ምሁራንንና ሳይንሲስቶችን ያቀፈ አማካሪ ቡድን አዋቅሮ “Forum of the Experienced and the Wise” የተሰኘውን ስራውን እንዲያግዙ አድርጓል።⁸⁵

በምክር ቤት ኮሚቴ አሰራር ውስጥ የኮሚቴን ስራ የሚያግዙ ባለሙያዎች ያሉ ቢሆንም ሚናቸው ላይ ግን በሀገራት መካከል ልዩነት ይስተዋላል። በአንዳንድ ሀገራት ባለሙያዎች በሥነ ሥርአት ጉዳይ ላይ የቴክኒክ ድጋፍን የሚደርጉ ሲሆን በሌሎች ሀገራት ደግሞ እንደ ማንኛውም የኮሚቴ (ቲም) አባል በራፖርተር እየታገዘ የሚታይና የቴክኒክ ድጋፍ የሚያደርግ ይሆናል። ባለሙያዎች ለሁሉም ኮሚቴዎች ሊመደቡ የሚችሉ ሲሆን እንደ ኮሚቴው ብዛት በምክር ቤቱ የስራ ክፍል አማካኝነት ለተወሰነ ኮሚቴ ብቻም ሊመደቡ ይችላሉ። ኮሚቴውን የሚያግዝ ባለሙያ የግድ ቋሚ ሰራተኛ መሆን የማይጠበቅበት ሲሆን ከዩኒቨርሲቲ የሚመጡም ባለሙያዎች ለኮሚቴው የቴክኒክ ድጋፍ እንዲሰጡ ማድረግ ይቻላል። ዋናው ጉዳይ ገለልተኛ

⁸⁵ Groombridge 2006

የሙያ እገዛ መሰጠቱ ነው። ባለሙያዎች በሚሰጡት አገልግሎት በፖለቲካ ፓርቲዎች መካከል ያለ የወንበር ልዩነት ትርጉም እስኪያጣ ድረስ ገለልተኛና ሙያዊ መሆን አለበት ማለት ነው። ለዚህም የኮሚቴው ሰብሳቢ ሚና ወሳኝ ነው።

ከዚህ አንጻር የበራካታ ኮሚቴዎች ችግር ነጻ እና ቁርጠኛ በሆነ የአስተዳደር ሙያተኛ አለመታገዛቸው ነው። የባለሙያዎች እገዛ ቋሚ ኮሚቴዎቹ ተግባራቸውን በብቃት እንዲያከናውኑ ብቻ ሳይሆን ምክር ቤቱም በነጻነት ስራውን እንዲከናውን የሚያግዝ ነው። እነዚህ ሙያተኞች የክትትል ደንቦችን በመተርጎም እንዲተገበሩ የሚያደርጉ፣ ከመንግስት የሚገኙ መረጃዎችን አብላልተው ለምክር ቤት አባላት ለውሳኔ የሚያቀርቡና ሕጎችን በማርቀቅ የሚግዙ በመሆናቸው በኤክስፐርትነታቸው ብቻ የተቀጠሩና በቂ ደመወዝ የሚከፈላቸው መሆን አለባቸው። ምክር ቤት ከአስፈጻሚው ተጽዕኖ ተላቆ መስራት ያለበት በመሆኑ ባለሙያተኞችን በመቅጠርና በማሳደግ፣ በማስተዳደር ረገድ ነጻነቱ ሊጠበቅለት ያስፈልጋል። ከሚቆጣጠሯቸው ተቋማት የተሻለ አቅም ሊኖራቸው ስለሚገባም በአገር ውስጥን በውጪ ተከታታይና የተሻለ የአቅም ግንባታ ትምህርትና ስልጠና ማግኘት አለባቸው።⁸⁶ እነዚህ አሰራሮች በሀገራችን የቋሚ ኮሚቴ አሰራር ውስጥ ከሞላ ጎደል ተካተው እናገናኙባለን።

ይሁን እንጂ የኮሚቴ ኤክስፐርቶችን አስፈላጊነትን በተመለከተም ከአገር አገር የተለያዩ ልምድና አሰራር አለ። ለኮሚቴ ጠንካራ ትኩረት የማይሰጡ አገራት ባለሙያዎቹን ከአስተዳደራዊ ስራ (ሰብሰባ ማደራጀት፣ ምስክር መጥራት፣ ጉዞዎችን ማመቻቸት፣ ሌላ የወረቀት ስራዎችን ከመስራት) የዘለለ ስራ የማያሰሯቸው ሲሆን እንደ አሜሪካ⁸⁷ ባሉ አገራት ኮሚቴ ቁልፍ ሚና ያለው በመሆኑ የምክር ቤቱ ኮሚቴዎቹ ብቃትና የተወሰነ ስልጣን ባላቸው ኤክስፐርቶች ይደገፋል። 18ኛ ቋሚ ኮሚቴዎቻቸውም እያንዳንዳቸው 18 ባለሙያዎችንና 12 ጸሃፊዎችን እንዲቀጥሩ በህግ ይገደዳሉ። እነዚህ ባለሙያዎችም በውስጥ ያሉ ንዑሳን ኮሚቴዎችንም የሚያለግሉ ናቸው። በዚህ መልኩ ከሚቀጠሩት መደበኛ ባለሙያዎች በተጨማሪም አባሉ የግል ባለሙያ ሊኖረው የሚችል ሲሆን ኮሚቴው ለምርመራ ስራ ተጨማሪ በጀት ማግኘት ይችላል። አንድ ባለሙያ እንደገለጹትም እነዚህ ባለሙያዎች ሁለተኛ ዲግሪና በላይ ያላቸው፣ የአስተዳደር ስራን ከመደገፍ በላይ አጀንዳ የሚቀርጹ፣ በኮሚቴ እና ሰብሳቢው ስም የሚደራደሩ፣ በኮሚቴ መካከል ህብረት እንዲኖር የሚሰሩና

⁸⁶ *ዝኒ ከማሁ፣ 2017፣ 33.*

⁸⁷ Steven S. Smith and Christopher J. Deering, *Committees in Congress*, 2nd ed. (Washington: Congressional Quarterly Press, 1990) 149.

የፖሊሲ ተንታኝ የሆኑ ናቸው። ባለሙያዎቹም በአስፈጻሚው ውስጥ ካሉ ባለሙያዎች ጋር የሚወዳደሩ ናቸው። በሮማንያ (በ1994) አብዛኛው ቋሚ ኮሚቴ 4 ባለሙያዎች የነበሩት ሲሆን ከነዚህ ውስጥ አንዱ የፖሊሲ ኤክስፐርት ነበር። ደቡብ አፍሪካ 60 የደረሱ ባለሙያተኞችን ያቀፈ የኤክስፐርት ፑል በመፍጠር ለቋሚ ኮሚቴዎች እንዲያገለግሉ ያደረገች ሲሆን ከኮሚቴዎች ጋር እንዲሰሩ የሚቀጠሩ አብዛኛዎቹ ባለሙያዎች በዩኒቨርሲቲዎች ሕግ ያጠኑ ነበሩ።⁸⁸

ከመጠይቆች የተገኙት ውጤቶች ከቃለ መጠይቅና የአትኩሮት ቡድን ውይይቶች ጋር ሲገናዘቡ የቋሚ ኮሚቴዎች አሳታፊነትና ቀረቤታ ከውጤት አንጻር ከፍተኛ ክፍተት ያለበት መሆኑን ለመረዳት ይቻላል። የምክር ቤቱ አትኩሮት ቡድን ውይይት ላይ እንደተገለጸው ኮሚቴዎቹ ከአስፈጻሚው አካል ጋር የሚያደርጉት ውይይት ሙያዊ አይደለም፤ አስፈጻሚ አካላት የሚሰጡት ምላሽ ባለሙያ ሲኖርና ሳይኖር ይለያያል፤ በቋሚ ኮሚቴዎች በኩል ባለሙያው ወቅታዊ (ሪሰንት) አይደለም የሚል ቅሬታ ቢነሳም ያን ለማድረግ አሰራሩ አይፈቅድም፤ የአባላትና የባለሙያው ግንኙነት ደካማ ነው፤ በመርህ ጉዳይ ላይ የሚሰጥን የባለሙያ አስተያየት በመተው በድምጽ ብልጫ ሁሉ ሊወሰን ይሞከራል፤ የሙያ አስተያየትን አምኖ መቀበል ላይም ዝቅተኛ ነው፤ የክትትልና ቁጥጥር ባለሙያ የለም፤ ለባለሙያው 13 ገጽ ስራ ዝርዝር ቢሰጥም ባለሙያው የሚሰራው ስራ ግን ሁለቱን ብቻ ነው፤ ባለሙያን አብቅቶ ለማቆየት የሚያስችል ጥሩ ክፍያ የለም፤ ባለሙያው መስክ ቢወጣም ሪፖርተር ሆኖ ነው የሚሰራው፤ ጠንካራ ሪፖርት ቢዘጋጅም ለአስፈጻሚው አይደርስም/ተስተክክሎ ነው የሚደርሰው፤ ባለሙያው ተጠሪነቱ ስራውን በቅርብ ለሚከታተለው የኮሚቴ ሊቀ መንበርም አይደለም፤ ባለሙያዎች ለኮሚቴ አየሰሩ አፈጻጸማቸው የሚሞላው በጽ/ቤት በኩል ነው፤ አስፈጻሜ በባለሙያ እየተጋዘ ሪፖርትና ምላሽ ሲቀርብ ኮሚቴው ከዛ በበለጠ ደረጃ አይታገዝም፤ አባላትና ባለሙያው መካከል የልምድ ልውውጥ የለም፤ የሕዝብ ተሳትፎ ቀርቶ የኮሚቴ ውይይቶች ለባለሙያውም ዝግ ነው፤ ባለሙያው አመቻች/ታዛቢ እንጂ ቴክካል ድጋፍ አያደርግም በማለት አስተያየታቸውን ሰጥተዋል።

⁸⁸ NDIIA ፣ 19.

ለመጠይቅ ምላሽ የሰጡ የአስፈጻሚ አካላትም የኮሚቴ አሰራር አሳታፊ ነው ቢሉም ተቋማትን በተሻለ ለመረዳት ግን የባለሙያ ድግፍ እንደሚያስፈልገው ገልጸዋል። ለምሳሌም የምርጫ ቦርድን የሚከታተል ኮሚቴ የቦርዱን የሰው ሃይልም ሆነ በጀት አስተዳደር በቀላሉ መረዳት የሚችል የህግ ባለሙያ ያለበትን አደረጃጀት ቢከተል የተሸለ ነው ሲሉ ከፍርድ ቤትም አንጻር ምላሽ የሰጡ አመራር የፍርድ ቤትን ሕገ መንግስታዊ ተልዕኮ እና ነጻነት ያገናዘበ ክትትል ለማድረግ መሰል ባለሙያና አደረጃጀት ያስፈልጋል በማለት አስተያየታቸውን በመጠይቅ ላይ አስፍረዋል።

ቃለ መጠይቅ ከተደረገላቸው የኮሚቴ አመራሮችም የኮሚቴው አሰራር ባለሙያና ሕዝብን ከማሳተፍ አንጻር ቀላል የማይባል ክፍተት እንዳለበት ለመረዳት ችለናል። ለምሳሌም ኮሚቴዎቹ ተገቢ ጥራት ያለውና ጠንካራ ባለሙያዎች በበቂ ሁኔታ በሙሉ ጊዜ ኮሚቴው ጋር እንዲሰሩ ሊመደቡላቸው ይገባል (ግብርና፣ በጀት ጉዳዮች)፤ የኮሚቴ ምደባም አስከተቻለ ድረስ የሙያ ቀረቤታ፣ የትምህርት ዝግጅትና ልምድንና ዝንባሌን መሰረት ማድረግ ቢችል ጥሩ ነው (ሕግ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች)፤ በተወሰነ ደረጃ የተመደቡ ባለሙያዎች ቃለ ጉባኤ ከመያዝ በዘለለ በደንብ ገባ ብለው እንዲሰሩ ማድረግ ያስፈልጋል (ግብርና)፤ የኮሚቴ ባለሙያዎች በሙያ ዝግጅታቸው ከሚገናኝ ኮሚቴ ጋር ሊመደቡ ይገባል (ግብርና)፤ የኮሚቴ አባላትም ለህግ ማውጣትና ለክትትል የሚያግዝ ስልጠና ቢሰጣቸው ተገቢ ነው፤ በነጻነትም መስራት መቻል ግዴታቸው መሆኑን መገንዘብ አለባቸው፤ እንደ ህግ ኮሚቴ ያሉት በተለይ በከፍተኛ ባለሙያ ቢታገዙ ተገቢ ነው ብለዋል። ባለሙያዎችን በሙሉ ጊዜ ለአንድ ኮሚቴ ማሰራት ባይቻል እንኳን የባለሙያ ቡድን ማደራጀት እንደሚያስፈልገው እንደሁም ውጤታማ የሆነ የጥናትና ምርምር ስራ የሚሰራ ክፍልም እንደሚያስፈልገው ከትምህርት ተቋማት ጋርም በቅርብ መስራት እንደሚያስፈልገው ገልጸዋል (በጀት)። እኚህ አመራር አያይዘውም የጥናትን ምርምር ማድረግ አንዱ ከኮሚቴው የሚጠበቅ ስራ ቢሆንም በባለሙያ እጥረትና ጥናት እንዲሰራ በተደጋጋሚ ጥያቄ ቀርቦ ምላሽ እንዳላገኙ ገለጸዋል።

1.5. የኮሚቴ ስብሰባና አጀንዳ

የኮሚቴ ስብሰባዎች እንዳግባቡ በሕገ መንግስት፣ በምክር ቤት ስነ ሥርዓት ደንብ ወይም በኮሚቴው የአሰራር መመሪያ የሚመራ ነው። የቋሚ ኮሚቴዎች የሚሰበሰቡበት ጊዜና ድግግሞሹ ከአገር አገር የተለያዩ ነው። እንደ ህንድና ጃፓን ባሉ አገራት ኮሚቴዎች የሚሰበሰቡበት ዋናው ምክር ቤት በማይሰበሰብበት ወቅት ሲሆን

እንደ ካናዳ፣ እንግሊዝ ባሉ አገራት ግን ኮሚቴዎች በምክር ቤቱ የሰብሰባ ወቅትም መሰብሰብ ይችላሉ። የመንግስትን ተቋም የሚከታተል ኮሚቴ ተቋሙን በራሱ እቅድ ወይም በምክር ቤቱ ውሳኔ መሰረት ሊከታል ይችላል። ይህ በምክር ቤት ደንብ ላይ የሚመለከት ነው። የመንግስት አካላት ፕሮገራሞች በአብዛኛው በአመት እቅድ ውስጥ የሚካተቱና በየጊዜውም ሪፖርት የሚያደርጉ በመሆኑ እያንዳንዱን ጉዳይ በጥልቀት ለመመርመር ጊዜ ያስፈልጋል። ስለሆነም የክትትል ስራ የሚሰራበትን ወቅትና እንዴት እንደሚሰራ አስቀድሞ በቂ ጊዜ በማስቀመጥ ማቀድ ያስፈልጋል። በቤልጂየም⁸⁹ የአመቱ መጀመሪያ ጊዜን ሕግ ማውጣትን ለማይመለከቱ የኮሚቴ ስራዎች የሚመድቡ ሲሆን በደቡብ ኮሪያ ደግሞ ምክር ቤቱ ረፍት በሚሆንበት ወቅት ቋሚ ኮሚቴዎች የክትትል እቅዳቸውን የሚወያዩበት ሲሆን በመኸር ወቅት ያሉ 20 ቀናት የመንግስትን አስተዳደር በመስክ ለመከታተል ይመደባል።⁹⁰ የመስክ ምልከታን ተከትሎ የበጀት ክለሳ ስራ ይጀመራል።

በአብዛኛው አገራት ውስጥ የኮሚቴ አጀንዳ የሚወሰነው በምክር ቤቱ ደንብ ሲሆን ጥናት ለማካሄድ፣ ምርመራ ለማድረግም የምክር ቤቱን ይሁንታ ማግኘት ያስፈልጋል። ይህም ኮሚቴዎች አጀንዳቸውን እንዳይቆጣጠሩና በተለይም አነስተኛ መቀመጫ ያላቸው ፓርቲዎች በመንግስት ጉዳይ ላይ እንዳይሰሙ የማድረግ እድል አለው። የኮሚቴ ሰብሳቢን የመምረጥ እድል ያላቸው የኮሚቴውን አጀንዳ የመወሰን አድል አላቸው። ይሁን እንጂ የክትትልና የቁጥጥር ስርአት ውጤታማ የሚሆነው የኮሚቴ አባላቱ ራሳቸው የትኛውን የመንግስት ጉዳይ እንደሚከታተሉ ሲወስኑ ነው። በፊሊፒንስ ይህ ጉዳይ በኮሚቴው አብላጫ ድምጽ ውሳኔ የሚሰጥበት ሲሆን በኖርዌይ የኮሚቴ አንድ ሶስተኛ ድምጽ ማግኘት በቂ ነው። ኢንተር ፓርላሜንታ ዩኒየን አንደሰባስተው መረጃ ከሆነ በኔዘርላንድስ ለምክር ቤቱ የቀረበ የአንድ ሚኒስቴር ጉዳይ፣ ከሕዝብ ወይም አንድ ድርጅት የመጣ ደብዳቤ ለኮሚቴው ስብሰባ አጀንዳ ሊሆኑ የሚችሉ ሲሆን በስሎቪያ የምክር ቤቱ አባል የተመረጠበት አካባቢ መራጭ፣ አገርን የሚመለከት ጉዳይ ሲሆን ማንኛውም ዜጋ ማስረጃ አያይዞና የጉዳዩን ጠቀሜታ አሳይቶ አንድን ነገር አጀንዳ እንዲሆንለት መጠየቅ ይችላል።

የመንግስት አካላት ሪፖርታቸውን ለምክር ቤቱ ካለኩ በኋላ (በሮማኒያ ምክር ቤት የስነ ስርአት ደንብ አንቀጽ

54 መሰረት ሪፖርቱ ለሚመለከተው ኮሚቴ ነው የሚላከው) ተገቢው ሚኒስቴር ለሚመለከተው ቋሚ ኮሚቴ

⁸⁹ Belgium House of Representatives, Rules of Procedure, Article 35::
⁹⁰ Yamamoto, 18::

ቀርቦ በአካል ያስረዳል። አባላቱም ጥያቄ የመጠየቅ መብታቸው የተጠበቀ ነው። ከመደበኛው ስርአት ጎን ለጎንም አንዳንድ አገራት (ዴንማርክ፣ ስታንዲንግ ኦርደር፣ አንቀጽ 8) በምክክር መልክ ሚኒስቴር ቀርቦ በመቅረጸ ድምጽ (ቴፕ ሪከርድ እየሆነ) ማስረዳት ይችላል። ዜጋው እንዲሳተፍ ማድረግ እንደተጠበቀ ሆኖ የመስማት (ሂሪንግ) ስርአትም ለምክክር ወይም ተጨማሪ መረጃ ለማግኘት ሊከናወን ይችላል። ሕዝቡ፣ ኤክስፐርቶች፣ ያገባናል የሚሉ ወገኖች ወይም ሲቪል ማህበራት ሃሳባቸውን በጽሁፍ እንዲያቀርቡ ማድረግና በሪፖርት አካቶ ጥቅም ላይ ማዋልም ሊፈቀድ ይቻላል።⁹¹

ኮሚቴው ስራውን ካጠናቀቀ በኋላ ጥናቱን በማጠቃለልና መደምደሚያዎችን በማስቀመጥ ሪፖርቱን ለምክር ቤት ያቀርባል። በአጠቃላይ በኮሚቴው አብላጫ ድምጽ ተቀባይነት ያገኘ ሪፖርት በዚህ መልክ ለምክር ቤቱ ለውይይት በመቅረብ የውሳኔ መሰረት በመሆን ያገለግላል። በዚህ መሰረት ጉዳዩን የተከታተለው ኮሚቴ የውይይቱን ውጤት ለምክር ቤት በቃል ወይም በጽሁፍ ማቅረብ የተለመደ አሰራር ነው። አብዛኛውን ጊዜም የውሳኔ ሃሳብ በኮሚቴ አባላት ስምምነት ይቀርባል። ይሁን እንጂ ሁል ጊዜ ጉዳዩን በስምምነት መጨረስ ስለማይቻልና የአነስተኛውም ድምጽ መሰማት ጠቃሚ ሊሆን ስለሚችል እንደ ደቡብ አፍሪካ⁹² ያሉ አገራት ልዩነት ባለ ጊዜም ልዩነቶች ለምክር ቤቱ እንዲቀርቡ ይፈቅዳሉ። ሪፖርቱን ሌላ የምክር ቤት ኮሚቴም ሊመለከተው የሚችል ሲሆን ለመንግስት አካላትና ለህዝብም ይፋ ሊሆን ይችላል። ሪፖርትም በተመረጠ ሪፖርተር በኮሚቴ/ምክር ቤቱ የጸደቀን ፎርማት ተከትሎ ሊዘጋጅ የሚችል ሲሆን በአብላጫው ድምጽ ያተስማማ አባል የልዩነት ሃሳቡን በማዘጋጀት ከአብላጫው ድምጽ ጋር በሪፖርት ተካቶ እንዲቀርብ ማድረግ ይችላል።⁹³

እንደ ፈረንሳይ (በ1996 አነስተኛ ወንበር ያለው ፓርቲ በቋሚ ኮሚቴ ውስጥ አይወከሉም ነበር⁹⁴) ባሉ ሃገራት የኮሚቴውን ስራ የሚያደራጅ፣ ምርመራ የሚያስፈልጋቸውን ነገሮች የሚመረምር፣ የማሻሻያ ሃሳቦችን ለኮሚቴው የሚያቀርብ አንድ ሪፖርተር የሚመደብ ሲሆን ሪፖርተሩም በኮሚቴው ስራተኛ የሚደገፍ ሆኖ

⁹¹ Romanian Chamber of Deputies, Rules of Procedure, Article 55; Cypriot House of Representatives, Article 24.
⁹² የደቡብ አፍሪካ ምክር ቤት፡፡
⁹³ አውስትራሊያ የምክር ቤት ስነ ስርአት ደንብ፣ አንቀጽ 42፡፡
⁹⁴ NDIIA, 15፡፡

የኮሚቴውን ተቋማዊ ሚና የሚወጣ ነው። በራፖርተሩ ሃሳብ አቅራቢነት ከመንግስት አካሉ ጋር እና ከሚመለከታቸው ጋር ስብሰባ ሊካሄድ ይችላል። በጀርመን ግን የዚህ አይነት ኃላፊነት በኮሚቴው ስራተኞች አየታገዘ የሚያከናውነው በኮሚቴው ውስጥ የሚገኝ ንዑስ ኮሚቴ ነው። ንዑስ ኮሚቴውም በአመት የዋናውን ኮሚቴ ከአንድ ሶስተኛ እስከ አንድ አምስተኛ ጊዜ በመጠቀም ስራውን ያከናውናል።

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች የአባላት አሰራርና ስነ ምግባር ደንብ ቁጥር 6/2008 የቋሚ ኮሚቴዎችን አሰራር የተመለከቱ ድንጋጌዎችን አካቷል። ደንቡ በአንቀጽ 4 ስር እንደሚደነግገው የምክር ቤቱ ኮሚቴዎች የሚመሩባቸው መርሆዎች በአጭር ጊዜና ረጅም ጊዜ እቅድ መመራት፣ ለተግባራቱ ስኬታማነት የሚረዳ ምቹ የስራ ሁኔታ መፍጠር፣ የግልጽ የተጠያቂነትና አሳታፊነት መርህ መከተል እና ተግባራትን በመገምገም መርህ መመራትን ያካትታል። ኮሚቴው ስራውን ከሚያከናውንባቸው መንገዶች ውስጥ አንዱ ስብሰባ ሲሆን የደንቡ አንቀጽ 144 እና ተከታዮቹ እንደሚደነግጉ ከግማሽ የኮሚቴ አባላት በላይ በስብሰባ ከተገኙ ምልዓተ ጉባዔ ይሆናል። የኮሚቴ የስራ ዘመን የምክር ቤቱ የስራ ዘመን ነው። ስለሆነም የኮሚቴው የስራ ዘመን ለአምስት አመት ሆኖ የሥራ ጊዜውም ከመስከረም ወር የመጨረሻ ሳምንት እስከ ሰኔ 30 ነው። በየካቲት ወርና ከሐምሌ 1 እስከ መስከረም ወር መጨረሻ ሳምንት ድረስ የዕረፍት ጊዜ ነው(የደንቡ አንቀጽ 24(2))። በደንቡ አንቀጽ 148 መሰረት ኮሚቴው አፈ ጉባኤውን በማስፈቀድ/በማሳወቅ አስፈላጊውን የሰው ሃብት በመወከል በዕረፍት ጊዜውም ስራውን ማከናወን ይችላል።

የቋሚ ኮሚቴ ስብሰባ (የደንቡ አንቀጽ 165) ዘወትር ሰኞና ረቡዕ ከጠዋቱ 3 እስከ 6:30 እና ከሰዓት ከ8:30- አስከ 11:30 የሚካሄድ ነው። አስገዳጅ ሁኔታ ከሌለ በቀር ሌላ አባልም ያለድምጽ መሳተፍ ይችላል (የደንቡ አንቀጽ 165(3))። የንዑስ ኮሚቴ መሰብሰቢያ ጊዜ ዘወትር አርብ ከ3 እስከ 5:30 እንደዚሁም ከሰዓት ከ7:30 እስከ 11:30 ይሆናል (የደንቡ አንቀጽ 177)። እነዚህ የቋሚ ኮሚቴ ድንጋጌዎች ለንዑስ ኮሚቴም ይሰራሉ። ይህ አሰራር በተግባርም እየተሰራበት ለመሆኑ ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው የኮሚቴዎች አመራሮች አረጋግጠዋል።

ስብሰባው በኮሚቴው ሊቀ መንበር የሚመራ ሲሆን የስብሰባ ሰነድ አስቀድሞ ለአባላቱ መድረስ ይገባል። የውይይት አጀንዳ በኮሚቴው ሊመነጭ ይችላል (የደንቡ አንቀጽ 31(3))። ማንኛውም የኮሚቴ አባል ረቂቅ ሕግ የማመንጨትና አጀንዳ የማስያዝ መብት ያለው ሲሆን አጀንዳ በስብሰባው እለትም ማመንጨት ይችላል። የውይይት ጊዜ በኮሚቴው የሚወሰን ሆኖ አፈ ጉባዔውን በማስፈቀድ ስብሰባው ከምክር ቤቱ ቅጥር ግቢ ውጪ ሊካሄድ ችላል። የኮሚቴው አባል ከአቅሙ በላይ በሆነ ምክንያት ወይም በሊቀ መንበሩ ፈቃድ ካልሆነ በስተቀር በስብሰባ የመገኘት ግደታ ነው። ውሳኔም በአብላጫ ድምጽ ይሰጣል (የደንቡ አንቀጽ 146)። የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር እንደገለጹት ረቂቅ ህግ ለንዑስ ኮሚቴ ወይም ከሌላ ኮሚቴ ጋር በጋር የሚታይበት አሰራር መኖሩን ገልጸው ውሳኔዎች ግን በአብዛኛው በስምምነት (በኮንሰንሰንስ) እንደሚያልፉና ልዩነት ካለም ለምክር ቤቱም የሚቀርበው ልዩነት ሳይሆን የሚጸድቀው ሃሳብ እንደሆነ ገልጸዋል። ማንኛውም የምክር ቤት አባል በማንኛውም የቋሚ ኮሚቴ ስብሰባ ያለ ድምጽ መሳተፍ ይችላል (የደንቡ አንቀጽ 165(3))። አንድ አባል ከአንድ ኮሚቴ በላይ አባል መሆን አይችልም፣ በጥያቄ መልቀቅ ይችላል፣ ከአቅሙ በላይ ባልሆነ ምክንያት ከሶስት ስብሰባዎች በላይ ከቀረ ከኮሚቴ አባልነት ሊሰናበት ይችላል።

የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አሰራርን አስመልክቶ ለባለድርሻ አካላት የተለያዩ ጥያቄዎች ቀርበውላቸዋል። በምክር ቤቱ አባላት ስረ ምግባርና አሰራር ደንቡ ላይ የተቀመጠውን አሰራር የሚውቁ ለመሆኑ ጥያቄ ከቀረበላቸው ባለድርሻ ተቋማት መካከል 76.4 በመቶው አሰራሩን እንደሚያውቁ፣ 15.6 በመቶው ደግሞ አሰራሩን እንደማያውቁ ገልጸው 70 በመቶ የሚሆኑት አሰራሩ ግልጽ እንደሆነላቸው፣ 19.6 በመቶው ለሚሆኑት ግን አሰራሩ ግልጽ እንዳልሆነ መልሰዋል። አሰራሩ ለህዝብ ያለውን ግልጽኝነትንም አስመልክተው ሲመልሱም 39.2 በመቶ ለሕዝብ ግልጽ ነው ብለው እንደሚያስቡ ሲገልጹ 50.9 በመቶው ግን የኮሚቴው አሰራር ለሕዝብ ግልጽ አይደለም ብለው እንደሚያስቡ ገልጸዋል። ቀሪዎቹ ምላሽ አልሰጡም። ይኸው ጥያቄ ከቀረበላቸው የምክር ቤቱ አባላት ውስጥ 84.2 በመቶ የሚሆኑት በምላሻቸው አሰራራቸው ለሚከታተሏቸው ተቋማት ግልጽ ነው ብለው እንደሚሰቡ ሲገልጹ 15.7 የሚሆኑት ግን ግልጽ ነው ብለው እንደማያስቡ ገልጸዋል። በሌላ በኩል ከእነዚህ መላሽ የምክር ቤት አባላት ውስጥ 63.1 በመቶው የሚሆኑት

የኮሚቴዎች አሰራር ለሕዝብ ግልጽ አይደለም ብለው ሲያስቡ 31.5 በመቶው ግን አሰራሩ ለሕዝብ ግልጽ ነው ብለው እንደሚያስቡ ገልጸዋል። አሰራሩ ለህዝብ ግልጽ አይደለም ያሉ በተጨማሪ በሰጡት አስተያየትም እያንዳንዱ ኮሚቴ ስራውን በአግባቡ ለህዝብ ያሳውቃል ማለት እንደሚያስቸግር፣ በዚህም ምክንያት የምክር ቤቱ አባል በሳምንት ሁለት ጊዜ እጅ የሚያወጣ ተደርጎ በሕዝብ እንደሚታሰብ፣ ሕዝቡ ኮሚቴ መኖሩን እንኳን የማያውቅ መሆኑ፣ ይህንንም ግልፅ የሚያደርግ አሰራር የሌለ መሆኑን፣ ተደራሽም አለመሆኑን፣ በቂ የሚዲያ ሽፋን የሌለው መሆኑን፣ የሚዲያ ዘገባ ሲቀርብ እንኳን የኮሚቴው ሀሳብ ሳይሆን የሴክተር መስሪያ ቤቱ መልስ ለዛውም ተቆራርጦ የሚቀርብ መሆኑን ገልጸዋል።

የአሰራሩን አሳታፊነትን በተመለከተም ለባለድርሻ አካላቱ ጥያቄ ቀርቦላቸዋል። ከዚህ አንጻር ጥያቄ የቀረበላቸው ባለድርሻ አካላት ሲመልሱ 53 በመቶ ያህሉ የኮሚቴዎች አሰራር በጣም ያሳትፋል፣ 25.4 በመቶ በመጠኑ ያሳትፋል፣ 3.9 በመቶ ያህሉ አያሳትፍም ሲሉ 5.8 በመቶ የሚሆኑት ምንም አያሳትፍም የሚል ምላስ ሰጥተዋል። ቀሪዎቹ ምላሽ አልሰጡም። የኮሚቴው አሰራር በጣም ያሳትፋል እና ያሳትፋል ያሉት መላሾች ኮሚቴው የሚያሳትፍበትን መንገድ ሲገልጹ በሪፖርት፣ በእቅድና አፈጻጸም ግምገማ፣ እቅድ ላይ በጽሁፍ ማስተካከያ በማድረግ፣ የግምገማ ግብረ መልስ በመስጠት፣ በጀትና ህግ ሲወጣ በሚፈጠር መድረክ እንደሆነ ነው የገለጹት። በተመሳሳይም 47.3 በመቶ የሚሆኑት የምክር ቤት መላሾች አሰራሩ ባለድርሻ ተቋማትን በመጠኑ ያሳትፋል ሲሉ፣ 31.5 በመቶ የሚሆኑት ያሳትፋል፣ 10.5 በመቶ የሚሆኑት አያሳትፍም 5.2 በመቶ የሚሆኑት ደግሞ ምንም አያሳትፍም ብለዋል። የኮሚቴዎቹ አሰራር ክትል የሚያርግባውን ተቋማት የሚያሳትፍ ለመሆኑ ለቀረበላቸው ጥያቄም ሲመልሱ 47.1 በመቶ ያሳትፋል፣ 31.3 መጠኑ ያሳትፋል፣ 13.7 አያሳትፍም ሲሉ 1.9 በመቶው ደግሞ ምንም አያሳትፍም በማለት መልሰዋል። የሕዝብን ተሳትፎ በተመለከተ ምላሽ ከሰጡት የምክር ቤት አባላት ውስጥ 63.1 በመቶው አሰራራቸውን ሕዝብን በመጠኑ ያሳትፋል፣ 15.7 በመቶው አያሳትፍም፣ 10.5 በመቶው በጣም ያሳትፋል እንዲሁም 5.2 በመቶው ምንም አያሳትፍም በማለት መልሰዋል። ቀሪዎቹ ምላሽ አልሰጡም። አሰራሩ ሕዝብን በተለያየ ደረጃ ያሳትፋል ያሉ የምክር ቤቱ አባላት ሕዝቡ የሚሳተፍበትን መንገድ ሲገልጹም በዋናነት በረቂቅ ህግ ዝግጅት እንደሆነና በተወሰነ ደረጃ በመስክ ሕዝቡ ተጠቃሚ መሆኑን ለመረዳት እንደሆነ ገልጸዋል።

82.3 እና 68.4 በመቶው የሚሆኑ የባለድርሻ አካላት እና የምክር ቤት አባል መላሾች እንደቅደም ተከተላቸው ኮሚቴው ክትትል ከሚያርግባቸው ተቋማት ጋር የቅርብ ግንኙነት ያደርጋል ብለው እንደሚያስቡ ሲገልጹ 7.8 እና 26 በመቶ የሚሆኑ የባለድርሻ አካላት እና የምክር ቤት አባል መላሾች እንደ ቅደም ተከተላቸው ኮሚቴዎች ከሚከታተሏቸው ተቋማት ጋር የቅርብ ግንኙነት ያደርጋል ብለው እንደሚያስቡ ገልጸዋል። የምክር ቤቶቹን አደረጃጀት በተመለከተ 80.3 እና 73.4 በመቶ የሚሆኑት የባለድርሻ አካላትና የምክር ቤት አባላት ተቋማቸውን የሚከታተሉ ኮሚቴ የተደራጀበት አግባብ የመላሾችን ተቋም ለመከታተል እና ለማግዘ ያስችለዋል ሲሉ 27.4 እና 21 በመቶው የሚሆኑት ደግሞ እንደቅደም ተከተላቸው ይህንን እንደሚያስቡ ገልጸዋል።

በሌላም በኩል የኮሚቴዎች አሰራር ውጤታማነት በተመለከተ ከተጠየቁት ባለድርሻ አካላት መካከል 62.2 በመቶ የሚሆኑት ውጤታማ ነው ብለው የሚሰቡ ሲሆን 27.4 በመቶው ግን ውጤታማ ነው ብለው አያስቡም። ለዚህም ምላሻቸው መሰረቱ ኮሚቴው በአሰራሩ አሳታፊ መሆን አለመሆኑ ጋር የተያዘ ሆኖ ተገኝቷል። በሌላ በኩል 73.4 በመቶው የሚሆኑት የምክር ቤት ምላሽ ሰጪዎች በበኩላቸው ኮሚቴዎቹ ውጤታማ ናቸው ብለው የማያስቡ ሲሆን 21 በመቶ የሚሆኑት ብቻ ኮሚቴው ውጤታማ ነው ብለው እንደሚሰቡ ገልጸዋል። ኮሚቴው ውጤታማ አይደለም ብለው የመለሱት የምክር ቤት አባላት ማገናዘቢያ ያደረጉት በአሰራሩ ላይ ካለ ተሳትፎ ሳይሆን አሰራሩን ተከትሎ ከሚወሰድ እርምጃ ጋር ነው። በመሆኑም አመራሮቹ የኮሚቴው ስራን ተከትሎ የሚወሰድ እርምጃ የሌለ በመሆኑና ክትትል ለሚደረግባቸው ተቋማት የሚሰጠው ግብረ መልስም በወረቀት ላይ ብቻ የሚቀር በመሆኑ ኮሚቴዎቹ ውጤታማ አይደሉም ብለዋል። ለዚህ ጥያቄ የተሰጡት ምላሾች እና የተሰጡት ምክንያቶች የተለያዩ መሆናቸው የሚያሳዩን በኮሚቴዎቹ አሰራር ውጤታማነት አረዳድ ላይ በባለድርሻ አካላት እና በምክር ቤቱ አባላት መካከል ሰፊ የአረዳድ ልዩነት መኖሩንና ይህንን ክፍተት የሚፈታ የውጤታማነት መለኪያ የሌለ መሆኑን ነው።

የኮሚቴ አሰራር ውጤታማ እንዲሆን በስልጠና መታገዝ እንዳለበት ቃለ መጠይቅ የተደረገላቸው አመራሮችም ሆነ የአትኩሮት ቡድን ተሳታፊዎች ይስማማሉ። ለኮሚቴ አባላት የተለየ ስልጠና የማይሰጥ ከመሆኑም በላይ በበቂ ባለሙያ የማይታገዙ በመሆኑ የኮሚቴ አባላቱ ከዚህ ቀደም የነበራቸውን ልምድና እውቀት ብቻ

ለተግባራቸው ሁሉ እንደሚጠቀሙ (በጀት፣ ከተማ ልማት ቋሚ ኮሚቴ አመራች⁹⁵)፣ በአስፈጻሚው አካላት አልፎ አልፎ ለኮሚቴ አባላቱ ስልጠና የሚሰጥ ቢሆንም የሚሰጠው ስልጠና ግን የኮሚቴውን ፍላጎትና ዓላማ መሰረት ያደረገ ሳይሆን የአስፈጻሚውን ተቋም ፍላጎት መሰረት ያደረገ መሆኑን (ግብርና) ገልጸዋል፡፡ ከአትኩሮት ቡድን ውይይትም ለመረዳት እንደተቻለው ለኮሚቴ አባላት የሚሰጠው ስልጠና ለክትትልና ቁጥጥር የሚሆን አይደለም፤ በፍላጎት ዳሰሳ ላይ ተንተርሶ የሚሰጥም አይደለም፤ መረጃን መሰረት ባደረገ ጥናት ታግዘው እንዲወስኑ የሚገዝ ካመሆኑም በላይ አልፎ አልፎም በስልጠና ሰብብ ተቋማት የ6 ወር የስራ ሪፖርታቸውን እንደሚያቀርቡም ተገልጿል፡፡

በአጠቃላይ የኮሚቴዎቹ አሰራር ላይ ባለድርሻ አካላት ከአሰራር አንጻር አሉ በማለት ከዘረዘሯቸው ችግሮች ውስጥ፤

- የመስክ ክትትል ቢደረግም ቋሚ የሆነ የድጋፍ፣ ክትትል፣ ቁጥጥር እና የመስክ ጉብኝት ስራ እንደማይሰራ፣ ግኝቶች ወደ ውጤት እንደማይቀየሩ፤
- በጉብኝት የተለዩ ችግሮች ተከታትሎ የመፍታት ስራ ስለማይሰራ ችግሮች እንደማይፈቱ፤
- ክልል ለሱፐርቪዥን ሲወጣ ከሚመለከታቸው ኃላፊዎች ጋር ቢወጣ ችግሮችን እዛው የማስተካከል እድልም ሊኖር ሲችል ይህንን እድል አለመጠቀም፤
- የክትትል አቅም ችግር መኖሩ፤
- ሕዝብ በተወሰነ ደረጃ የሚሳተፍ ቢሆንም ኮሚቴዎቹ ለሕዝብ ቅርብ አለመሆናቸው፤
- የመስክ ምልክታ ውጤት በአካል ውይይት የሚደረግበት አግባብ በሚፈለገው ደረጃ አለመሆኑ፤
- አብዛኛው ክትትል በሪፖርት ላይ ተመስርቶ የሚከናወን በመሆኑ በውሸት ተከሸኖ በሚቀርብ ሪፖርት በመሬት ላይ ካለው የሕዝብ እውነታ ላይ አጣጥሞ መገምገም አለመቻል፤
- ለሙያው ቅርበት ባላቸው አካላት አለመመራት፣ የሙያ ድጋፍ በሚያደርግ አማካሪ አለመታገዝ፣ የውጪ ተሞክሮ አለመውሰድ፤
- የሎጀስቲክስ ችግር (ለምሳሌ የተሽከርካሪ ችግር) መፍታት አለመቻል፤

⁹⁵ በ22/7/2013 ዓም እና በ17/8/2013 የተደረጉ ቃለ መጠይቆች፡፡

- የዲሞክራሲ ተቋማትን ባህል በሚፈለገው ደረጃ አለመረዳት፣ በህግ ወይም አስተዳደር እውቀት ባለውና በተወሰነ ጉዳይ ላይ መወሰን በሚችል ኮሚቴ አለመመራት፣ ከዚህ አንጻር ሁሉንም ጉዳይ ለአፈ ጉባዔ ከማቅረብ በተወሰነ ደረጃ ኮሚቴዎች መወሰን አለመቻል፣
- በሚገኙ ግኝቶች ላይ አስፈጻሚውን ለመጠየቅ ድፍረትና አቅም አለመኖር፣
- ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ ፖለቲካዊ፣ መልካም አስተዳደር ኮሚቴ አለማደራጀት፣
- ግኝቶችን ለህግና ለፖሊሲ ማውጣት መጠቀም ላይ ሰፊ ክፍተት መኖሩ፣
- አንድ ኮሚቴ የሚከታተለው ተቋማት መብዛት፣
- አሰራርንም ሆነ አደረጃጀቱን ለተጠሪ ተቋማት በስልጠና ወይም በጽሁፍ አለማቅረብ፣ አላማና ተግባራቸውን ለሚከታተሏቸው ተቋማት በበቂ ሁኔታ አለማሳወቅ፣
- ከመስሪያ ቤቶች የስራ ባህሪ ጋር የማይሄዱ የኮሚቴው ዝርዝር መኖሩ፣ ተቀራርቦ መስራት ላይም ክፍተት መኖሩ፣ በሪፖርት ብቻ ግብረ መልስ መስጠት ውጤታማ የማይደርግ መሆኑ፣ ውጤታማ እንዲሆን አደረጃጀቱን ማስተካከል የሚያስፈልግ መሆኑ፣ ከሪፖርት በላይ ግምገማው የህብረተሰቡ ተጠቃሚነት ያማካለ አለመሆኑ፣
- ስለሚከታተለው ተቋም በቂ እውቀት አለመኖር፣ እንደ ገምጋሚና ትእዛዝ አስተላላፊ ሳይሆን አጋዥና ደጋፊ መሆን ላይ በበቂ ሁኔታ አለማተኮር፣ አባላቱም በተቻለ መጠን በሚከታተሉት ጉዳይ ላይ ሙያው እውቀት ያላቸው አለመሆኑ፣
- የኮሚቴ አባልነት የሙያ ስብጥር የጠበቀ አለመሆኑ፣ ኮሚቴውም በሙያው አይነት አለመማደራጀት፣
- ተቋማትን በአካል በተሟላ ሁኔታ አለመጎብኘት፣
- ከክልልም ሆነ ከሌሎች ምክር ቤቶች እንዲሁም ክትትል ተቋማት ጋር የልምድ ልውውጥ አለማድረግ፣
- ቋሚ ፕሮግራም በማውጣት ሳያቆራርጥ ክትትልና ቁጥጥር አለማድረግ

የሚሉ ሃሳቦች በኮሚቴው አሰራርና አደረጃጀት የተሰጡ ተጨማሪ ሃሳቦች ናቸው፡፡

1.6. የክትትል ስራ እርምጃ እና ተግዳሮቶች
 በመርህ ደረጃ ቋሚ ኮሚቴዎች በምክር ቤቱ ዘመን ልክ የተረጋጋ አባልነት ያላቸው ናቸው፡፡ በአግባቡ እስከተመሩና በቂ ሃብት እስካላቸውም ድረስ የተደራጀ፣ አግባብና ጥልቀት ያለው፣ በመረጃ የተሞላ ጥራት

ያለው ውጤት በማምጣት የመንግስትን አሰራር ለማሻሻል ያግዛሉ። ይሁን እንጂ ቋሚ ኮሚቴዎቹ የሚያከናውኑት የክትትልና ቁጥጥር ተግባር በአዎንታዊ ሆነ በአሉታ በሚወሰድ እርምጃ ካልታገዙ ክትትልና ቁጥጥር ውጤታማ አይሆንም። የቁጥጥር ስራ ውጤታማ እንዲሆን ቁጥጥሩን ተከትሎ የሚወሰድ እርምጃ መኖር አለበት ነው። ሕዝቡ በአስፈጻሚ አካል ላይ በምርጫ ሊወሰድ የሚችለው እርምጃ እንደተጠበቀ ሆኖ ኮሚቴው በዚህ ረገድ ከሚወስዳቸው ርምጃዎች መካከል እጥረቶችን ለሕዝብ ይፋ ማድረግ፣ የማስተካከያ ሕጎችንና ፖሊሲዎችን ማውጣት፣ የበጀት ምደባው እና በጀቱ በምን መልኩ ተግባር ላይ መዋል እንዳበት መወሰን/ተጽዕኖ ማሳደር፣ መንግስት እጅግ በባሰ ሁኔታ ውስጥ ሲገኝም ሾት አፍ ና ኮንፌደንስ መወሰን፣ በኢፒችመንት መጠየቅ ...ወዘተ ሊጠቀሱ ይችላሉ። ኮሚቴው የሚከናወነውን ለህዝብ የማጋለጥ ተግባርን ተከትሎም የህዝብ፣ ሚዲያና ሲቪል ማህበረሰብ ጫና እንዲበረታ፣ የወንጀልን ጨምሮ መደበኛ ምርመራ እንዲጀመር ማድረግ ይቻላል።

ይሁን እንጂ እነዚህን እርምጃዎች ለመውሰድ ቋሚ ኮሚቴ ከመንግስት አካላት መረጃን ለማግኘት ያለው ስልጣን፣ የሰጣቸው የማስተካከያ አስተያየቶችም መተግበራቸውን ለማረጋገጥ የሚችልበት ስልጣን ውሱንነት እንቅፋት ሊሆኑ ይችላሉ። በበርካታ ሀገራት የክትትልን ውጤት ተከትሎ ቋሚ ኮሚቴዎች በአስፈጻሚው አካላት ላይ እርምጃ መውሰድ መቸገራቸው ከፍተኛ ችግር ነው። በምክር ቤት ውስጥ የሚገኙ ቋሚ ኮሚቴዎች ስርአት ያለው የክትትልና ቁጥጥር ስርአት የመዘርጋት፣ አባላቱን እንደ የስልጠና ቦታ በመሆን የማገልገልና በመስካቸው የተካኑ የመሆን እድላቸው ከፍተኛ ቢሆንም በቋሚ ኮሚቴዎች አደረጃጀት ውስጥ ራሱን የቻለ የቋሚ የክትትልና ቁጥጥር ኮሚቴ ማደራጀት ይህንን ጥረት ይበልጥ ውጤታማ ለማድረግ ያግዛል። አብዛኛው ሀገራት የክትትልና ቁጥጥር ስራ የመስራት ዓላማ ያላቸው መሰል ቋሚ ኮሚቴዎች አላቸው።

ከምክር ቤቶች ቋሚ ኮሚቴዎች ጎን ለጎንም በመንግስት አስፈጻሚ አካላት ውስጥ የሚገኙ ተቆጣጣሪ አካላት የምክር ቤት ኮሚቴዎችን የክትትልና ቁጥጥር ስራ ሊያግዙ ይችላሉ። እነዚህ አካላት በአብዛኛው ከመንግስት ተቋማት ጋር እንደ ጥንድ ሆነው የሚደራጁ ሲሆን አጠቃላይ ስራውንና ዘርፈ ብዙ ተግባራትንም ለመከታተል ስልጣና ያላቸው ናቸው። የመንግስት ወጪ አስተዳደር፣ የደህንነት ጉዳይ፣ የጸረ ሙስና ጉዳይ፣ የሰብአዊ መብት ጉዳይ በዚህ መልኩ በክትትል ቋሚ ኮሚቴ ሊታዩ የሚችሉ ናቸው። ይን እንጂ በአስፈጻሚው ውስጥ

ያለ ይህ አካል ነጻ ነው ቢባልም የሚያደርገው ቁጥጥር ጠንካር (ከአርምስ ሴንግዝ) ያልዘለለ የሚባል በመሆኑ የምክር ቤትን ቁጥጥር ውጤታማነት አስቸጋሪ አድርጎታል፡፡

በሌላም በኩል ሀገራት ለክትትልና ቁጥጥር ስራ ውጤታማነት “Committee of Enquiry” የሚባል ጊዜያው አጣሪ ኮሚቴ ሲያቋቁሙ ይታያል፡፡ ይህ ኮሚቴ አንድ ልዩ ጉዳይን ለመመርመር/ለማጣራት በጊዜያዊነት ሊቋቋም የሚችል ሲሆን የመንግስት አካላት በተወሰነ ጊዜ ውስጥ ለኮሚቴ መፍትሄ ሃሳቦች ምላሽ እንዲሰጡ የማድረግን አሰራር ሊያጠናክር ይችላል፡፡ በሀገራችን የዚህ አይነት ቋሚ ኮሚቴ የሌለ ቢሆንም ለተወሰነ ጉዳይ የአስፈጻሚውን አካል የሚከታተልና የሚቆጣጠር ጊዜያዊ ኮሚቴ ሊቋቋም ይችላል፡፡ የአስቸኳይ ጊዜ አዋጅን አፈጻጸም ለመከታተል፣ የምርጫ ውጤትን ተከትሎ የተከሰቱ የመብት ጉዳዮችን ለመከታተል የተቋቋሙ ኮሚቴዎች ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡ ይሁን እንጂ የኃላፊነትና ተጠያቂነት መስመር መዳከም በበርካታ ሀገራት ይታያል፡፡

የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች በክትትልና በቁጥጥር የለቡቸው ድክመቶች እንዲስተካከሉ የሚያስችሉ እርምጃዎችን የመውሰድ ስልጣን አላቸው፡፡ የሚወሰድ የመፍትሄ እርምጃም የህግ ድጋፍ ማድረግን፣ የተለየ ክፍተት በሕግ እንዲሞላ ማድረግን፣ የበጀት እርምጃ፣ ክፍተቱ ከተቋሙ ድክመት የመነጨ ከሆነ ድክመት እንዲታረም መመሪያ መስጠትና መታረሙን ማረጋገጥ፣ ችግሩም መሰረታዊ ከሆነ በጠቅላይ ሚኒስቴሩ አማካኝነት እርምጃ እንዲወሰድ ማድረግና አፈጻጸሙን መከታተል ሲሆኑ ክትትልና ቁጥጥር የተደረገባቸው ተቋማት ለምክር ቤቱ ተጠሪ የሆነ አካል ከሆነ በህግ መሰረት አስፈላጊው እርምጃ መውሰድን ያካተቱ እርምጃዎች ናቸው፡፡ እነዚህ እርምጃዎችም በደንብ ቁጥር 6/2008 አንቀጽ 168(3) መሰረት በቋሚ ኮሚቴዎችም ሊወሰዱ የሚችሉ ናቸው፡፡ በሌላም በኩል በክትትልና ቁጥጥር የተገኙ ግኝቶችን ጭምር መሰረት በማድረግ ማንኛውም የኮሚቴ አባል በሚኒስቴሮች ምክር ቤት እምነት አጥቻለሁ የሚል ሞሽን ማቅረብ ይችላል (የደንቡ አንቀጽ 98)፡፡

ቋሚ ኮሚቴዎቹ ግኝታውን መሰረት በማድረግ ህግ እንዲሻሻል እንዲሁም ኃላፊ ከስልጣን እንዲነሳ እስከማስደረግ የደረሰ እርምጃ እንዲወሰድ ማስቻላቸው በውይይት⁹⁶ ቢነሳም ይሁን እንጂ እርምጃ አወሳሰዱ

⁹⁶ ሰኔ 11/2013 ዓ.ም በምክር ቤቱ በጥናቱ የመጀመሪያ ረቂቅ ውይይት ላይ የተነሳ ሃሳብ ቢሆንም ማሳያ አልቀረበትም፡፡

ላይም በርካት ክፍተቶች እንዳሉ ለመረዳት ተችሏል፡፡ ከመጠይቅ ምላሾች ለመረዳት እንደተቻለው ለምሳሌ በዋና አዲትር ግኝት ላይም እርምጃ አለመወሰዱና ምክር ቤቱም ከአስፈጻሚው ነጻ አለመሆኑ ተጠያቂነትን ያዳከመ መሆኑን ለመረዳት ተችሏል፡፡ የበጀት ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር እንደገለጹት በ6 ተቋማት ላይ ተደጋጋሚ ሪከመንዴሽን ቢያቀርቡም ምንም እርምጃ አለመወሰዱንና ለተቋማት የሚልኳቸው የሕዝብ ጥያቄዎች አብዛኛው ምላሽ እንደማያገኝ የገለጹ ሲሆን የከተማ ልማትና ኮንስትራክሽን ቋሚ ኮሚቴ አመራርም በበኩላቸው ተጠሪ ተቋማት ለኮሚቴው ግኝት/አስተያየት ምንም ምላሽ ባይሰጡ የሚወሰድ እርምጃ እንደሌለ ገልጸዋል፡፡ በሌላም በኩል ለመጠይቅ ምላሽ ከሰጡ ባለድርሻ አካላት ለመረዳት እንደተቻለው ኮሚቴው የሚሰጣቸው አስተያየቶች ሙያዊና ዝርዝር ሳይሆኑ ጥቅል በመሆናቸው ለእርምጃ እንደማይመቹ፣ በአንዳንድ ጉዳይ ላይ (ለምሳሌ በባህልና ቱሪዝም ጉዳይ) ያለ መረጃ፣ እውቀትና ባለሙያ እገዛ አስተያየት መስጠት ለእርምጃ ስራው ማስቸገሩ ተገልጿል፡፡

ከአትኩሮት ቡድን ውይይት እንዲሁም የባለድርሻ አካላት ከሞሉት መጠይቅ ለመረዳት እንደተቻለው የኮሚቴዎቹ አሰራር ውጤታማ ከማይሆኑባቸው ምክንያቶች ውስጥ አንዱ ኮሚቴዎቹ ግኝታቸውን መሰረት አድርገው የሚወስዱት እርምጃ የሌለ መሆኑ ነው፡፡ የአትኩሮት ቡድን ውይይት ላይ ከተደረገው ውይይትም በቋሚ ኮሚቴዎች የሚወሰዱ እርምጃዎች አጥጋቢ አለመሆናቸውን ለመረዳት ችለናል፡፡ ከዚህ አንጻር የውይይቱ ተሳታፊዎች እንደገለጹት የኮሚቴ አባላት እና ተቋማት በጣም በሚቀራረቡበት ሁኔታ ለእርምጃ አወሳሰድ ችግር ፈጥሮ እንደነበር፣ የእርምጃ እርምጃ ላይ ካለው ክፍተት በመነሳትም ተጠያቂነት የለም ለማለት የሚቻል መሆኑን፣ በመንግስት አካላት ላይ አስተማሪና ወሳኝ እርምጃ ስለማይወሰድ የሕዝብ ጥያቄ የማይመለስ መሆኑን፣ ክትትልና ቁጥጥር ውጤታማ የማይሆነውም ይህ ሰፊ ክፍተት ስላለ መሆኑን፣ እንደ ስኳር ኮርፖሬሽን ያሉ ችግሮች ኮሚቴው እያወቃቸው ያልተፈቱት ተጠያቂነት በወረቀት ላይ ብቻ ስለሚያልቅ መሆኑን፣ አልፎ አልፎም ሪፖርት የሚስተካከል መሆኑን፣ የመስክ ሪፖርት ለህዝቡ እንደማይደርስና ህዝቡም ያለውን ስልጣን ተጠቅሞ መጠየቅ እንዳይችል ስለሆነ መሆኑን ገልጸዋል፡፡

የባለድርሻ አካላትም በዚህ ሃሳብ ይስማማሉ፡፡ ከባለድርሻ አካላት መጠይቅ ምላሾች ለመረዳት እንደተቻለው ኮሚቴዎቹ ፓርቲን መሰረት ያደረግ ግምገማ ስለሚያደርጉ፣ አዳዲስ ሃሳቦችን እየቀረበ እንዲተገበሩ አለማድረጋቸው፣ ስልጣናቸውን፣ አገልግሎታቸውን መሰረት ያደረገ ድጋፍ አለማድረጋቸው ይልቁንም

አስተያየት ከመስጠት በላይ አሰራሮችን ነድፈው አቅጣጫ ማሳየት አለመቻላቸው፤ በተከታታይ አሰራራቸውን አለማሳወቃቸው፤ ሚዲያ አለመጠቀማቸው፤ ከቁጥጥር ባለፈ ማስተማርና መደገፍ ላይ አለማተኮራቸው፤ ከሪፖርት በተጨማሪ በጥናትና በመስክ ምልክታ ላይ አለማተኮራቸው የእርምጃ እርምጃ አወሳሰዱን እንዳዳከመው ሲገልጹ አንድ የሕግ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራርም በበኩላቸው ከሚቴዎቹ (አባላት) ከሕዋስ አሰራር በተለየ የምክር ቤት አሰራርን በመከተል በነጻነት ኃላፊነታቸውን ሊወጡ ያስፈልጋል ብለዋል፡፡

ምክር ቤቱ አሰራርና ስነ ምግባድ ደንብ ቁጥር 6/2008 አንቀጽ 64 መሰረት ምክር ቤቱ የሚወስናቸው ውሳኔዎች ፖሊሲ ማጽደቅ ወይም ውድቅ ማድረግ፤ እርምጃ እንዲወሰድ መጠየቅ፤ ለአንድ ጉዳይ ወይም ሁኔታ ትኩረት እንዲሰጥ መጠየቅ፤ አንድን የመንግስት ተግባር መደገፍ ወይም መቃወም፤ የአቋም መግለጫና ምክር ሃሳብና መልዕክት ማስተላለፍ ቢሆንም ምር ቤቱ የሕዝብ ሉዓላዊ ስልጣን ባለቤት የሆነና በመንግስት ላይ እምነት ባጣ ጊዜ የመጨረሻ እርምጃ ሁሉ መውሰድ የሚችል መሆኑን መዘንጋት፤ በህገ መንግስቱ በተሰጠው ስልጣን ልክ ለመስራት ነጻ አለመሆን፤ ሌሎች እርምጃ ሊወስዱ የሚችሉ አካላትን በዚህ ረገድ የነቃ ተግባር እንዲከናወኑ አለመቆጣጠርም ችግር እንደሆኑ በቃለ መጠይቅ የተሳተፉ አባልት ገልጸዋል፡፡ በሌላ በኩል ከተሰጡት መጠይቆች ለመረዳት እንደተቻለው በግኝቶች ላይ በምክር ቤቱ፤ በኮሚቴው፤ በአፈ ጉባኤ የሚወሰዱ እርምጃዎች በግልፅ አለመለየታቸውም የክትትል እርምጃ ውጤታማ እንዳይሆን አድርጎታል፡፡ በተመሳሳይም የንግድን እና ኢንዱስትሪ ቋሚ ኮሚቴ አመራር በበኩላቸው ግኝቶችን ሁሉ ለኮሚቴው ብሎም ለምክር ቤት እያቀረቡ ውሳኔ ከመጠበቅ ይልቅ ንዑስ ኮሚቴዎችን አቅም በመጨመር በተወሰኑ ጉዳዮች ላይ በራሳቸው ውሳኔ በመስጠት እንዲከታሉና ሪፖርት ማቅረብ እንደሚሻልም ገልጸዋል፡፡ በዚህ ረገድ ቅሬታ የመስማት፤ በእቀድና አፈጻጸም ላይ የጽሁፍ ግብረ መልስ መስጠትና መሰል ተግባራት በንዑስ ኮሚቴው እየተሰሩ ንዑስ ኮሚቴውን ተጠያቂ ማድረግ እንደሚሻል ገልጸዋል፡፡

በሌላም በኩል የግብርናና አርብቶ አደሮች ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር ከሰጡት አስተያየት ለመረዳት እንደተቻለው ኮሚቴው የሚያገኛቸው ችግሮች ከአንድ ሴክተር በላይ (ለምሳሌ ግብርና፤ ንግድና ኢንዱስትሪ፤ ጥቃቅንና አነስተኛ ተቋማት፤ የስር እድል ፈጠራ ኮሚሽን ወዘተ) እንዲሁም ክልሎችን ካላሳተፈ የማይፈታ በመሆኑ ሀጋዊ የምክክር መድረክ መፍጠር አለመቻልም ተጠያቂነት እንዳይጠናከር ያደርጋል ብለዋል፡፡

በዚህ ረገድ ኮሚቴዎች ችግሮች በቅንጅት ሊፈቱ የሚችሉበትን እቅድ በማውጣት ከአስተባባሪ ኮሚቴው ጋር በጋር መስራት ይገባቸዋል ብለዋል፡፡

በአጠቃላይም ኮሚቴዎቹ ውጤታማ እርምጃ እንዳይወስዱ እንቅፋት ሊባሉ የሚችሉ ጉዳዮች ሲጠቃለሉ በአራት ተከፍለው ሊታዩ ይችላሉ፡፡ እንዚህም፤

- የፖለቲካ ምህዳር እና ሃሳብን በነጻነት የመግለጽ መብት ተግባራዊነት መጥበብ፤
- የበጀት በተለይ የኮሚቴ በጀት ማነስ/አለመኖር፤
- የክትትል ስራ እንዲከናወን ያለ የፖለቲካ ፍላጎት እና
- የምክር ቤቱ የክትትልና ቁጥጥር ስልጣን ወሰን ማነስ

ተብለው ሊታዩ ይችላሉ፡፡

1.7. የቋሚ ኮሚቴዎች ውጤታማነት

በአለማችን ላይ የምክር ቤት ስራ ውጤታማ እንዳይሆኑ የሚያደርጉ በርካታ ምክንያቶች ይገኛሉ፡፡ በዚህ መልኩ ከሚጠቀሱት ችግሮች ውስጥ

- ኮሚቴዎች ለውጥ እንዲመጣ የማስገደድ አቅማቸው፤ ከአስፈጻሚው ጋር ያላቸው ግንኙነት፤ ሃብት፤ የሀገሪቱ ፖለቲካ/ፓርቲ ስርአት፤ የኮሚቴው ጥንቅርና የአባላቱ ሚና፤ የኮሚቴው ስትራቴጂክ ክብርና አመራር
- ሚኒስቴርን የመጥራትና የመጠየቅ ስልጣን፤ መረጃ የማግኘት ስልጣን፤ ከዚህም የተነሳ መረጃን ለማግኘት በአስፈጻሚው አካል ላይ ጥገኛ መሆናቸው፤
- የተቋማዊ አቅም እና ሀብት ውሱንነት በአስፈጻሚው አካል ላይ ጥገኛ እንዲሆን ማድረግ፤
- የአባላት እውቀት፤ ልምድ፤ ክህሎት እጥረት⁹⁷ ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡

ምንም እንኳን የውጤታማነት አረዳዳቸው የተለያየ ቢሆንም ከፍ ሲል እንደተመለከተው ቀላል የማይባሉ ባለድርሻ አካላት እና የምክር ቤቱ አባላት በአሁኑ ሰዓት ያለው የሀገራችንን ቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር እና አደረጃጀት ሙሉ በሙሉ ውጤታማ ነው ለማት እንዳማይቻል ገልጸዋል፡፡ የኮሚቴዎቹ አሰራርና አደረጃጀት

⁹⁷ *Strengthening Legislative Capacity in Legislative-Executive Relation, National Democratic Institute for International Affairs, Legislative Research Series, 2000.5, Washington.*

ውጤታማ እንዳይሆን ያደረጉ በርካት ምክንያቶች መኖራቸውን በዚህ ጥናት የተሳተፉ አካላት የገለጹ ሲሆን ከተጠቀሱት ምክንያቶች ውስጥ ዋና ዋናዎቹ የሚከተሉት ናቸው፡፡

- ✓ ኮሚቴዎች የማይገናኙ ተቁዋምን አዳምረው መከታተላቸው፣ ተጠሪ ተቋማትን ተመጋጋቢና ተመሳሳይ ጉዳዮች መሰረት በማድረግ አለማደራጀት፣ አደረጃጭ በጣም ጠባብ መሆኑ፣ ለምሳሌም የተፈጥሮ ሀብት ልማት ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ ተደራጅቶ እያለ የተፈጥሮ ሃብት መስሪያ ቤት ለግብርና ኮሚቴ ስር መሆኑ፣ የሴቶች ወጣቶችና ማህበራዊ ጉዳይን የሚከታተለው ኮሚቴ አራት ግዙፍ መስሪያ ቤቶችንና በርካታ ተጠሪ መስሪያ ቤቶችን በአንድነት መያዙ፣ በኢኮኖሚ ስር መካተት ያለበት ባህልና ቱሪዝም በማህበራዊ ስር መካተቱ፣
- ✓ ልዩ ትኩረት የሚያስፈልጋቸውን (ሴቶች፣ አካባቢ ጥበቃ፣ አርብቶ አድር፣ አካል ጉዳተኛ) አካላት የሚከታተልን ኮሚቴ በአግባቡ አለመለየት፣
- ✓ ቋሚ ኮሚቴዎቹ የተደራጁበትን ዓላማ በሚገባ ተረድተው ከፓርቲ ተጽዕኖ በመላቀቅ በነጻነት መስራት አለመቻል፣ የምክር ቤትን ስራና የፓርቲ ስራን መደበላለቅ፣ አባላት በነፃነት እንዲሰሩ የፓርቲ ዲሲፕሊን አተገባበር በግልፅ አለመቀመጥ፣ ከቀጥታም ሆነ ቀጥታ ካልሆነ የአስፈጻሚው ተፅዕኖ ለመላቀቅ የኮሚቴ ሰብሳቢዎች በአስፈጻሚው ሳይሆን በቀጥታ በምክር ቤቱ እንዲመረጡ አለማድረግ፣
- ✓ አመራሩ የኮሚቴን ግኝቶችን እንዲፈጸሙ ከማድረግ ርቆ መቀመጡ፣
- ✓ በግኝቶች ላይ ከምክር ባለፈ እርምጃ መውሰድ አለመቻል፣ ግኝቶችን ራሱን ችሎ የሚከታተል አካል አለመኖሩ፣
- ✓ በቂ የመሰክ ምልክታ ግዜ አለመኖሩ፣ የአስፈጻሚ አካላትንም በሚፈለገው ልክ ለጥያቄ አለመጥራት፣ በመረጃ እና ጥናት ላይ የተመሰረተና በባሙያ በታገዘ ሁኔታ የሕግ ማውጣትና የምርምራ ስራ አለመስራት፣
- ✓ በቂ የሚዲያ ሽፋን አለመኖር፣ የራስ ሚዲያ አለመኖር፣
- ✓ የሕዝብ እምነት ለማግኘት አለመስራት፣
- ✓ ኮሚቴዎቹ ከሕግ ማውጣትና መከታተል ውጪ ላሉ ስራዎች በቂ ትኩረት አለመስጠታቸው፣ በውክልና የሚወጡ ሕጎችን ከጅምሩ አለመከታተል፣
- ✓ ለቋሚ ኮሚቴ እና ንዑስ ኮሚቴዎች በቂ ሃብትና ስልጣን አለመስጠት፣

- ✓ ከተግባራቱ ጋር የተያዙ በቂ ስልጠና፣ ልምድ ልውውጥ አለመኖር፣
- ✓ ከኮሚቴ አባላት ብዛት የተነሳ ምቹ የስራ ቦታ አለመኖር፣
- ✓ በኮሚቴው አመራርና አባል መካከል ግልፅ የሆነ ስራ ክፍፍል አለመኖር፣
- ✓ ብቃት ባለው ባለሙያ፣ ጥናትና ምርምር አለመታገዝ፣
- ✓ ሲቪል ማህበራት በፓርላማ ስራ የዘወትር ተጋባዥ መሆን ሲገባቸው አለመሆናቸው፣
- ✓ ወደ ምርጫ ክልል ሲኬድ በቂ ጥቅማ ጥቅምና የህዝብ አስተያየት መቀበያ ቢሮ አለመኖር፣
ከምርጫ ክልልም ሆነ ከአጠቃላይ ህዝቡ ጋር ግንኙነት የሚደረግበት መንገድ አለመፍጠር፣
- ✓ የኮሚቴም ሆነ የንዑስ ኮሚቴ ስልጣን ከፍ እንዲል አለማድረግ፣
- ✓ የምክር ቤቱን አሰራር የሚከታተል ቋሚ ኮሚቴ አለመኖር፣
- ✓ ተጠያቂነትን ግልፅነት አለመኖር፣ ጥሩ ለሚሰራ ቋሚ ኮሚቴ እና የአስፈጻሚ አካል የማበረታቻ ስርአት አለመኖር፣
- ✓ ኮሚቴዎችን በሰው ሃይል፣ በበጀት፣ በቁሳቁስ አለማደራጀት፣

የሚጠቀሱ ናቸው፡፡

ክፍል ሶስት

2. ማጠቃለያ እና ምክር ሃሳብ

2.1. ማጠቃለያ

ይህ ጥናት የተከናወነው የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች የአሰራር እና አደረጃጀት ተግዳሮቶችን እና ውጤታማነቱን ለማጥናት ነው። ጥናቱን በወሰኑ ለማከናወን የተለያዩ አግባብነት ያላቸው ጽሁፎች የተዳሰሱ ሲሆን የበርካታ ሀገራት ልምድም ተዳሰዋል። በዚህ ጥናት ውስጥ በተለምዶ የሲቪል እና የኮሙን ሎው የህግ ስርአትን ይከተላሉ ከሚባሉና ካደጉት ሀገራት ልምድ በተጨማሪ የአፍሪካ ሀገራትንም ልምድ ለመመልከት ተሞክሯል። የመጀመሪያ ደረጃ መረጃ መሰብሰቢያ መንገዶችንም በመጠቀም ባለድርሻ አካላትንና ምክር ቤቱን መሰረት ያደረጉ መረጃዎችም ተሰብስበው እየተገናዘቡ ተተንትነዋል። ከጽሁፎቹ፣ የሀገራት ልምድ፣ ተቀባይነት ካለው አሰራር እንዲሁም ከሌሎች የመጀመሪያ እና ሁለተኛ ደረጃ መረጃዎች ትንታኔ ለመረዳት እንደተቻለውም የኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎቹ አሰራርና አደረጃጀት ሙሉ በሙሉ ውጤታማ ነው ለማለት አይቻልም። ለዚህም በርካታ ተግዳሮቶች በጥናቱ የተለዩ ሲሆን ተጠቃለው ሲታዩም የሚከተሉትን ያካትታሉ።

- ቋሚ ኮሚቴዎቹ የተለያዩ ተግባራት ቢኖራቸውም ሁሉም ተግባራት በተመሳሳይ ስርአት (በስብሰባና በመስክ ጉብኝት) የሚመሩ መሆናቸው፣ ለእንዳንዱ የኮሚቴ ተግባር ማከናወኛ የሚሆን ስርአት እየተለየ አለመዘጋጀቱ፣
- በአሰራራቸው ሕግ በማውጣት እና በክትትል ስራዎች ተግባራቸውን ለማከናወን ከሚጥሩ በቀር በሌሎች ኃላፊዎች (ለምሳሌ ጥናትና ምርምር፣ ቅንጅታዊ አሰራር ማዳበር፣ ሕግና ፖሊሲ በስራ ላይ ስለመዋላቸውና ስላስገኙት ውጤትና ፋይዳ መመርመር፣ የመንግስት ተቀባይነትን መጨመር፣ የሕዝብ ጉዳይ ክርክር/ውይይት የሚደረግበት መድረክ መሆን፣ ግጭቶች የሚፈቱበት መንገድ መሆኑ የተዘነጉ እስኪመስሉ ድረስ አለመተግበራቸው)፣
- የኮሚቴዎቹን አሰራር ውጤታማነት ለመለካት የሚያስችል ስርአት ያልተዘረጋ መሆኑ፣ ስለውጤታማነት ያለውም አረዳድ ተመሳሳይ አለመሆኑ፣

- የኮሚቴው አባላት በጋራም ሆነ በተናጠል ተገዢነታቸው ለሕገ መንግስቱ፣ ለሕዝቡና ለሕሊናቸው ቢሆንም እንዲሁም አባላቱ የመላው ሕዝብ ተወካዮች ቢሆኑም ከተወሰነ ጊዜያት ወዲህ በመጠኑ ከታየው መሻሻል በቀር ከፖለቲካ ፓርቲ ተገዥነት አለመላቀቃቸውና በነጻነትና በቁርጠኝነት በምክር ቤቱ አሰራርና አደረጃጀት ውስጥ አለመሳተፋቸው፣ ኮሚቴዎቹ ኃላፊነታቸውን ሲያጓድሉ የሚጠየቁበት የበቃ ስርአት አለመኖሩ፣
- የኮሚቴ አመራርና አባላት ምደባ መስፈርቶች በውሳኔው ላይ በግልጽ አለመመልከታቸው፣
- አመራሩም ሆነ ኮሚቴዎቹ በመርህ ደረጃ በኮሚቴው ውስጥ ለአንድ የምክር ቤት ዘመን ያህል በቋሚነት ተረጋግተው የመስራት ውሳኔን፣ በተወሰኑ ኮሚቴዎችም ቶሎ ቶሎ መቀያየራቸው፣
- የቋሚ ኮሚቴዎቹ ስለጣንና ተግባር በአንድ ሰነድ ላይ ተጠቃሎ አለመገኘቱ፣ ኮሚቴዎቹ ስለሚያከናውኑት ተግባር ሕገ መንግስቱንና እና የበታች ሕጎችን ማናበብ የሚስፈልግ መሆኑ፣ ለምሳሌ ውሳኔ ቁጥር 7/2011 የኮሚቴዎቹ ክትትልና ቁጥጥር ስራ ላይ ብቻ ማተኮሩ፣
- ዘመናዊ ቴክኖሎጂንና ማህበራዊ ሚዲያን ያካተተ የራስ መገናኛ ብዙሃን አለመኖር፣ ሕዝቡን ወደ ምክር ቤት ለመሳብ የሚያስችል መሰረተ ልማትም ሆነ የህዝብን (የወጣቱን) ስሜት ገዝቶ የሚያቀርብ ፈጠራ የሌለ መሆኑ፣
- ኮሚቴዎቹ ዘመናዊ ቴክኖሎጂን በመጠቀም ጭምር ለሕዝቡ ተደራሽ አለመሆናቸው፣ ኮሚቴዎቹ መሆን ባለበት ልክ አለመታወቃቸው ብቻ ሳይሆን ምክር ቤቱም በግልጽ ለህዝቡ እንዲታይ አለማስቻላቸው፣ ለዚህም በሕገ መንግስቱ በተመለከተው አግባብ የግልጽኝነት አሰራር አለማዳበራቸው፣
- በቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር ውስጥ የሕዝብ ተሳትፎ እጅጉን ውሳኔን መሆን፣ ኮሚቴዎቹ ምክር ቤቱንና ሕዝብን የሚያገናኙ ዋና መንገድ በመሆን አለማገልገላቸው፣ ደንቡም ሆነ ውሳኔው የሕዝብን ተሳትፎ አጉልቶ ያላወጡት መሆኑ፣
- ከባለድርሻ አካላት ጋር ያለው ግንኙነት በዋናነት ሪፖርትን መሰረት ያደረገ ሲሆን ለመስክ ጉብኝት የሚያስችል ቀልጣፋና ውጤታማ አሰራር የሌለ መሆኑ፣

- ቋሚ ኮሚቴዎቹም ሆኑ ንዑስ ኮሚቴዎች በራሳቸው ሊያከናውኑ የሚችሉትን ስራ ለመስራት በሚያስችል ደረጃ ሃብት፣ ስልጣን እና አቅም የሌላቸው መሆኑ፤
- ነጻ ሆነው የተቋቋሙትን፣ በአስፈጻሚው ውስጥ ያሉትን፣ መገናኛ ብዙሃንን፣ ሲቪል ማህበራትናና መሰል ሌሎች የቁጥጥር ስራን ሊያግዙ የሚችሉ አካላትን በአግባቡ ለክትትልና ለቁጥጥር ስራ እንዲሁም እርምጃ አወሳሰድ አለመጠቀም፣ በተመሳሳይም ከምክር ቤቱ ሌሎች አካላት (ለምሳሌ የጊዜያዊ ኮሚቴ) ጋር ያላቸው ግንኙነት በጉል አለመታየቱ፤
- የኮሚቴዎች ተግባር ዝርዝር ሴክተር ስራ ውስጥ የሚገባ መኖሩ፤
- የኮሚቴ አባላት ከምርጫ ጣቢያቸውም ጋር ሆነ ከህዝብ ጋር ስለሚገናኙበት ሁኔታ ዝርዝር ስርአት የሌለው መሆኑ፤ ለዚህና ለሌሎች ተግባራት የቴክኖሎጂ አጠቃቀም ውሱን መሆኑ፤
- በህገ መንግስቱ ሊደራጁ የሚችሉት ኮሚቴዎች ቋሚና ጊዜያዊ ቢሆኑም ከዚህ ስያሜ ውጪ የሚጠሩ ኮሚቴዎች መኖራቸው፤ እነዚህ ኮሚቴዎች ለምክር ቤቱ ስራ አስፈላጊና ቀጣይ ቢሆኑም በሕገ መንግስቱ ቋቋ ወይም ጊዜያዊ ተብለው አለመጠራታቸው፤
- ኮሚቴዎቹ በውስጥም ሆነ በውጪ ባለሙያ ታግዘው ከመስራት አንጻር ከፍተኛ ክፍተት ያለባቸው መሆኑ፤
- የኮሚቴዎቹ አደረጃጀት በጣም የተጨናነቀ መሆኑ፤ ሊበተኑ የሚችሉ ኮሚቴዎች በአንድ ላይ መደራጀታቸው፤ ሊሰበሰቡ የሚችሉት ደግሞ ተበትነው የሚገኙ መሆናቸው፤ የተወሰኑ የመንግስት አካላት ለምሳሌ የዳኞች አስተዳደር ጉባዔ፣ በቅርቡ የተቋቋሚ ኮሚሽኖችን ክትትል የሚያደርገው ቋሚ ኮሚቴ የትኛው እንደሆነ የግልጽኝነጽ ችግር መኖሩ፤
- የኮሚቴ አመራርም ሆነ አባላት መረጣና ብዛት ፍላጎትን ዝንባሌን የትምህርት ደረጃን ወይም ተዋጽዖን ያማከለ እንደሆነ ቢገለጽም በአሰራር እና አደረጃጀት ደንቦች ላይ መርሁም ሆነ ደንቡ በግልጽ የማይታይ መሆኑ፤ በአንድ ኮሚቴ ውስጥ ከመጠን በላይ የሆነ የኮሚቴ አባል መኖሩ፤ ይህንንም ሰብሰቦ ጠለቅ ያለ ውይይት ለማድረግ የሚያግዝ በቂ የስብሰባ ቦታም ሆነ ጊዜ የሌለ መሆኑ፤
- ሌሎች የመንግስት አካላትን ተጠያቂ ማድረግ አለመቻላቸው፤ ቋሚ ኮሚቴዎቹ ሊወስዱ የሚችሉት እርምጃ በራሱ ግልጽ አለመሆኑ፤ የእርምት እርምጃ መውሰድ ላይ ምክር ቤቱ ያለውን ስልጣን አሳንሶ መረዳት፤ ለአስፈጻሚ አካላት በደብዳቤ ከሚገለጹ እርምጃ ውጪ

ሌሎች እርምጃዎች አለመኖራቸው፤ በተወሰነ ደረጃም በደብዳቤ የሚገለጸው እርምጃም ጠቅለል ስለሚል ለአፈጻጸም የሚያስቸግርበት ሁኔታም መኖሩ፤

- ከአስፈጻሚው አካል ውጪ ያሉት አካላት ላይ በህግ መሰረት እርምጃ እንደሚወሰዱ ቢመለከትም በሕግ መሰረት ሊወሰዱ የሚችሉት እርምጃዎች ግልጽ አለመሆናቸው፤ ለምሳሌ የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብት ኮሚሽን አመራር ላይ ወይም የፍርድ ቤት አመራር ላይ እርምጃ መውሰድ ቢያስፈልግ ተግባራዊ የሚሆነው ሕግ እና ተግባራዊ የሚያደርገው አካል (ለምሳሌ የዳኞች አስተዳደር ጉባዔ ወይንስ ምክር ቤቱ ራሱ የሚለው) ግልጽ አለመሆኑ፤ በአስፈጻሚው አካል ላይ የአዲት ግኝት ቢኖር ሊወሰድ የሚችለውን እርምጃ (ለምሳሌ የገንዘብ ማስመለስ፣ የወንጀል ተጠያቂነት፣ ማሻሻያ ህግ ማውጣት ...) የሚፈልግ ቢሆን እርምጃዎቹ ከ5 በላይ ተቋማትን የሚመለከቱ በመሆናቸው እርምጃዎቹን የሚስተባብርና የሚያቀናጅ የሚከታተል አካል አለመኖሩ፤
- በተለያዩ መልኩ የተቀናጀ አሰራር በሚፈለገው ደረጃ አለመሆኑ፤ ለምሳሌም በመስክ ግኝት የተገኘን ችግር ሴክተር መሰሪያ ቤቶችን በማቀናጀት ለመፍታት፣ የፌዴራል መንግስትንና ክልሎችን በማቀናጀት ለመፍታት ወይም ኮሚቴዎችን በማቀናጀት ለመፍታት ሲያስፈልግ የሚታወቅ ግልጽ ስርአት አለመኖሩ፤

በተግዳሮትነት የሚጠቀሱ ናቸው፡፡ እነዚህ ዋና ዋና ተግዳሮቶች የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች አሰራርንም ሆነ አደረጃጀት ሙሉ በሙሉ ውጤታማ እንዳይሆን ያደረጉ ናቸው፡፡ እነዚህን ተግዳሮቶች በመቅረፍ ቋሚ ኮሚቴዎች በተሻለ መልኩ ውጤታማ መሆን እንዲችሉ የሚከተሉት ምክረ ሃሳቦች ቀርበዋል፡፡

2.2. ምክረሃሳብ

በዚህ ጥናት ውስጥ የተለዩ ዝርዝር ተግዳሮቶችን ለመቅረፍና የቋሚ ኮሚቴዎችን ውጤታማነት ከፍ ለማድረግ አጥኙ ቡድኑ የሚከተሉትን ምክረ ሃሳቦች አቅርቧል፡፡

- የቋሚ ኮሚቴዎቹ አሰራር ውጤታማነት መለካት የሚያስችል መመዘኛ ቢወጣ፤
- በየቋሚ ኮሚቴዎቹ ስራ ባሕሪ በየኮሚቴዎቹ ሊስተካልና ሊተገበር የሚችል ሞዴል የሕግ አወጣጥ እና የመመርመር ስራ ማንዋል እና አጋዥ ቅጾች ቢዘጋጁ፤

- ከቅርብ ጊዜያት ወዲህ እርምጃ መውሰድ፣ መጠየቅ፣ በነጻነት መሳተፍ ላይ የተሻለ ሁኔታ ያለ ቢሆንም አሁንም በሕገ መንግስቱ ከሚጠበቀው አንጻር የሚቀር በመሆኑ መጠናከር ያለበት መሆኑ፣ ሕዝቡም የሚያምነው ተሰሚና ተደማጭ ምክር ቤት እንዲሆን አልመው እንዲሰሩ ማድረግ፣
- ቋሚ ኮሚቴዎች በአሰራራቸው ተደራሽነት፣ ግልጽነት፣ ጠያቂነትና ተጠያቂነትን መርህን ጠንቅቀው ማወቅና እነዚህንም መርሆዎች በተግባር በይበልጥ ማረጋገጥ ቢችሉ፣ ከዚህ አንጻር
  - የኮሚቴ አባላቱ ለሕገ መንግስቱ፣ ለሕሊናቸውና ለሕዝብ ተገዢ በመሆን ስራቸውን ስለማከናወናቸው በሚያረጋግጥ የስራ መለኪያ መመዘን ቢችሉ፣ ውክልናቸውም ለአንድ የተለየ አካባቢ ወይም ወገን ሳይሆን ለመላው ሕዝብ መሆኑንና ይህንንም በሚገባ መተግበራቸውን ለማረጋገጥ ክትትል የሚደረግበት ስርአት ቢዘረጋ፣ የኮሚቴ አባላት እና አመራሮችም የስራ ምዘና ይህንን መሰረት ያደረገ ነገር ግን የአባላትን ያለመጠየቅ መብት ያገናዘበ መሆን ቢችሉ፣
  - የቋሚ ኮሚቴ አባላት የፓርቲ ወይም የአስፈጻሚ አካል ሳይሆን የመላው ሕዝብ ተወካይ መሆናቸውን ምንጊዜም ማስታወስ ይገባቸዋል፤ ስለሆነም የኮሚቴ ስራ ከመንግስት እና ከፓርቲ ተጽዕኖ ነጻ እንዲሆን ማስቻል (በበጀት አስተዳደር፣ በባሙያና ሌሎች ሰራተኞች አስተዳደር፣ በቢሮ አጠቃቀም ....)ያስፈልጋል፡፡
  - ቋሚ ኮሚቴዎች ለሕዝብ ተሳትፎ ዘመናዊ ቴክኖሎጂን በመጠቀም ተደራሽ፣ ምላሽ ሰጪና አሳታፊ መሆን የሚያስችላቸውን አሰራር መተግበር ቢችሉ፣ ኮሚቴዎቹ በምክር ቤቱ የተለያዩ ሚዲያዎች ለሕዝብ መድረስ እንዲችሉ ቢደረግ፣
  - ማሕበራዊ ሚዲያን ጨምሮ ራዲዮና ቴሌቪዥን በመጠቀም ለሕዝብ ተደራሽና ምላሽ ሰጪ መሆን ቢቻል፣ ከመካከለኛ ጊዜ አንሰቶም የራስ ራዲዮና ቴሌቪዥን ማቋቋምና መጠቀም ቢቻል፣ ሕዝቡ በማሕበራዊ መገናኛ ብዙሃንም ይሁን በማናቸውም መንገድ በኮሚቴዎቹ አሰራር ሊሳተፍ የሚችልበትን አግባብና መንገድ የሚያሳይ ጋይድላይን ቢዘጋጅና ቢተገበር፣

- የተለያዩ ኩነቶችን (ፌስቲቫል፣ ሴምፖዚየም...) በማዘጋጀት ሕዝብን ወደ ምክር ቤቱ መሳብ ቢቻል፣ ከረዥም ጊዜ አንጻር ለምክር ቤቱ የሚሰሩ ግንባታዎች በከተማው (ሀገሪቱ) ተመራጭ የጉብኝት ቦታ ከመሆናቸው በላይ ስለ ምክር ቤቱ ሙሉ መረጃ የሚሰጡ እንዲሁም የተለያዩ የሕብረተሰብ ክፍሎችን ፍላጎት ግምት ውስጥ ያስገቡ ሳቢ ፕሮግራሞችን ያካተቱ ይዘቶች እንዲኖሩት ማድረግ ቢቻል፤

➤ ቋሚ ኮሚቴዎቹ የሚቋቋሙበትን ምክንያት የምክር ቤቱን ስራ ለማከናወን መሆኑን በሚገባ መረዳት፣ የምክር ቤቱም ስራ በሕገ መንግስቱ አንቀጽ 55 እና ሌሎች የሕገ መንግስቱ ድንጋጌዎች ላይ የተመለከተ በመሆኑ ከነዚህ ስራዎች ውጪ እንደማይቋቋም መገንዘብ ያስፈልጋል፡፡ በመሆኑም ደንቦች፣ ውሳኔዎች ለኮሚቴዎች የሚሰጡት ስልጣን በዚህ ልክ የተሰፋ መሆኑን ምን ጊዜም ማረጋገጥ ማረጋገጥ ቢቻል፤

- ሕግ በማውጣት ሂደት ውስጥ ኮሚቴዎቹ ረቂቅ ህግን በመመርመር ላይ ብቻ ባይወሰኑ፣ ሕግ በማውጣት ረገድ ሰፊ የሆነ የሕዝብና የባለሙያ ተሳትፎን መጋበዝ እንደ ባህል ቢለመድ፣ ተሳትፎው ውጤታማም እንዲሆን ረቂቆች አስቀድመው በምክር ቤቱ መገናኛ ብዙሃን በስፋት እንዲታወቁ ማድረግ ቢቻል፣ ሕዝቡም ይህንን ሃሳብ እንዲያቀርብ ከፍ ሲል በተመለከተው መንገድ ማሳተፍ ቢችሉ፣ ሕግ በማመንጨት ረገድ የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴ አባላት ያላቸው መብት ባይገደብ (ለምሳሌ በደንብ ቁጥር 6/2008 አንቀጽ 51 (3) ስር የፋይናንስ ሕጎችን ማመንጨት መከላከላቸው)፤
- ረቂቅ ሕግ ከመመርመር ጎን ለጎንም አስፈላጊ የሆኑ ሌሎች ሕጎችንና ፖሊሲዎችን ማመንጨት እና ማውጣት እንደሚገባ በንቃት አውቀው ቢተገብሩ፤
- የወጣ ሕግና ፖሊሲ ከተወሰነ ጊዜ በኋላ በሕብረተሰቡ ላይ ያመጡትን ውጤት (ከዓመት በኋላ) እና ፋይዳ (በ3-5 ዓመት ውስጥ) ማጥናት ቢችሉ፣ በተመሳሳይም የክትትልና ቁጥጥር ስራው ያስገኘውን ፋይዳ ማጥናት ቢቻል፣ ይህ ቀላል ስራ ባይሆንም የምክር ቤት ክትትልና ቁጥጥር ስራ መሰረት በሚያደርገው ማስረጃ ላይ እና ትንታኔው፣ ምን ያህል የመንግስት አስራረን ክፍትና ግለጽ እንዳደረገ፣ ምን ያህል

የመንግስት አካላት እንደተማሩበትና የአሰራር ሂደታቸውን እንዳስተካከሉ፤ የመንግስትን ተዓማኒነት ምን ያህል እንደጨመረ፤ ምን ያህል ዲሞክራሲን እንዳጎለበተ እና መሰል ጉዳዮችን ሊያሳዩ በሚችሉ ውቅሮች ፋይዳውን መመዘን ይጠቅማል፡፡

- የሕግ ማውጣት ስራ ደንብና መመሪያን ማውጣትን የሚያካትት በመሆኑ ምክር ቤቱ በአዋጅ በሰጠው ውክልና መሰረት እንዲሁም በውክልናው ልክ ብቻ ደንብና መመሪያ በወቅቱ መውጣቱን መከታተል ቢችሉ፤
- ከክትትልና ቁጥጥር ስራ አንጻርም የቋሚ ኮሚቴዎቹ ስልጣን በአንድ ሕግ ላይ ተጠቃሎ ቢቀመጥ፤ ከክትትል አንጻር ስልጣኑ የአስፈጻሚውን አካልን መመርመር ሆኖ መመርመርም መጠየቅን፤ የመደያ ክርክርና መሰል መድረኮችን ማዘጋጀትን፤ በተለያዩ መልኩ (በሪፖርት፣ በመስክ፣ በሕዝብ ጥቆማ...)፤ መከታተልን፤ መቆጣጠርን፤ መረጃ መሰብሰብን፤ ማስረጃ (የሰው፣ የሰነድ...) መቀበልንና በአዎንታም ሆነ በአሉታ እርምጃ መውሰድን የሚያካትት መሆኑ ቢደነገግ፤
- የክትትል ስራ የአስፈጻሚው አካል ስራ ውስጥ በመግባት የስልጣን መደራረብን እንዳያስከትል እንዲሁም በአስፈጻሚው ስራ ውስጥ እንዳይገባ ጥንቃቄ ማድረግ ቢቻል፤ ከዚህ አንጻር ክትትል የሚደረገው በአስፈጻሚው አካል አሰራር እና አስፈጻሚው አካል ኃላፊነቱን በአግባቡ መወጣቱን ለማረጋገጥ ሆኖ በአስፈጻሚው አካል ላይ የሚደረግ ምርመራ የሚከተሉትን አውዶች የተከተለ ቢሆን፤
  - በምክር ቤቱ የጸደቁ ፖሊሲዎችና ሕጎች እየተተገበሩ መሆናቸውን ለማረጋገጥ፤
  - በመንግስት አካላት የሚወጡ ስትራቴጂዎች እና እቅዶችም በምክር ቤቱ የወጡ ሕጎችና ፖሊሲዎችን የሚያስፈጽሙ መሆናቸውን ለማረጋገጥ፤
  - የዜጎች መሰረታዊ መብቶች መከበራቸውን ለማረጋገጥ የሚያስችል ስርዓት መዘርጋቱን ለማረጋገጥ፤

- የፌዴራል መንግስት በጀት እና ሦስት በአግባቡ በስራ ላይ መዋሉን ለማረጋገጥ፣ የታክስ ከፋዩ ገንዘብ በትክክል ስራ ላይ ለመዋሉ መንግስትን ለመጠየቅ፣
- በመንግስት አካላት ዘንድ መልካም አስተዳደር መስፈኑን ለማረጋገጥ፣ ሙስናና ብልሹ አሰራሮችን ለመታገል፣ ለመቀነስና ለማስወገድ የተዘረጋ ስርአት መኖሩን ለማረጋገጥ እና
- የመንግስት እርምጃዎች ሁሉ የተፈለገውን ዓላማ የሚያሳኩ መሆናቸውን ለማረጋገጥ፣ የተዘረጉ ስርአቶች በግልጽ እየሰሩ መሆኑን ለማረጋገጥና የመንግስትን ተዓማኒነት ለመጨመር የሚያስችሉ መሆናቸውን ለማረጋገጥ መሆኑ ቢመለከት፣
- በአስፈጻሚ አካል ውስጥ የሚገኙ ተቆጣጣሪ አካላትንና ከአስፈጻሚው አካል ውጪ ነጻ ሆነው የተቋቋሙ የመንግስት አካላት በተመለከተም ከፍ ሲል በተመለከቱት ነጥቦች መሰረት ክትትል ሊደረግባቸው ቢችልም በዋነኛነት የመንግስት አካላትን ለመቆጣጠርና አስፈላጊውን እርምጃ ለመውሰድ ስለዘረጉት ስርአት፣ የዘረጉት ስርአት በነጻነት መተግበር ስለመቻላቸው፣ የቁጥጥር ስርአታቸው ስላስገኘው ፋይዳ የሚመለከት ቢሆን፣ ከሪፖርትም በላይ ለጥያቄ ምላሽ የሚሰጡበትን እድል ማስፋት ቢቻል፣ በነዚህ አካላት የሚገኝን መረጃ በመደበኛም ሆነ መደበኛ ባልሆነ መንገድ የአስፈጻሚውን አካል ለመከታተል ጥቅም ላይ ማዋል ቢቻል፣
- የእያንዳንዱን ተቋም ልዩ ባህሪ ያገናዘበ የክትትል ስርአት መተግበር ቢቻል፣ ለምሳሌ የሰብአዊ መብት ኮሚሽን በጀቱን በነጻነት ማስተዳደር የሚችል ከመሆኑ አንጻር በጀቱን የሚያስተዳድርበትን ስርአት የተመለከተ፣ ፍርድ ቤት ለምክር ቤት የሚያቀርበው ሪፖርት የፋይናንስ ሪፖርት ከመሆኑ አንጻር በውስጡ ያለውን የዳኞች አስተዳደር ጉባዔ አሰራርን የሚያካትት ቢሆን፣
- ክትትልና ቁጥጥር ከመደበኛው መንገድም ውጪ መደበኛ ባልሆነ መንገድና ሬጉላር መሆንም ሳይጠበቅበት መተግበር ቢቻል፣

- ከፍ ሲል ከተመለከተው አውድ በመነሳት ቋሚ ኮሚቴዎች ተግባር ዝርዝር ውስጥ የማስፈጸምና የአስፈጻሚው (ሴክተር) አካል የእለት ተእለት ስራ የሚመስሉትን ከተግባራቱ ዝርዝር ውስጥ ማውጣት፤ ለምሳሌም የምስክርና ጠቋሚ ጥበቃ መደረግን፤ ክስን ክርክር የመንግስትን ጥቅም የሚያስከብሩ መሆኑን፤ አዲት ግኝት ላይ ተመስርቶ ሌሎች አካላት እርምጃ መውሰድ ሲችሉ በአዲት ግኝት ላይ ብቻ ተመስርቶ ክትትል ማድረግ፤ ህብረት ስራ ማህበራት መስፋፋትን...ወዘተ ክትትል ሊጠቀሱ ይችላሉ፡፡ እነዚህን የመሳሰሉትን ከዝርዝር በማውጣት ክትትልና ቁጥጥር ስራ በስልጣን ክፍፍል መርህ እና በቼክና ባላንስ መርህ እየተመራ የሚሰራ እንጂ በሴክተር ስራ ውስጥ የማይገባ መሆኑን ማረጋገጥ፤ በአጠቃላይም ከፍ ሲል የተመለከቱትን አውዶች መሰረት በማድረግ ተቋማት በስልጣናቸው ውስጥ መስራታቸውን፤ ሰብአዊና ዲሞክራሲ መብትን ማክበርና ማስከበራቸውን፤ በሃገሪቱ በተዘረጋው ስርአት መስራታቸውን፤ የግብር ከፋዩ ገንዘብ አትርፎ/እሴት ጨምሮ ስራ ላይ መዋሉን፤ ስርአት በሌለበትም ሁኔታ ስርአት መዘርጋትን/ስርአት ሊያዘረጋ የሚያስችል አሰራርን መከተላቸውን የማረጋገጥ ዝርዝር ቢሆን ይመረጣል፤
- በምክር ቤቱ የተቋቋመ ኮሚቴ አመራርና አባልነት የተረጋጋ መሆን አለበት፤ ስለሆነም በጠባብና በተወሰነ ደረጃ ካልሆነ በስተቀር የምክር ቤቱ የስራ ዘመን ሲጀምር የሚቋቋም ቋሚ ኮሚቴ አመራርና አባላቱ የስራ ዘመን አስከፊ ምክር ቤቱ የስራ ዘመን መሆኑ ቢመለከትና ቢተገበር፤ በዚህ መሰረት ሊቀ መንበርነትና አባልነትም በተቻለ መጠን የተረጋጋ መሆን ቢችል፤ የቋሚ ኮሚቴዎች ስራ በተረጋጋ እና በተቻለም መጠን በመስኩ በተካነ አባል (ስታቢሊቲ እና ስፔሻላይዜሽን) መስራት ቢቻል፤
- የቋሚ ኮሚቴዎች ሊቀ መንበር እና አባላት ምደባ በፓርቲዎች የሚሰራ ሆኖ አመራር እና አባልነት የጾታን፣ ፓርቲን፣ ብሔርን ተዋጽዖ ግምት ውስጥ ቢያስገባ፤ በምክር ቤቱ አነስተኛ ወንበር ያላቸው ወይም የግል ተወዳዳሪዎች ሊሰሙ የሚችሉበትን እድል በሚፈጥር ኮሚቴ ውስጥ ቢካተቱ፤ ከዚህ አንጻር በተለይ በፋይናንስ ነክ፤ ዲሞክራሲ እና በጀት ነክ ኮሚቴዎች ላይ አመራር/አባል የሚሆኑባቸው እድሎች ሰፍተው ቢታዩ፤ በሌሎች ኮሚቴዎችም ሃሳብ በመስጠት ጭምር የመሳተፍ እድል እንዲኖራቸው ቢደረግ፤

- በቋሚ ኮሚቴ አባልነት መሳተፍ ግዴታ መሆኑ እንደተጠበቀ ሆኖ በአባልነት ሊሳተፉ የማይችሉ አባላት (ለምሳሌ አፈ ጉባዔዎች፣ ሚኒስትር የምክር ቤት አባላት ...) መለየት ቢቻል፤

➤ አሁን ያለውን ቋሚ ኮሚቴ ማስፋት ነገር ግን የኮሚቴ አባላት ብዛት ከ20 ባይበልጥ፤

እያንዳንዱ ኮሚቴም በውስጡ ከ2-5 ንዑስ ኮሚቴዎች ቢኖሩት፤ ቋሚ ኮሚቴዎቹ ራሳቸው ንዑስ ኮሚቴዎችን ማደራጀት ቢችሉና ምክር ቤቱ የማጽደቅ ስራ ቢሰራ፤ ፣ የንዑስ ኮሚቴ አመራችንም ራሳቸው መምረጥ ቢችሉና በምክር ቤቱ ማጽደቅ ቢችሉ፤ ከዚህ በተጨማሪም ቋሚ ኮሚቴዎቹ ለአንድ የተወሰነ ስራ ጊዜያዊ ኮሚቴ በማቋቋምና በምክር ቤቱ በመጸደቅ ስራቸውን የሚሰሩበት እድል ቢሰፋ፤

➤ ከቋሚ ኮሚቴዎች በስተቀር ሌሎች ኮሚቴዎች ጊዜያዊ ስለሚሆኑ ሁሉም ኮሚቴዎች ቋሚ መሆናቸውን የሚመለከተው የደንቡ አንቀጽ 147 ቢሻሻል፤

➤ ኮሚቴዎቹ በበጀት አስተዳደር፣ በሰው ሃይል አስተዳደር፣ በአሰራር ተጨማሪ ስልጣን ሊሰጣቸው ቢችሉ፤

- ለምሳሌ ለመስክ ስራ እና ለውይይቶች የሚሆን በጀት ተወስኖ ማስተዳደር ቢችሉ፤ በውስጣቸው ያለውን ባለሙያ ለተግባራቸው ማስማራት ቢችሉና የባለሙያውን የስራ ምዘናውንም መገምገም ቢችሉ፤ የመስክ ስራም መስክ ከሚወጡበት ስራ ባህሪ ጋር አገናዝበው እንዲወጡ ማድረግ ቢቻል፤ ከሌሎች ኮሚቴዎች ጋር የሚወጣ መስክ ስርም የስራ ቅንጅትን መሰረት ቢያደርግ፤

- ኮሚቴዎች ሁሉ በበቂ ባለሙያ የሚታገዙ መሆኑን ማረጋገጥ፤ ባለሙያዎችንም ኮሚቴዎቹ እንዲያስዳድሯቸው ሆኖ በምክር ቤቱ ለረዥም ጊዜ እንዲያለግሉ ደረጃቸው (ደመወዝና ጥቅማ ጥቅምን ጨምሮ) በጥናት ምላሽ ቢያገኙ፤ ባለሙያዎችም ጠንካራና በሙያቸው ከፍ ያለ የትምህርት ዝግጅት ያላቸው ተከታታይ ስልጠናና የልምድ ልውውጥ የሚያገኙ ቢሆን፤ ለእያንዳንዱ ኮሚቴ ባለሙያ መመደብ አስቸጋሪ ስለሚሆን በምክር ቤቱ ጽ/ቤት ስር የባለሙያ ፑል

ማዘጋጀት፣ በዚህ ጉል ውስጥም ከባለሙያዎች መካከል የፖሊሲና የህግ ተንታኝ ያሉበት ማድረግ፣ የውስጥ ባለሙያን ብቻ ሳይሆን የውጪ (ዩኒቨርሲቲዎች፣ ታዋቂ ባለሙያዎች...) የመጠቀም እድል እውቅና መስጠትና መተግበር ቢቻል፣ (ይህ ቡድን ከፍ ሲል የተመለከተውን የፋይዳ ጥናት የሚያጠና፣ የሚሰንድና የሕግ ጥራት መጠበቁን የሚያረጋግጥም ሊሆን ይችላል)፤

- ለተቋማት እቅድ ግብረ መልስ መስጠት፣ የመስክ ሪፖርት አጠናቅቄ ለጥያቄ መጥራት፣ የተቋም እቅድ ላይ ግብረ መልስ መስጠት፣ የህዝብ ውይይት ማድረግ፣ በረፍት ጊዜ ስራ አሳውቆ ማካሄድ፣ የአስረጂ መድረክ ማካሄድ እና የመሳሰሉትንም እስከ ንዑስ ኮሚቴ ድረስ ያሉ ኮሚቴዎች መስራት ቢችሉ፤
- ኮሚቴዎች ስልጣን ቢሰጣቸውም ዋናው ተግባራቸው የምክር ቤቱን ስራ ማገዝ በመሆኑ ራሳቸው ሌላ ምክር ቤት እንዳይሆኑ እንዲሁም የዋናውን ምክር ቤት ተግባር በማያደናቅፉበት ሁኔታ እንዲሰሩ ከአስተባባሪው ኮሚቴ ጋር በቅርብና በቅንጅት እንዲሰሩ ማድረግ፣ ስለ ስራቸውም በእቅድና በሪፖርት ከምክር ቤቱ ጋር የሚደረገው ግንኙነት ማጠና፤
- ኮሚቴዎቹ ስራን የሚያደራጁ፣ ሰነዶችን የሚይዝ አፈጻጸሞችን የሚከታተልና የሚሰንድ ከመካከላቸው የሚሰየም አንድ አንድ ራፖርተር ቢኖራቸው፤
- በርካታ ስራዎች የሚሰሩት በኮሚቴዎቹ አማካኝነት በመሆኑ የምክር ቤቱ፣ የኮሚቴ እና የንዑስ ኮሚቴ የሳምንት የስራ ጊዜ እንደ ቅደም ተከተሉ 20፣ 40፣ 30 በመቶ የሚሆነውን የምክር ቤቱን የስራ ጊዜ እንዲወስድ ቢደረግ፣ ቀሪ ጊዜ በሌሎች አደረጃጀቶች ለሚኖር ተሳትፎና በኮሚቴ ለሚሰጥ ተጨማሪ ስራ ቢውል፤
- የምክር ቤት አባላት ቁጥርን፣ የኮሚቴ ጥንካሬንና የኮሚቴ ቁጥርን ማመቻቸት ያስፈልጋል፤ ኮሚቴ እንደ አሁኑ ያልታጨቀ ነገር ግንም ለክትትል በማይመች መልኩ የበዛ እንዳይሆን አድርጎ ማደራጀት ያስፈልጋል፡፡ የኮሚቴ ማነስ ስራን እንዳይሰራ መብዛቱ ደግሞ ያልተረጋጋ አስተዳደር እንዳይኖር ቁጥሩን በጥንቃቄ መወሰን ያስፈልጋል፤ ከዚህ አንጻር የኮሚቴዎች ቁጥር እስከ 20 ቢበተንና ከፍ ሲል በተመለከተው አግባብ በሚወሰኑ ንዑሳን

ኮሚቴዎችና በበቁ ባለሙያዎች እየታገዙ እንዲሰሩ ማድረግ ቢቻል፤ ኮሚቴዎቹም የመንግስት አካላትን አደረጃጀት እና አንድ የተለየ ጉዳይን ባማከለ ሁኔታ ቢደራጁ፤ ለምሳሌም ዋና ዋና ስራ (ለምሳሌ የበጀት፣ ውጪ ጉዳይ፣ ብሄራዊ ደህንነትና መከላከያ (ሁለቱ ሊጣመሩም ይችላሉ)፣ ሕግና እና ፍትህ፣ ጤና፣ ኢኮኖሚ፣ ማህበራዊ፣ ሰብአዊና ዲሞክራሲያዊ መብትና ዳኝነት እና ባህል)፤ በምክር ቤቱ አደረጃጀት ደግሞ (የሥነ ሥርዓት፣ ስራ አመራርና ማስተባበር፣ እንዳስፈላጊነቱ ክትትልና ቁጥጥር፣ የሕግ ማስፈጸም ሕግ ድጋፍ፣ ሃሳብን በነጻነት የመግለጽ፣ መረጃና ተግባራት፣ ሙስና መከላከል፣ አካባቢያዊ ፖሊሲ፣ ...) በሚሉ ሊደራጁ ይችላሉ፡፡ ከዚህ አንጻር፤

- አሁን በስራ ላይ ያለው የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮችን ለሁለት በመክፈል የመጀመሪያው የፍትሕና ሕግ ጉዳይን የሚከታል አንድ ኮሚቴ ማደራጀት፤ ይህ ኮሚቴም የሕግ ማውጣት ስራን ከተባባሪ አካላት ጋር የሚሰራ ሆኖ የሕግ ማውጣት ስራን በበላይነት የሚከታተል ማድረግ፤ በተጨማሪም የፍትህ አካላት የሚባሉት ላይ (ወንጀልን የሚመረምርን አካል ጨምሮ) ክትትልና ቁጥጥር፤ ጥናትና ምርምር ወዘተ የሚያደርግ ማድረግ፤ ሁለተኛው የዲሞክራሲና የዳኝነት ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ ሆኖ ተቋማዊ ነጻነት ያላቸውን አካላት የሚከታተል ቢሆን፤ ከነበሩት ተቋማት በተጨማሪ የዳኞች አስተዳደር ጉባዔም ቢካተትበት፤ ለእያንዳንዱ ተቋምም የሚመች የክትትል ስትራቴጂን መቀየስ-ለምሳሌ በአዋጅ ቁጥር 1234/2013 መሰረት ፍርድ ቤቶች ላይ የሚደረግ ክትትል ከበጀት አጠቃቀም በላይ እስከምን ሊሄድ እንደሚችል አጠኖ ከሌሎች ተቋማት የተለየ ስልት መንደፍ፤
- የግብርና እና አርብቶ አደር ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴን ለሁለት በመክፈል የግብርናን ጉዳይ የሚከታተል አንድ ኮሚቴ ማደራጀት፤ ከሌሎች ቋሚ ኮሚቴዎች ወደዚህ ሊመጡ የሚችሉ ጉዳዮች (ለምሳሌ የመስኖ ጉዳይ፣ የተፋሰስ ጉዳይ፣ የውሃ ልማት ጉዳይ ከግብርና ስራዎች አንጻር) ተለይተው በግብርና ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ ጭምር

ክትትል እንዲደረግባቸው ማድረግ፤ የአርብቶ አደርን ጉዳይ በሚመለከታቸው ሴክተሮች ሁሉ የሚከታተል የአርብቶ አደር ቋሚ ኮሚቴ ማደራጀት፤

- የሴቶችና፣ ወጣችና ማህበራዊ ጉዳይን የሚከታተውን ኮሚቴ ለሁለት በመክፈል የሴቶች ሕጻናትና ወጣቶች ጉዳይን በአንድ ኮሚቴ፤ የማህበራዊ (ጤናና ስፖርትን አካቶ) የሚከታተል ሌላ ኮሚቴ ማደራጀት፤ በዚህ ኮሚቴ ውስጥ የተካተተውን ባህልና ቱሪዝምን የኢኮኖሚ ጉዳይን የሚከታተል ኮሚቴ ውስጥ ማደራጀት፤
- ኮሚቴዎችን ቋሚና ጊዜያዊ ብቻ ብሎ ማደራጀት፤ አሁን በስራ ላይ ያሉት እንደ አማካሪና አስተባባሪ ኮሚቴ ያሉትም ተግባራቸው ቋሚ ስለሆነ በሕገ መንግስቱ አግባብ ቋሚ ኮሚቴ ተብለው እንዲጠሩ ማድረግ፤
- የተወሰኑ ኮሚቴዎች በጭብጥ አይነት የተወሰኑት ደግሞ በአስፈጻሚ መስሪያ ቤት አይነት ቢደራጁ ሌሎች ኮሚቴዎች ሴክተርንም የመንግስት አስፈጻሚ አካላትን አደረጃጀት ተከትሎ እንደሚከተለው ቢደራጁ፤

ሰንጠረዥ 2፤

የቋሚ ኮሚቴዎች ብዛትና አደረጃጀት

ተ.ቁ	ቋሚ ኮሚቴው	ሊኖረው የሚችለው አነስተኛ ንዑስ ኮሚቴዎች
1	የአማካሪ ቋሚ ኮሚቴ	
2	አስተባባሪ ቋሚ ኮሚቴ	
3	የሕግና ፍትሕ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ ቋሚ ኮሚቴ	የሕግ ጉዳዮች እና የፍትህ ጉዳዮች ንዑስ ኮሚቴዎች
4	የዳኝነትና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	የዳኝነት እና ከፍርድ ቤት ውጪ ያሉ ክፍል ዳኝነት አካላት፤ ዲሞክራሲ ተቁዋማት እና የመገናኛ ብዙሃን ጉዳዮች ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች

5	የሴቶች ሕፃናትና ወጣቶችና ባለብዙ ዘርፍ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ሴቶች፣ ሕፃናት፣ ወጣቶችን እና ሌሎች ባለብዙ ዘርፍ ጉዳዮችን ያቀፈ አራት ንዑስ ኮሚቴዎች
6	ጤና እና ማህበራዊ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ጤና፣ እና ማህበራዊ ጉዳይን ያቀፉ ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች
7	ንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ንግድ፣ ኢንቨስትመንት፣ ኢንዱስትሪን ያቀፉ ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች
8	የመንግስት ወጪ አስተዳደር ቁጥጥር ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ፋይናንስ እና ክፍኔ አዲትን ያቀፈ ሁለት ንዑስ ኮሚቴዎች
9	ሳይንስና ከፍተኛ ትምህርት ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ሳይንስና እና ዩኒቨርሲቲዎችን ምደባ ያማከሉ አራት ንዑስ ኮሚቴዎች
10	የትምህርት እና ሲቪል ሰርቪስ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች
11	ፋይናንስና ልማት ድርጅቶች	ሁለት ንዑስ ኮሚቴዎች
12	የገቢ እና በጀት ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ሁለት ንዑስ ኮሚቴዎች
13	ግብርናና የተፈጥሮ ሃብት ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	አራት ንዑስ ኮሚቴዎች
14	የአርብቶ አደር እና ባለብዙ ዘርፍ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ሴከተሮችን ለአራት በመክፈል አራት ንዑስ ኮሚቴዎች
15	የማዕድንና ኢነርጂ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ማዕድን፣ ውሃና ኢነርጂ ጉዳዮች ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች
16	የከተማ ልማትና ኮንስትራክሽን ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ	ሁለት ንዑስ ኮሚቴዎች
17	የትራንስፖርት ጉዳዮች	ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች
18	የውጪ ግንኙነትና የሰላም ጉዳዮች	የውጪ፣ መከላከያ፣ በሰላም ሚኒስቴር ስር ያሉ አካላትንና ሌሎች አካላትን የሰላም ጉዳይ የሚከታተሉ ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች

		ኮሚቴዎች (የእርቀ ሰላም፣ ድንበርና መሰል ኮሚሽኖችም ሊካተቱ ይችላሉ፡፡)
19	ኢኖቪሽን፣ ቴክኖሎጂ ጉዳዮች	ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች
20	የቅንጅታዊ፣ ባህልና ቱሪዝም ጉዳዮች	ሶስት ንዑስ ኮሚቴዎች (ባህል፣ ቱሪዝም፣ እና የግንኙነት ጉዳዮች-ፌዴራል ከክልሎች ጋር፣ ክልሎች ርስ በርሳቸው፣ ምክር ቤቱ ከፌዴሬሽን ምክር ቤትም ሆነ ከሌሎች ምክር ቤቶች ጋር ያለን ግንኙነት ይከታተላል)

እርምጃ፤

➤ በዚህ ጥናት ውስጥ የተመለከቱትን መንገዶች በመጠቀም ቋሚ ኮሚቴዎች የክትትልና ቁጥጥር ግኝት ላይ ውጤታማ እርምጃ እንዲወስዱ ማስቻል፤ ምክር ቤቱ የፌዴራል መንግስቱ ከፍተኛ የስልጣን ባለቤት መሆኑን አለመዘንጋት፤ በህገ መንግስቱ በተሰጠው ስልጣን ልክ ለመስራት ነጻ መሆን፤ ሌሎች እርምጃ ሊወስዱ የሚችሉ አካላትን በዚህ ረገድ የነቃ ተግባር እንዲከናወኑ መቆጣጠር የሚስፈልግ ሆኖ በዋነኛነት በአጋዥነት መንፈስ ስህተቶችን ለማስተካከል መስራት የተገባ ነው፡፡ ያም ሆኖ ምክር ቤቱ በርካታ እርምጃዎችን ሊወስድ የሚችል ሲሆን ሊወስድ ከሚችላቸው እርምጃዎች ውስጥም፤

- የህግ ድጋፍ ማድረግን፣ የማስተካከያ ህጎችን ወይም ፖሊሲዎች እንዲወጡ ሃሳብ ከማመንጨት አንስቶ መውጣቱን መከታተል፤ ክፍተቱ ከተቋሙ ድክመት የመነጨ ከሆነ ድክመት እንዲታረም ግልጽ መመሪያ መስጠትና መታረሙን ማረጋገጥ፤ አስፈጻሚው አካል ለሕዝብ መግለጫ/ማብራሪያ እንዲሰጥ ማድረግ፤ ችግሩም መሰረታዊ ከሆነ በጠቅላይ ሚኒስቴሩ በኩል እርምጃ እንዲወሰድ ማድረግ፤ ውጤቱንም ምክር ቤቱ በሚወስነው ጊዜ

እንዲገለጽ ማድረግ፣ ይህ ከሞላ ጎደል በደንብ ቁጥር 6/2008 ላይ ታካቶ ያለ በመሆኑ

አፈጻጸሙን በቁርጠኝነት መምራት፣

- የሂሳብ ምርመራ ወይም ክዋኔ ሪፖርት እንዲሰራ ማድረግ፣
- እጥረቶችን ለሕዝብ ይፋ ማድረግ፣
- የበጀት ምደባ እና በጀቱ በምን መልኩ ተግባር ላይ መዋል እንዳበት መወሰን/ተጽዕኖ ማሳደር፣
- መንግስት እጅግ በባሰ ሁኔታ ውስጥ ሲገኝም ሾት አፍ ና ኮንፌደንስ መወሰን፣ በኢፒችመንት መጠየቅ፣
- ተግዳቶች/ግኝቶች የሕዝብ፣ ሚዲያና ሲቪል ማህበረሰብ መነጋሪያ/መወያያ የሚሆኑበትን መድረክ ወይም ሌላ እድል ዝግ አለማድረግ፣
- ግኝቶች ላይ ሌሎች አካላት (የወንጀል፣ ፍትሃብሔር...ተጠያቂነት) እርምጃ በመውሰድ፣ በመከታተል ኃላፊነታቸውን እየተወጡ መሆኑን መከታተል፣
- ከአስፈጻሚው አካል ውጪ ያለ አካላት ላይ ሊወሰድ ስለሚችለው እርምጃ ነጻነታቸውን በማይነካ መልኩ የሕግ ማዕቀፍ ማዘጋጀት፣
- ቋሚ ኮሚቴዎችንም ሆነ የመከከታተሏቸው ተቋማትን በአሰራራቸውና ባስገኙት ውጤት ለይቶ ደረጃ ማውጣትና የተሻሉ ለሰሩት እውቅና መስጠት ቢለመድ፣

➤ እርምጃ መውሰድ ላይ በምክር ቤቱ፣ አፈ ጉባዔ እና ቋሚ ኮሚቴዎች መካከል ያለን የኃላፊነት መደራረብ ግልጽ በማድረግ ተመጋጋቢና ውጤታማ ሆኖ እንዲሰራ ማድረግ፣ በመጨረሻ ምክር ቤቱ ውሳኔ መስጠቱ እንደተጠበቀ ሆኖ የመሻሻል እድል ባላቸው ጉዳዮች ላይ ቋሚ ኮሚቴዎች ለምክር ቤቱ እያስታወቁ ማሻሻያ እርምጃዎችን መውሰድ ቢችሉ፣

ልዩ ልዩ ምክረ ሃሳቦች፤

➤ ቋሚ ኮሚቴዎቹ ሀገራችን የምትከተለው ስርአት የፓርላሜንታዊ ስርአት መሆኑ በምክር ቤቱና በአስፈጻሚው አካላት መካከል የስልጣን መደራረብ ሊኖር መቻሉ ከፍተኛ ያለ ተጨማሪ ኃላፊነትን የሚጥልባቸው መሆኑን ተረድተው በበለጠ ነጻነትና ተጠያቂነት መንፈስ መስራት ቢችሉ፣

- በኮሚቴ አባላት እና በሰብሳቢ መካከል ያለው የደረጃ ልዩነት መሻሻል ያለበት ሲሆን የኮሚቴ አመራሮች ሊያገኙ ከሚችሉት የጥቅም ጥቅም በቀር በሌሎች ጉዳዮች ላይ (ለምሳሌ ደመወዝ) ያለው ልዩነት መሰረቱና ትርጉሙ ታይቶ መስተካከል ቢችል፤
- የቋሚ ኮሚቴ አባላት በምርጫ ጣቢያቸው ለሚያከናውኑት የውክልና ስራ ማከናወኛ የሚሆን በጀትና ጽ/ቤት ከክልሎች ጋር በመተባበር እንዲዘጋጅላቸው ቢደረግ፤
- የምክር ቤት አባላት ከተሰጣቸው ስልጣን አንጻር የምክር ቤቱን ዓላማ መሰረት ያደረገ የአቅም ግንባታ ስልጠና በፍላጎት ዳሰሳ ላይ ተመስርቶ በመደበኛነት መስጠት ያስፈልጋል፤ የክትትል ስራ ፍላጎትንና ቁርጠንነትን የሚጠይቅ ክህሎት በመሆኑ ይህም በስራ ላይ የሚለመድ በመሆኑ ኮሚቴዎች አባላላቱ ርስ በእርስ እንዲማማሩ ማድረግ፤ እውቀትን ተቋማዊ አድርገው ለሚቀጥለው ምክር ቤት ማስተላለፍም ማስቻል፤
- የመረጃ ተደራሽነት እና መረጃን የማግኘት አቅም ለሁሉም የኮሚቴ አባላት በተለይ አነስተኛ ወንበር ላላቸውና ልዩ ፍላጎት ላላቸው መድረሱን ማረጋገጥ፤
- በሀገራችን የሕገ አወጣጥ ደረጃ “ውሳኔ” ያለው ደረጃ በሚገባ የሚታወቅ ካመሆኑም በላይ በአዋጅ እና በደንብ በቋቋሙ የመንግስት አካላት ላይ የሚፈጸሙ ውሳኔዎችን የሚይዝ በመሆኑ የአሰራርና አደረጃጀት ጉዳዮች በሕገ መንግስት አንቀጽ 59(2) መሰረት በደንብ (በሬጉሌሽን) ቢወጡ፤

ያስፈልጋል፡፡

አባሪዎች

ሰንጠረዥ 3

በህዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎችና የሚከታተሏቸው ተቋማት (መጋቢት 9/2013)

ተ.ቁ	ቋሚ ኮሚቴው	የንዑስ ኮሚቴ ብዛትና ስም	የአባላት ብዛት	የተጠሪ ተቋማት ብዛት	
1	የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ተቋማት ጉዳይ	4 (የህግ፣ የፍትህ፣ ዲሞክራሲ፣ የመገናኛ ብዙሃን	28	19	ጠቅላይ ዐ/ሕግ ብቻ በ6 ተጠሪ ተቋማት አሉት
2	የሴቶች፣ ወጣቶችና ማህበራዊ ጉዳይ	4 (የጤና፣ የማህበራዊ፣ የሴቶች ህጻናትና ወጣቶች፣ የባህል ቱሪዝምና ስፖርት)	45	25	
3	የንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳይ	3 (የኢንቨስትመንት፣ የንግድ፣ የኢንዱስትሪ)	29	19	ንግድ ሚኒስቴር ብቻ በስፋ 14 ተጠሪ ተቋማት አሉት
4	የመንግስት ወጪ አስተዳደርና ቁጥጥር ጉዳይ	2 (የክዋኔ አዲት፣ የፋይናንስ አዲት)	20	9	
5	የሰው ሃብትና ቴክኖሎጂ ጉዳይ	4 (የትምህርት፣ የሲቪል	37	22	የኢኮኖሚና ቴክኖሎጂ

		ሰርቪስ፣ ኢኖቬሽንና ቴክኖሎጂ፣ ሳይንስና ከፍተኛ ትምህርት)			ሚኒስቴር ብቻ በስሩ 5 ተጠሪ ተቋማት አሉት
6	የገቢ በጀትና ፋይናንስ ጉዳይ	3 (የገቢዎች፣ የበጀትና ፕላን፣ የመንግስት ልማት ድርጅቶች)	33	27	
7	የግብርናና አርብቶ አደር ጉዳይ	4 (የደንና አካባቢ ጥበቃ፣ የአርብቶ አደር፣ የአዝዕርትና እርሻ ልማት፣ የእንስሳት ሃብት ልማት)	43	26	ግብርና ሚኒስቴር ብቻ በስሩ 11 ተጠሪ ተቋማት አሉት
8	የተፈጥሮ ሃብት መስኖና ኢነርጂ ጉዳይ	3 (የኢነርጂ፣ የማዕድንና ኢነርጂ፣ የውሃና መስኖ)	26	14	ውሃ መስኖና ኢነርጂ ሚኒስቴር ብቻ በስሩ 9 ተጠሪ ተቋማት አሉት፣ ማዕድንና ኢነርጂ 3
9	የውጪ ግንኙነትና የሰላም ጉዳይ	3 (የውጪ ግንኙነት፣ የሰላም፣ የመከላከያ)	29	20	ሰላም ሚኒስቴር እና መከላከያ ሚኒስቴር ብቻ እንዳንዳቸው በስራቸው ስምንት

					ስምንተ ተጠሪ ተቋማት አሏቸው፡፡
10	የከተማ ልማት ኮንስትራክሽን እና ትራንስፖርት ጉዳይ	3 (ከተማ ልማት፣ የትራንስፖርት፣ የኮንስትራክሽን)	27	18	የትራንስፖርት ሚኒስቴር ብቻ በስፍ 10 ተጠሪ ተቋማት አሉት፣ ከተማ ልማትና ኮንስትራክሽን 6

ማጠቀሻዎች፤

- Arnold,2012. Parliaments and Citizen's in Latin America. *Journal of Legislative Studies*.
- Associations of Secretaries General of Parliaments, Inter-Parliamentary Union and European Broadcasting Union, 2006. The Challenges of Broadcasting Parliamentary Proceedings, Geneva.
- Barkan, Legislative Power in Emerging African Democracies, 2009. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Beetha, 2006. David, Parliament and Democracy in the Twenty-First Century.
- Carothers,t. 2006. Confronting the Weakness Link: Aiding Political Parties in New Democracies. Washington DC: Carnegie Endowment.
- European Commission, 2004. Candidate Countries Eurobarometer, http://ec.europa.eu/public/archives/ccbe2_anx.htm.
- Fish,S., 2006. Stronger Legislature, Stronger Democracies, Journal of Democracy.
- Francis Fukuyama, 2004, State Building; Governance and World Order in the 21st Century.
- Global Center for ICT in Parliament 2010.
- Hansard Society Commission on Parliamentary Scrutiny, 2001. The Challenge for Parliament: Making Government Accountable, London, Vacher Dod Publishing Ltd.
- Hibbing, J.R and Theiss-Morse,E. 2002, Stealth Democracy: Americas Questions in Turkey. *The Journal of Legislative Studies*, 13(4).
- Inter-Parliamentary Union and Global Parliamentary Report, 2017.
- Inter-Parliamentary Union, 2011፣ 2011b፣ 2015.
- Khmelko, I. S., Wise, C. R. & Brown, T. L., 2010. Committees and Legislative Strengthening: The Growing In&influence of Committees in Ukraine's Legislative Process. *The Journal of Legislative Studies*, 1(16)
- Legislative Assembly for the Australian Capital Territory 2001:.

Majiwa, M., 2010. Mzalendo-Eye on Parliament. Strangers no more-the new constitution and citizens access to parliament.

Malawi National Assembly, 2010. Parliament of Malawi strategic Plan, 2010-2015.

Nakkamura, R., Clemets, Q., and Hegarty, 2011. Parliament and Representation in the Pacific Region, Geneva, inter-parliamentary Union.

National Democratic Institute for International Affairs (NDIIA), Committees in Legislature, a Division of Labour, 1996.

Norton, Parliament in British Politics, 2005. Basingstoke, Palgrave Macmillan.

Parliament of Uganda, 2007. Parliamentary Strategy Investment and Development Plan 2007-2012.

Parliamentary Center, 2009. The Public Accounts Committee of the Parliament of Ghana, Accra: Parliamentary Center. Pew Research Center, Pew Global Attitudes Project

PU, 2011, Gender Sensitive Parliaments, A Global Review of Good Practices

Romanian Chamber of Deputies, Rules of Procedure, Article 55; Cypriot House of Representatives, Article 24.

Sallas-Mensah, S., 2010. Transparency in Public Financial Management in Developing Countries; Discussion Paper presented at International Consortium on Governmental Financial Management Conference in Miami (May 2008).

Select Committee on Modernization of the House of Commons 2004. Connecting Parliament with People.

Social Capital Blog, 2011. Trust/Approval of Federal Government Hits all-time, <http://socialcapital.wordpress.com/2011/11/09/trustapproval-of-federal-government-hits-all-time>.

South Africa: Parliament of the Republic of South Africa 2004.

Strengthening Legislation Capacity in Legislative-Executive Relation, National Democratic Institute for International Affairs, Legislative Research Series, 2000. Washington.

UNDP, Questionnaire for Parliaments, 2016.

Williamson, A. & Fung, A., 2005. Mapping public deliberation, A report for the William and Flora Hewlett Foundation: John F. Kennedy School of Government, Harvard University.

Yamamoto, Hironori Tools for Parliamentary Oversight A comparative study of 88 national parliaments 2007.

የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ቋሚ ኮሚቴዎች ልዩ ልዩ ሪፖርት

ሕጎች

1. የ1995 ኢ.ፌ.ዴ.ሪ ሕገ መንግስት
2. የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አሰራርና አባላት ስነ ምግባር ደንብ ቁጥ 6/2008
3. የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት ውሳኔ ቁጥር 7/2011
4. የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብቶች ኮሚሽን ማቋቋሚያ አዋጅ
5. የፌዴራል ፍድ ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁጥር 1234/2013.
6. የኢጣልያን ሕገ መንግስት
7. የቡልጋሪያ ሕገ መንግስት
8. የኢስቶኒያ ሕገ መንግስት
9. የሃንጋሪ ሕገ መንግስት
10. የቼክ ሪፐብሊክ ሕገ መንግስት
11. የፖላንድ ሕገ መንግስት

በቃለ መጠይቅ የተሳተፉ አካላት

ተ. ቁ	ኮሚቴው	ቀን	ቦታ
1	የሕግ፣ ፍትሕና ዲሞክራሲ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር	18/8/2013	በጽ/ቤት
2	የግብርናና አርብቶ አደር ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር	19/8/2013	በጽ/ቤት
3	የንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር	20/8/2013	በጽ/ቤት
4	የገቢ በጀትና ፋይናንስ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር	22/8/2013	በጽ/ቤት
5	የመንግስት ወጪአ አስተዳደር ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ አመራር	19/8/2013	በስልክ
6	የከተማ ልማት፣ ኮንስትራክሽንና ትራንስፖርት ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር	17/8/2013	በጽ/ቤት
7	የውጪ ግንኙነትና የሰላም ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር	10/10/201	በስልክ
		3	
8	የሰው ሃብትና ቴክኖሎጂ ጉዳይ ቋሚ ኮሚቴ አመራር	21/8/2013	በጽ/ቤታቸው
8	የጠቅላይ ዐ/ሕግ ከፍተኛ የሕግ ባለሙያ	1/9/2013	በጽ/ቤታቸው

መጠይቅ የሞሉ ተቋማት እና ቋሚ ኮሚቴዎች

1. ሴቶች፣ ሕግናትና ወጣች ሚኒስቴር
2. ቅርስ ጥናትና ጥበቃ ባለስልጣን

3. የኢትዮጵያ ብሔራዊ ጸረ አበረታችና ቅመሞች ጸ/ቤት
4. የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብቶች ኮሚሽን
5. ቅዱስ አማኑኤል አዕምሮ ስፔሻላይዥድ ሆስፒታል
6. አማርወርሐንሰን የምርምር ተቋም
7. ውሃ መስኖና ኢነርጂ
8. የኢትዮጵያ የሕብረተሰብ ጤና ኢንስቲትዩት
9. መገናኛ ብዙሃን ባለስልጣን (2)
10. የፌዴራል ኤችአይቪ ኤይድስ መከላከያና መቆጣጠሪያ ጸ/ቤት
11. የኢትዮጵያ ግብርና ምርምር ም/ቤት ሴክሬታሪያት
12. ጠቅላይ ዐ/ሕግ (2)
13. ጤና መድሀን ኤጀንሲ
14. ፍትሕና ሕግ ምርምርና ስልጠና ኢንስቲትዩት (2)
15. ሰላም ሚኒስቴር
16. ብዝሃ ሕይወት
17. ፌዴራል ሰነዶች ማረጋገጫ ኤጀንሲ
18. ግብርና ሚኒስቴር
19. ፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት (2)
20. ስትራቴጂክ ስራ አመራር ኢንስቲትዩት
21. ጠቅላይ ሸሪያ ፍርድ ቤት
22. የኢትዮጵያ መድሃኒት አቅርቦት ኤጀንሲ
23. ስፖርት ኮሚሽን
24. ኤትዮጵያ ዜና አገልግሎት
25. ብሄራዊ ቲያትር
26. የፌዴራል ማረሚያ ቤቶች ኮሚሽን
27. የሲቪል ማሕራት ኤጀንሲ
28. የግል ሰራተኛ ማሕበራት ዋስትና ባለደስልጣን
29. የኢትዮጵያ ብሄራዊ ምርጫ ቦርድ

30. የኢትዮጵያ አዕምሮ ንብረት ጸ/ቤት
31. ግብርና ትራንስፎርሜሽን ኤጀንሲ
32. መገናኛ ብዙሃን ባለስልጣን
33. የኢትዮጵያ የምግብና መድሃት ቁጥጥር ባለስልጣን
34. የሕዝብ እንባ ጠባቂ ተቋም
35. የኢትዮጵያ ቡናና ሻይ ባለስልጣን
36. ብሄራዊ ቤተመዛግብትና ቤት መጻሕፍት ኤጀንሲ
37. የኢትዮጵያ ዱር እንስሳት ልማትና ጥበቃ ባለስልጣን
38. የኢትዮጵያ ፕሬስ ድርጅት
39. ትምህርት ሚኒስቴር
40. ፌዴራል ሕብረት ስራ ኤጀንሲ
41. የአካባቢ ደን ምርምር ማዕከል
42. የኢትዮጵያ ግብርና ምርምር ኢንስቲትዩት
43. ጤና ጥበቃ ሚኒስቴር
44. ባህልና ቴሪዝም
45. ብራዊ የደም ባንክ አገልግሎት
46. የአካባቢ፣ የደንና አየር ንብረት ለውጥ ኮሚሽን
47. ሰራተኛና ማህበራዊ ጉዳይ ሚኒስቴር
48. የግብርናና ትራንስፎርሜሽን ኤጀንሲ
49. ሲቪል ማህበራት ኤጀንሲ
50. ብሄራዊ ቲያትር
51. የፌዴራል ማረሚያ ቤት ኮሚሽን
52. የኢትዮጵያ አዕምሯዊ ንብረት ጸ/ቤት
53. የኢትዮጵያ መድሃት አቅርቦት ኤጀንሲ
54. አማኤል ሆስፒታል
55. ሕብረተሰብ ጤና ኢንስቲትዩት
56. የኢትዮጵያ ዱር እንስሳት ልማትና ጥበቃ ባለስልጣን

- 57. የተፈጥሮ ሃብት መስና ኢነርጂ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (3)
- 58. የከተማ ልማት ኮንስትራክሽንና ትራንስፖርት ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (1)
- 59. የሴቶች ወጣቶችና ማህበራዊ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (2)
- 60. የመንግስት ወጪ አስተዳደር ቁጥጥር ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (2)
- 61. ገቢ በጀትና ፋይናንስ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (3)
- 62. የንግድና ኢንዱስትሪ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (2)
- 63. የግብርና አርብቶ አደርና አካባቢ ጥበቃ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (3)
- 64. የውጪ ግንኙነትና የሰላም ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (2)
- 65. የሰው ሃብትና ቴክኖሎጂ ጉዳዮች ቋሚ ኮሚቴ (1)

አትኩሮት ቡድን ውይይት ተሳታፊዎች

የአትኩሮት ቡድን ውይይት ተሳታፊዎች የምክር ቤቱ ኤክስፐርቶችና ባለሙያዎች፣ ብዛት 10፣ ወንድ 6 ሴት 4፣ ቀን 29/7/2013 ዓ.ም፣ ቦታ ምክር ቤት መከላከያ ቋሚ ኮሚቴ አዳራሽ፡፡

**የአትኩሮት ቡድን መነሻ የውይይት ነጥቦች
ክፍል አንድ፤**

ብዛት፤

ስብጥር

ልዩ ክህሎታቸው

የጾታ ስብጥር

ተቋም

ኃላፊነት/የስራ ድርሻ

የአገልግሎት ዘመን

ክፍል ሁለት-የፍሬ ነገር ጥያቄዎች

ስንት ቋሚ ኮሚቴዎች ነበሩ፤ አሁንስ፤ ለምን ይቀያየራል

በማን አነሳሽነት፤ በማን ውሳኔ

ኮሚቴዎቹ የሚደራጁበት አግባብ-ስራ፤ ተቋም...

የቋሚ ኮሚቴዎች የአባላት ብዛት መለኪያ አግባብነት ያለ አስተያየት፤

ቋሚ ኮሚቴዎችን የሚያደራጀው አካል ተገቢው አካል ስለመሆኑ፤

ቋሚ ኮሚቴዎችን በምን ፍልስፍና ቢደራጁ ይሻልል እንደሚሉ፤

አያስፈልጉም የሚባሉ እንዲሁም ይጨመሩ የሚባሉ ኮሚቴዎች ካሉ፤

ሁሉ ኮሚቴ አንድ አይነት አሰራር መከተል ያለበት ስለመሆኑ፤

ተቋማትን የሚከፋፈሉ ቢሆንም ተግባራቸው ይመሳሰላል፤ ተገቢነቱ

ተቋማትን በምን መለኪያ ይከፋላሉ፤ ከአንድ ኮሚቴ በላይ ተጠሪ የሆኑባቸው ኮሚቴዎች ካሉ

ምሳሌ የሰላም ሚኒስቴር በየትኛውውስጥ ነው፤ ለምን፤ ጤና

ኮሚቴው ክልሎችንና ከተማ አስተዳደሮችን በተመለከተ ያለው ስልጣን

ከውጭ ሃገር የተወሰደ ተሞክሮ ካለና መለኪያው፤ የተሻለ የውጪ ተመክሮ የሚሉት ካለ

የቋሚ ኮሚቴ አባል መሆን መብት ነው፤ ግዴታ ነው፤ ለምን፤

የኮሚቴ አባልነት እና ከፖለቲካ ተጻጽቦኖ ነጻ ሆኖ የመስራ ጎድል፤

የአባልነት ጊዜ፣ መሰናበቻ ሌላ መስፈርት

ቋሚ ኮሚቴዎችና ሌሎች አደረጃጀቶችን ግንኙነት አግባብነት፤

የሌሎች ኮሚቴ አደረጃጀቶች

ጊዜያዊ ኮሚቴዎች

ልዩ ኮሚቴዎች

የተጣመረ (ጀይንት) ኮሚቴዎች

የንዑስ ኮሚቴ አደረጃጀቶች

ከቋሚ ኮሚቴዎች ጋር ያለው የስራ መደራረብ

የምክር ቤቱ ስራ እና የቋሚ ኮሚቴዎች ስራ

የቋሚ ኮሚቴዎች አመራር፤ እንዴት ይመራሉ፤ ሰብሳቢ እና ንዑስ ሰብሳቢን ማን ይመራጣል-እንዴት ይነሳሉስ፤ ሰብሳቢ ለመሆን የተቀመጠ መመዘኛ፤ የሰብሳቢዎች አይነት-በጾታ፣ ብሔር፣ የፓርቲ አባልነት ...

የቋሚ ኮሚቴ ውሳኔ አሰጣጥና አሰራር

የውይይት ጊዜ

በፖለቲካ ፓርቲዎች መካከል መግባባትን/ኮንሴንሰስ ይፈጥራሉን

እያንዳንዱ ጉዳይ በትክክል/አኩራት እና በዝርዝር ይታያል;

የኤክስፐርት እና ጥልቅ አስተያየት እና አስተሳሰብ ይታያል;

መንግስት እና ሕዝብን ያገናኛል;

የመንግስት ፖሊሲ ላይ ተጽእኖ ማሳደር ችለዋል; ይችላሉ;

በተለይ የኮሚቴ አባል በመሆን የተገነባ አቅም አለ;

እንደ ሚኒ ፓርላማ

ውሳኔ እንዴት ያሳልፋሉ

የአነስተኛ ድምጽ እጣ ፈንታ

ውሳኔ እንዴት ይፈጸማልል

ቬሽኖች ለሕዝብ ክፍት ስለመሆናቸው

የሌላ ምክር ቤት አባል መሳተፍ ስለመቻሉና ውጤቱ

የክትትል እና ቁጥጥር ስራ

እንዴት እንደሚሰራ

ፈተናዎች

ውጤታማ ስለመሆኑ

የኤክስፐርቶች ድጋፍ የሚያስፈልግ ስለመሆኑ፣ እስካሁን ያለ ድጋፍ፣ ተቀባይነቱ፣ የውጪ ኤክስፐርት አጠቃቀም፣

በአሰራር እና በአደረጃጀት ላይ አለ የሚሉት ክፍተት እና መፍትሔ

ስለወደፊት አሰራር እና አደረጃጀት ያለ ተጨማሪ አስተያየት

ለምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴ ሰብሳቢዎች የቃለ መጠይቅ መነሻ ነጥቦች

ቋሚ ኮሚቴው የተቋቋመበት ዓላማ

የአባላት ብዛት

አባላቱ ብቃት ለኮሚቴው ያላቸው አግባብነት

በሙያ ጥንቅር፣ ጾታ፣ ብሔር ስብጥር ...ማየት

አባል የሆኑበት መመዘኛ

በስሩ ያሉ ተጠሪ ተቋማት እነማን እንደሆኑና ከኮሚቴው ጋር ያላቸው አግባብነት

ቋሚ ኮሚቴው የራሱ እቅድ ያለው ለመሆኑ፣

በተጠሪ ተቋማት ስራ ውስጥ ሀሉ ይገባሉ; ለምን;

የሰብሳቢ ምርጫ

አሰራራቸው

ምን ምን ጉዳይን እንደሚመለከቱ

ለሕግ ማውጣት

ከሌሎች ኮሚቴዎች ጋር ያላቸው የስራ ግንኙነት

የባለሙያ እገዛ የሚያገኙ መሆኑን መመልከት

ክትትል እና ቁጥጥር

ንዑስ ኮሚቴ አይነት...

በአሰራሩ ውስጥ ዘፈቀዳዊነት ስለመኖሩ ከጥያቄዎቹ ምለሽ

በኮሚቴው ውስጥ ያሉ አባላት ሚና-በየግላቸው የሚያከናውኑት ተግባር ካለ

ለሕዝብ ክፍት ስለመሆኑ

ለሚዲያ ክፍት ስለመሆኑ

የድህረ ገጽ አጠቃቀም

የሕብረተሰቡም አጠቃቀም

የቋሚ ኮሚቴ ውሳኔ አሰጣጥና አሰራር

ውሳኔ እንዴት ያሳልፋሉ

የመወሰን አቅም

ሂደቱ

ውጤቱ

ውሳኔ የማስፈጸሚያ ስልትና አቅም

መመዘኛ

የአነስተኛ ድምጽ እጣ ፈንታ

ውሳኔ እንዴት ይፈጸማልል

ሴሽኖች ለሕዝብ ክፍት ስለመሆናቸው

የሌላ ምክር ቤት አባል መሳተፍ ስለመቻሉና ውጤቱ

የቋሚ ኮሚቴ ውሳኔ አሰጣጥና አሰራር

ውሳኔ እንዴት ያሳልፋሉ

የአነስተኛ ድምጽ እጣ ፈንታ

ውሳኔ እንዴት ይፈጸማልል

ሴሽኖች ለሕዝብ ክፍት ስለመሆናቸው

የሌላ ምክር ቤት አባል መሳተፍ ስለመቻሉና ውጤቱ

ያለባቸው ፈተናዎች

ውጤታማነታቸው

የውጤታማነት መለኪያ

በማን ይለካል; በማን ይመገማል; እና መገምገሚያ መሰረት (ውይይት ...)

የአቅም ግንባታ ተግባራት (ምሳሌ ስልጠና ይወስዳሉ; በማን;

ያለፈ አመት የስራ ግምገማያቸው

ትኩረት

የወደፊት ዕቅድ

አጠቃላይ ክትትል እና ቁጥጥር የሚደረግበት አግባብ እና ውጤታማነቱ፣ የወሰዱት ስልጠና ካለ

ለምክር ቤት አባላት የተዘጋጀ መጠይቅ

ይህ መጠይቅ የተዘጋጀው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የቋሚ ኮሚቴዎችን አሰራር እና ውጤታማነት አጥንቶ መፍትሔ ለመጠቀም የሚያስችሉ መረጃዎችን/ግብአት ለመስብሰብ ነው። ይህ መጠይቅ በተከበሩ የቋሚ ኮሚቴ አባላት እንዲሞላ የተዘጋጀ ነው። መጠይቆቹ የተዘጋጁት መረጃዎቹ በምርጫ እና መረጃ ሰጪዎች ለጥያቄዎቹ በነጻነት መልስ ለመስጠት እንዲያስችላቸው ክፍት በሆነ አግባብ ነው። በዚህ መጠይቅ መነሻነት የሚገኙ ግብአቶች/መረጃዎች ለዚህ ጥናት አላማ ብቻ የሚወሉ ሲሆን መረጃ ሰጪዎች በፈቀዱት ልክ ብቻ መረጃዎች መስጠት ይችላሉ። ስለሆነም ለቃለ መጠይቁ ጥቅም ላይ ሊወሉ መሳሪያዎች መረጃ ሰጪዎች በፈቀዱት ልክ ብቻ ጥቅም ላይ የሚውል ሲሆን የመላሾች ማንነት በጥናቱ ውስጥ የሚጠቀሰው በተመሳሳይ መረጃ ሰጪዎቹ በፈቀዱት ልክ ብቻ ነው። በመጠይቁ የሚሰበሰቡት መረጃዎች የምክር ቤቱን ቋሚ ኮሚቴዎችን አሰራር ብሎም የምክር ቤቱን አሰራር ለማሻሻል ጥቅም ላይ የሚውል በመሆኑ በጥንቃቄና በነጻነት እንዲሞሉልን በማክበር እንጠይቃለን። ይህንን መጠይቅ ውድ ጊዜዎትን ሰውተው ስለሞሉልን ከልብ እናመሰግናለን።

ትኩረት የሚደረግባቸው ነጥቦች

የቋሚ ኮሚቴዎች፣ አሰራር፣ አደረጃጀት፣ ተግዳቶች፣ ውጤታማነት

ክፍል አንድ የግል መረጃ ጥያቄዎች-በፈቃደኝነት ብቻ የሚመለስ

ስም _____

ጾታ _____

ተቋም _____

ኃላፊነት/የስራ ድርሻ _____

የአገልግሎት ዘመን _____

እነዚህ የግል መረጃዎች በጥናቱ ቢገለጹ የማይልጉ ከሆነ ይግለጹልን።

_____

ክፍል ሁለት-የፍሬ ነገር ጥያቄዎች

1. በምክር ቤቱ ውስጥ የሚገኙ ቋሚ ኮሚቴዎች የተደራጁበትን መርህ/መነሻ ምክንያት ያውቃሉ?

- ሀ. አውቃለሁ
- ለ. አላውቅም

ለተራ ቁጥር 1 የሰጡት መልስ ‘አዎ’ ከሆነ የተደራጁበትን አግባብ ቢገልጹልን

---

2. እርስዎ የሚገኙበትን ቋሚ ኮሚቴ ክትትል የሚያደርግባቸው ተቋማት በአግባቡ የተለዩ ናቸው ብለው ያምናሉ?

ሀ. አምናለው   ለ. አላምንም   ሐ. በመጠኑ አምናለሁ

መልስዎ ‘አላምንም’ ወይም ‘በመጠኑ አምናለሁ’ ከሆነ አብነቶችን ጠቅሰው ምክንያቱን በአጭሩ ቢገልጹልን

---

3. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ግልጽና ዘፈቀዳዊነትን የሚያስቀር ነው ብለው ያስባሉ?

ሀ. አስባለሁ   ለ. አላስብም

መልስዎ ‘አላስብም’ ከሆነ ምክንያትዎን በአጭሩ ቢገልጹልን

---

4. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር እርስዎ ለሚከታተሏቸው ተቋማት ግልጽነው ብለው ያስባሉ?

ሀ. አዎ

ለ. አላስብም

መልስዎ “አላስብም” ከሆነ ምክንያታዎን በአጭሩ ቢገልጹልን

---

5. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ለህዝቡ ግልጽ ነው ብለው ያስባሉ?

ሀ. አዎ

ለ. አላስብም

መልስዎ “አላስብም” ከሆነ ምክንያታዎን በአጭሩ ቢገልጹልን

---

6. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ክትትል የሚያደርግበትን ተቋም ያሳትፋል?

ሀ. ምንም አይደለም ለ. አይደለም ሐ. በመጠኑ ያሳትፋል መ. ያሳትፋል ሰ. በጣም ያሳትፋል

መልስዎ ያሳትፋል ወይም በጣም ያሳትፋል ከሆነ የሚያሳትፍበትን መንገድ ቢገልጹልን

---

7. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ሕዝብን ያሳትፋል ብለው ያስባሉ?

ሀ. ምንም አይደለም ለ. አይደለም ሐ. በመጠኑ ያሳትፋል መ. ያሳትፋል ሰ. በጣም ያሳትፋል

መልስዎ ያሳትፋል ወይም በጣም ያሳትፋል ከሆነ የሚያሳትፍበትን መንገድ ቢገልጹልን

---

8. የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር ውጤታማ ነው ብለው ያስባሉ?

ሀ. አዎ ለ. አላስብም

መልስዎ “አላስብም” ከሆነ ምክንያቱን በአጭሩ ቢገልጹልን

---

9. የእርስዎን ተቋም የሚከታተለው ኮሚቴ ከተቋሙ ስራ ጋር የቅርብ ግንኙነት አለው ብለው ያስባሉ?

ሀ. አዎ

ለ. አላስብም

10. ኮሚቴው የተደራጀበት አግባብ ክትትል የሚያደርግበት ተቋም ለመከታተል እና ለማገዝ ያስችለዋል ብለው ያስባሉ?

ሀ. አዎ

ለ. አላስብም

ለተራ ቁጥር 10 የሰጡት መልስ “አላስብም” የቋሚ ኮሚቴው አደረጃጀት በምን መልኩ ቢሆን እንደሚሻል ሃሳብዎን ቢገልጹ

---

11. በአጠቃላይ የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር እና አደረጃጀት አለበት የሚሏቸውን ተግዳሮቶች/ችግሮች ቢዘረዝሩልን

---

12. ቋሚ ኮሚቴዎች ውጤታማ እንዲሆኑ አሰራራም ሆነ አደረጃጀቱ በምን መልኩ ቢሻሻል ተገቢ ነው ይላሉ?

ለአሰራር

ለአደረጃጀት

ለባለድርሻ አካላት የተዘጋጁ መጠይቅ

ይህ መጠይቅ የተዘጋጀው በኢ.ፌ.ዲ.ሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት የቋሚ ኮሚቴዎችን አሰራር እና ውጤታማነት አጥንቶ መፍትሔ ለመጠቀም የሚያስችሉ መረጃዎችን/ግብአት ለመሰብሰብ ነው። ይህ የምክር ቤቱ ቋሚ ኮሚቴዎች በሚከታተሏቸው ተቋማት አማካኝነት እንዲሞላ የተዘጋጀ ነው። መጠይቆቹ የተዘጋጁት መረጃዎቹ በምርጫ እና መረጃ ሰጪዎች ለጥያቄዎቹ በነጻነት መልስ ለመስጠት እንዲያስችላቸው ክፍት በሆነ አግባብ ነው። በዚህ መጠይቅ መነሻነት የሚገኙ ግብአቶች/መረጃዎች ለዚህ ጥናት አላማ ብቻ የሚወሉ ሲሆን መረጃ ሰጪዎች በፈቀዱት ልክ ብቻ መረጃዎች መስጠት ይችላሉ። ስለሆነም ለቃለ መጠይቁ ጥቅም ላይ ሊውሉ መሳሪያዎች መረጃ ሰጪዎች በፈቀዱት ልክ ብቻ ጥቅም ላይ የሚውል ሲሆን የመላሾች ማንነት እና ተቋምም በጥናቱ ውስጥ የሚጠቀሰው በተመሳሳይ መረጃ ሰጪዎቹ በፈቀዱት ልክ ብቻ ነው። በመጠይቁ የሚሰበሰቡት መረጃዎች የምክር ቤቱን ቋሚ ኮሚቴዎችን አሰራር ብሎም የምክር ቤቱን አሰራር ለማሻሻል ጥቅም ላይ የሚውል በመሆኑ በጥንቃቄና በነጻነት እንዲሞሉልን በማክበር እንጠይቃለን። ይህንን መጠይቅ ውድ ጊዜዎትን ሰውተው ስለሞሉልን ከልብ እናመሰግናለን።

ትኩረት የሚደረግባው ነጥቦች

የቋሚ ኮሚቴዎች፣ አሰራር፣ አደረጃጀት፣ ተግዳቶች፣ ውጤታማነት

ክፍል አንድ የግል መረጃ ጥያቄዎች-በፈቃደኝነት ብቻ የሚመለስ

- ስም
- ጾታ
- ተቋም
- ኃላፊነት/የስራ ድርሻ

የአገልግሎት ዘመን

እነዚህ የግል መረጃዎች በጥናቱ ቢገለጹ የማይልጉ ከሆነ ይግለጹልን፡፡

ክፍል ሁለት-የፍሬ ነገር ጥያቄዎች

13. በምክር ቤቱ ውስጥ ስንት ቋሚ ኮሚቴዎች እንዳሉ ያውቃሉ

ሀ. አውቃለሁ ለ. አላውቅም

14. እርስዎ የሚገኙበትን ተቋም የሚከታተል እና የሚቆጣጠረውን ኮሚቴ ያውቃሉ

ሀ. አውቃለሁ ለ. አላውቅም

መልስዎ አውቃለሁ ከሆነ ኮሚቴውን ያወቁበትን አግባብ በአጭሩ ቢገልጹልን

---

15. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ምን እንደሚመስል ያውቃሉ

ሀ. አውቃለሁ ለ. አላውቅም

16. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ለእርስዎ ግልጽ ነው ብለው ያስባሉ

ሀ. አዎ ለ. አላስብም

17. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ለህዝቡ ግልጽ ነው ብለው ያስባሉ

ሀ. አዎ

ለ. አላስብም

18. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር የእርስዎን ተቋማ ያሳትፋል

ሀ. ምንም አይደለም ለ. አይደለም ሐ. በመጠኑ ያሳትፋል መ. ያሳትፋል ሰ. በጣም ያሳትፋል

መልስዎ ያሳትፋል ወይም በጣም ያሳትፋል ከሆነ የሚያሳትፍበትን መንገድ ቢገልጹልን

---

19. የቋሚ ኮሚቴው አሰራር ሕዝብን ያሳትፋል ብለው ያስባሉን

ሀ. ምንም አይደለም ለ. አይደለም ሐ. በመጠኑ ያሳትፋል መ. ያሳትፋል ሰ. በጣም ያሳትፋል መልስዎ ያሳትፋል ወይም በጣም ያሳትፋል ከሆነ የሚያሳትፍበትን መንገድ ቢገልጹልን

20. _____

---

21. የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር ውጤታማ ነው ብለው ያስባሉ

ሀ. ምንም አያሳትፍም ለ. አያሳትፍም ሐ. በመጠኑ ያሳትፋል መ. ያሳትፋል ሰ. በጣም ያሳትፋል
መልስዎ ያሳትፋል ወይም በጣም ያሳትፋል ከሆነ የሚያሳትፍበትን መንገድ ቢገልጹልን

---

22. በአጠቃላይ የቋሚ ኮሚቴዎች አሰራር አለበት የሚሏቸውን ችግሮች ቢዘረዝሩልን

23. ቋሚ ኮሚቴዎች ውጤታማ እንዲሆኑ አሰራራው ምን መሆን ይገባዋል ይላሉ

---

24. የእርስዎን ተቋም የሚከታተለውን ቋሚ ኮሚቴ ያውቃሉ

ሀ. አውቃለሁ

ለ. አላውቅም

መልስዎ አውቃለሁ ከሆነ ክትትል እና ቁጥጥር የሚያደርግበትን መንገድ ቢገልጹልን
